coll. conj.

J. Schleusner 805.

IOANNIS MEURSI
ROMA
LUXURIANS.
Sive,
DE LUXU
ROMANORUM,
Liber Singularis.

Item,
MANTISA.

Editio nova; auctior, & emendatior.

HAFNIÆ,
Apud JOACHIMUM MOLTKENIUM,
Typis Sartorianis.
Anno cIↄ. Iↄc. XXXI.

VIRO ILLUSTRI,
& Generoso,

JUSTINO HEVGIO,

Giorslevij Domino, Regni Daniæ Senatori, Academiæ Soranæ Directori: Soræ, Mariæburgi, ac Burglami, Præsidi regio,

IOANNES MEVRSIUS
Dedico, Consecroque.

RES HUMANAS CONtemplanti, Vir illustris, & Generose, id occurrit admirandum, quod virtuti semper vitia, ceu affixa, adhærescant: neque vel sejungi possint, vel divelli. Et ubique id videmus; ac memoriam, si lubet, ab an-

tiquitate ultimâ, viros nobis maximos quosque proponentes, repetamus: ipsâ re comperiemur, inter maximas virtutes summa quoque vitia se implicuisse: tanta quidem cum invidiâ, ut, eripere laudem illis cùm non possent, nihilominus, quod est proximum, pari ferè ignominiâ deformarent. Ita olim Alexandrum, ob præclarè belli facta, Magnum cognomento dictum, superbia sua, iracundia, & ebrietas, & injusta tot summorum ducum cædes, multo minorem fecere. Alcibiadem pariter, fraus, & nequitia, inter honorem, & infamiam, medium constituerunt. Summa Julij claritudo, quàm libidine, ambitione, & rapinis, obscurata est. Ac Lucullus, quo non multos in Romanis meliores belli duces deprehendes, luxu universum decus, & deliciis, inquinavit. Videmus in Hannibale crudelitatem, ac perfidiam: in Jugurthâ, sceleratum omnino animum, et, cupiditate regni acquirendi, omnia paratum perdere. Sylla etiam, Mariusque, inter primos certè æstimandi

di essent, si sævitiæ, & tyrannidis, maculam eluere possent. Denique, quæ in hominibus reprehendimus, ea quoque in Imperiis, Regnis, Principatibusque, ac Rebuspublicis, apparebunt. Atque in hominibus quidem, vitia se, spatiis angustioribus circumscripta, statim ostendunt; & luctantur, ac contendunt de victoriâ: contra verò in imperiis, gentibusque, initio inculta virtus, horridaque, rudibus adhuc populis colitur: et, securè deinde crescens, tempore progrediente, excolitur magis, ac politur, donec ad fastigium veniat: & tunc demum, ad opprobrium multo majus, pleno impetu vitia aggredientia jam maturam, atque firmam, ceu cuniculis actis, subruunt, ac convellunt. Constat certè id, quod dico. Ecce enim, ut Imperia alia mittam, ecquid Roma, illa inclyta, magna, potens? cujus virtus, primò rudis, atque simplex, ubi per secura annorum circiter septingentorum incrementa jam maturum sibi robur collegisset, vitiis tunc demum impetum facientibus, conquassata, & impulsa, in

ſe corruit. In his autem, nullum ad enervandum ſtatum tantum valuit, atque Luxus: qui, ſi unquam alibi fuit, hîc profectò ingens planè, & deteſtandus. Propoſui in exiguo Libro: quem, Vir illuſtris, & Generoſe, tibi dedico, conſecroque, obſervantiæ monumentum. Accipe benigno animo: ac me, quod facis, porrò ama, tibi devotum. Dabam Soræ, ad diem XIV *Januar. Anno* cIↄ. Iↄc. XXXI.

ERRATA.

Pag. 1. *lin. penult. Vastigio.* leg. *Fastigio.*

lin. 11. Στρατηοθῦ. Στρατηγȣ͂.

44. *lin.* 4. ſolido. ſolito.

51. *lin.* 16. οἰκῶσι. οἰκȣ͂σι.

52. *lin.* 13. eædem. ædem.

53. *lin.* 7. 8. pomariam. pomaria.

65. *lin.* 13. indicimus. incidimus.

66. *lin.* 11. frudari. fraudari.

lin. 14. Mirabuntur. Mirabamur.

82. *l.* 13. 14. tempora. temporaria.

86. *l.* 5. Φησάμενος. Φεισάμενος.

91. *l. ult.* falſis. ſalſis.

Pag. 92. *l.* 4. concinnorum. cincinnorum.

97. *lin.* 20. lenocinitate. lenocinante.

113. *lin.* 22. παράδοχον. παράδοξον.

lin. 24. τῖς. τῆς. *& ita aliquoties posteâ mendosè editur.*

117. *lin.* 14. ἐσχύνω. αἰσχύνω.

136. *lin.* 11. τȣ̃ νόȣ βλάβω. τȣ̃ νοὸς νόȣ βλάβω.

138. *lin.* 3. δηλᾶ. δηλοῖ.

142. *lin.* 6. σαυθλᾶν. συνθλᾶν.

lin. 7.]φῆκες. σφῆκες.

Plura occurrent, ſed levicula, quæ tu pro candore tuo, benigne Lector, ipſe corriges.

IOANNIS MEVRSI
DE
LUXU ROMANORUM
Liber Singularis.

CAPUT I.

Divitiæ Romanorum, etiam exulum: eæ reſtrictæ ab Auguſto. Cuſtodiæ nocturnæ. Liber patrimonij. Lex de modo agrorum, & pecuniæ: eaque à Julio revocata. Dio correctus.

GRAVE, ac fædum, vitium luxus eſt; quoſq; ſemel invaſit populos, gravi ruinâ afflixit, ac peſſum dedit. Exemplum habemus clariſsimum in magnâ illâ, & Auguſtâ, gentium dominâ Româ; quæ, ubi ſervire huic cæpit, dominatu, ac felicitate publicâ, exuta, tantùm non præceps à vaſtigio devoluta, ſufflamen vix ullum habuit, quod ſiſteret ruentem. Sed vete-

rum seculorum memoriam revocemus, & videamus laborantem graviter Urbem, ut detestemur, & caveamus. Mater hujus morbi divitiæ, quæ ingentes illic, supra modum. Atque adeò sub Augusto, post triumphum Alexandrinum, tantum rei nummariæ fuit, ut agrorum pretia valdè intenderent, & usuræ vix trientali locus esset, cùm centesima anteà pro levi haberetur. Dio lib. LI. *Τοσοῦτον τὸ πλῆθος τῶν χρημάτων διὰ πάσης ὁμοίως τῆς πόλεως ἐχώρησεν, ὥστε τὰ μὲν κτήματα ἐπιτιμηθῆναι, τὰ δὲ δανείσματα, ἀγαπητῶς ἐπὶ δραχμῇ πρότερον ὄντα, τότε ἐπὶ τριτημορίῳ αὐτῆς γενέσθαι.* Hoc est, quod concisè Svetonius in vitâ ejus, cap. XLI. *Invectâ urbi Alexandrino triumpho regiâ Gazâ, tantam copiam nummariæ rei effecit, ut, fœnore deminuto, plurimum agrorum pretiis accesserit.* Et hoc publicè quidem: at verò quid privatim? Videamus. Apicius habuit *millies sestertium*, teste Senecâ, Consolat. ad Helviam, cap. X. Hoc autem millies facit quinque milliones Carolinorum. Crispus, municeps Vercellensis, possedit *bis millies*, ut notat Interpres vetus Juvenalis, Sat. IV. Eædem divitiæ M. Crassi perhibentur. Senecam *ter millies* possedisse, testatur Tacitus. Et suntné hæ immensæ opes?

sunt

sunt profectò. Tamen, apud eundem Tacitum, extenuans has Nero, inquit: *Plerique haud quaquam artibus tuis pares, plura tenuerunt.* De Narcisso memorat Dio, lib. LX. & de Cn. Lentulo augure Seneca, De Benefic. lib. II. cap. XXVII. *quater millies* possedisse. Nondum obstupescis? Ecce, in imâ plebe Isidorus aliquis servorum quatuor millia centum sedecim, juga boum tria millia sexcenta, reliqui pecoris ducenta quinquaginta millia, *sestertium sexcenties*, id est, tres milliones in numerato reliquit. Et hic ipse multa adhuc perdiderat bello civili Julij & Pompeij. Audiamus Plinium, libr. XXXIII. cap. X. *C. Asinio Gallo, C. Marcio Censorino, Consulibus, ad VI. Kal. Febr. C. Cæcilius Claudius Isidorus testamento suo edixit, quamvis multa civili bello perdidisset, tamen relinquere servorum quatuor millia centum sedecim, juga boum tria millia sexcenta, reliqui pecoris ducenta quinquaginta millia, in numerato sestertium sexcenties.* Et hic sub Augusto. Erant qui totas Provincias possiderent. Seneca De Irâ lib. I. cap. ultimo. *Acervis auri argentiq; incubat, & provinciarum nominibus agros colit, & sub singulis villicis latiores habet fines, quam quos consules sortiebantur.* Salvianus ad Eccles. Cathol. libr. I. *Non*

denique fundos interminabiles, & notitiam possessoris sui excedentes. Plinius auctor est, sub Nerone sex dominos possedisse Africæ semissem. Ad has igitur opes necessarij erant ingentes libri, quibus rationes complecterentur, quot agrorum jugera haberent, & per quos colenda: quantum pecorum, & ubi pascentium: quantum servorum, quantum ædium, & qui hinc reditus annuus. Et habebant etiam, vocabantq; *Libros patrimoniorum.* Seneca De Benefic. lib. VII. cap. X. *O miserum, si quem delectat sui patrimonij liber magnus; & vasta spacia terrarum, colenda per vinctos; & immensi greges pecorum, per provincias, ac regna pascendi; & familia bellicosis nationibus major; & ædificia privata, laxitatem urbium magnarum vincentia.* Locus insignis, & in quo singula Lectorem abripiunt ad stuporem. Adeoq; exules ipsi immensas quoque opes habebant. Seneca, Consolat. ad Helviam, cap. XII. *Eò temporum prolapsa luxuria est, ut majus viaticum exulum sit, quàm olim patrimonium principum.* Inhibuerat Augustus, & frenum injecerat, edicto, ne quis eorum servos, aut libertos, supra viginti haberet; neu plus quingentis millibus nummûm: id est, viginti quinque millibus Carolino-

rum.

rum. Auctor Dion libr. LVI. Obstupescendas certè divitias! eò magis, quod tantam paupertatem sint sequutæ. Sub Romulo enim duo jugera divitiæ erant, neq; ultrà quisquam habuit. Plinius lib. XVIII. cap. II. *Bina tunc jugera Pop. Rom. satis erant, nulliq; majorem modum attribuit.* Et constitit quàm diutissimè modus hic istorum opibus. Anno Urbis CCXCII. L. Quinctius Cincinnatus, Dictator, quatuor jugera habuit. Anno CCCCXCVIII. Attilius Regulus septem. Vis tempora non longè ab Imperio remota? M. Scaurus, Princeps Senatus, habuit sola sex mancipia, totusq; ejus census fuit *triginta quinque millia nummûm:* id est, mille septingenti quinquaginta Carolini. Jam matrimonia quoque, & dotes, inspiciamus. *Tatia, Cæsonis filia,* ait Valer. Max. *maximam dotem ad virum, decem millia æris, attulisse visa.* Hi sunt ducenti Carolini. Senatus Scipionis filias elocavit, deditque ex ærario dotem *undecim millia æris,* sive Carolinos ducentos viginti. Megullia, quia cum *centum millibus æris,* id est, mille florenis, mariti domum intravit, *Dotatæ* cognomen accepit. At quantum excrevit posteà, crescentibus divitiis? Juvenalis Sat. x. de Messalinâ.

— *dudum sedet illa parato*
Flammeolo, Tyriusq́; palàm Genialis in hortis
Sternitur, & ritu decies centena dabuntur
Antiquo, —

Vides augmentum? *decies centena* sunt quinquaginta millia florenorum: atq́; ea tunc frequens dos. Martialis lib. II. epigr. LXV.

Illa illa dives mortua est Secundilla,
Centena decies quæ tibi dedit dotis?

Tacitus Annal. II. *Posthabitam decies sestertij dote solatus est.* Sed an nullæ leges, quæ immodicas istas, sæpè etiam injustas, opes coërcerent? Ita. Agrorum modum quingenta jugera statuit C. Licinius Consul, Anno ab Urbe CCCLXXXVI. Auctores Livius lib. VII. & Plutarchus in Camillo. Pecuniæ quoq; ne supra sexaginta sestertia, sive tria millia Carolinorum, possidere liceret, lege cautum fuit, quam revocavit Julius Cæsar. Dion. lib. XLI. Ἐπεὶ δὴ τε συχνοὶ πολλὰ χρήματά τε ἔχειν, καὶ πάντα αὐτὰ ἀποκρύπτειν ἐλέγοντο, ἀπηγόρευσε, μηδένα πλεῖον πεντακισχιλίων, καὶ μυρίων, δραχμῶν ἐν ἀργυρίῳ, ἢ καὶ χρυσίῳ, κεκτῆσθαι. οὐχ ὡς καὶ αὐτός τὸν νόμον τοῦτον τιθεὶς ἀλλ' ὡς καὶ πρότερον ποτὲ εἰσηνεχθέντα ἀνανεούμενος. Sed mendosus locus sine dubio, & scribendum πεντακοσιακισχιλίων. ea erunt tre-

trecenta millia: atque hæc justior ratio. Nam quid obsecro, licitum fuerit paupertinâ adhuc Româ agrorum habere jugera quingenta; eâ autem opibus jam abundantissimâ pecuniæ tantùm florenos tres mille? Nulla est ratio, aut proportio. At verò hic modus servatus non fuit, & silentium legi validior luxus imposuit; quippe sub Augusto aliquis ex imâ plebe reliquit in numerato sestertium sexcenties, ut paullò ante commemoravi. Ad ædes autem, & quæ in iis opes, servandas adhibebantur custodiæ nocturnæ servorum, quæ adversus vim, aut incendia, excubarent. Juvenalis Sat. XIV.

—— misera est magni custodia census.
Dispositis prædives hamis vigilare cohortem
Servorum noctu Licinus jubet, attonitus pro
Electro, signisq; suis, Phrygiâq; columnâ,
Atque ebore, & latâ testudine. ——

CAPUT II.

Luxus, & prodigalitas, Romanorum in genere. Martialis emend.

OPes tam immensas, quas vidimus, ut solet plerumque, sequutus est luxus, & prodigalitas, in vestibus, supellectile, ædibus, convi-

viis,

viis, comessationibus. Tigellius quinque diebus prodigere poterat florenorum quinquaginta millia: eam enim summam faciunt *decies centena*. Horatius de eo testatur.

—— decies centena dedisses
Huic parco paucis contento, quinq; diebus
Nil erat in loculis. ——

Curio filius conflaverat æris alieni *sestertium sexcenties*, sive tres milliones. Val. Max. queritur lib. IX. cap. I. *Consimilis mutatio in domo Curionum exstitit: siquidem forum nostrum & patris gravissimum supercilium, & filij sexcenties sestertium æris alieni adspexit.* Cinnam quendam irridet Martialis, quod anno non toto decoxisset *sestertium octuagies*, id est, florenorum quadringenta millia. Hoc epigramma est.

Bis quartum decies non toto tabuit anno;
Dic mihi, non est hoc, Cinna, perire cito?

Milo, teste Plinio, lib. XXXVI. cap. XV. præter amplissimum patrimonium consumptum, debuit æris alieni *sestertium septingenties*, sive tres milliones cum semisse. De Apicio memorat Seneca, eum dissipasse *sestertium nongenties*. Isti sunt milliones quatuor cum semisse. Vis audire? Sic inquit, Consolat.

lat. ad Helviam, cap. x. *Cùm sestertium millies in culinam congessisset, cùm tot congiaria principum, & ingens Capitolij vectigal, singulis comessationibus hausisset, ære alieno oppressus, rationes suas tunc primùm coactus inspexit. Superfuturum sibi sestertium centies computavit, & velut in ultimâ fame victurus, si sestertio centies vixisset, veneno vitam finivit.* Illudit Martialis lib. III. epigr. XXII.

Dederas, Apici, bis trecenties ventri,
Sed adhuc supererat centies tibi laxum.
Hoc tu gravatus, ut famem, & sitim, ferre,
Summâ venenum potione duxisti.
Nil est, Apici, tibi gulosius factum.

Sed tu corrige: *ter trecenties.* Orta menda est ex confusione notarum II. & III. Et attende sodes; præter nongenties istud, quod culina hauserat, tot congiaria Principum, & ingens Capitolij vectigal, singulis commessationibus perdiderat. Cæsar Dictator, ut Appianus auctor, opus sibi esse dicebat *sestertio bis millies quingenties,* sive duodecim millionibus cum semisse, ut nihil haberet; id est, ut creditoribus æs alienum persolveret. Ille ipse, narrat Plinius libr. XXXVI. cap. XV. *Solum tantùm foro extruendo sestertio millies emit.* Hui! solum ergo fori constitit quinque millionibus? Ita. Et audi aliud,

B quod

quod vix quiſquam credat. Caligula, anno non toto, prodegit *ſeſtertium tricies ac ter millies*: id eſt, centum ſexaginta quinque milliones. At quî potuit? Suetonius diſtinctè narrat, cap. XXXVII. *Nepotinis ſumptibus omnium prodigorum ingenia ſuperavit: commentus novum balnearum uſum, portentoſiſſima genera ciborum, atque cœnarum: ut calidis frigidisq; unguentis lavaretur: pretioſiſſimas margaritas, aceto liquefactas, ſorberet: convivis ex auro panes, & obſonia, apponeret: aut frugi hominem eſſe oportere dictitans, aut Cæſarem. Quin & nummos non mediocris ſummæ è faſtigio baſilicæ Juliæ per aliquot dies ſparſit in plebem. Fabricavit & de cedris Liburnicas, gemmatis puppibus, verſicoloribus velis; magna thermarum, & porticuum, & tricliniorum, laxitate; magnaq; etiam vitium, & pomiferarum arborum, varietate; quibus diſcumbens de die inter choros, ac ſymphonias, litora Campaniæ peragraret. In exſtructionibus prætoriorum, atque villarum, omni ratione poſthabitâ, nihil tam efficere concupiſcebat, quàm quod poſſe effici negaretur. Et jactæ itaque moles infeſto ac profundo mari, exciſæ rupes duriſſimi ſilicis, & campi montibus aggere æquati, & complanata foſſuris montium juga, incre-*

credibili quidem celeritate, cùm moræ culpa capite lueretur. Vides ingenium in luxum intentum, & tot perdendarum opum modos. At necdum se omnes enumerare Svetonius testatur. Obstupesco. Et nemo hoc poterat, nisi qui Imperator Romanus. Sed & civium splendidorum multi in hoc ludo regnabant. Age, videamus: ordinem præit Seneca, epist. cxiv. Hunc sequemur. Verba ista sunt. *Ubi luxuriam latè felicitas fudit, cultus primùm corporum esse diligentior incipit, deinde supellectili laboratur, deinde in ipsas domos impenditur cura, ut in laxitatem ruris excurrant, ut parietes advectis trans maria marmoribus fulgeant, ut tecta varientur auro, ut lacunaribus pavimentorum respondeat nitor: deinde ad cœnas lautitia transfertur, & illic commendatio ex novitate, & soliti ordinis commutatione, captatur: ut ea, quæ cludere cœnam solent, prima ponantur; ut, quæ advenientibus dabantur, exeuntibus dentur.* In his ergo tribus omnis luxus versatur: in cultu primò corporis, deinde ædium, postremò conviviorum. Inspiciemus singillatim.

CAPUT III.

Corpus levigatum, item facies: ea quoque fucata. In levigatione, usus panis madidi. Coma fracta in gradus, & unguentis delibuta. Officinæ odorariorum. Gressus suspensus, & ejus rei Scholæ.

INitium est in corporum cultu, atque in hoc considerandum primò ipsum corpus; deinde, quæ circà illud, vestes. In corpore ipso, captata levitas, facies fucata, gressus mollis ac suspensus, & quidem à viris, quod gravius opprobrium. Seneca objurgat, & detestatur, Nat. Quæst. lib. VII. cap. XXXI. *Adhuc quicquid est boni moris extinguimus levitate & politurâ corporum. Muliebres munditias antecessimus, colores meretricios, matronis quidem non invidendos, viri sumimus. Tenero, & molli, ingressu suspendimus gradum, non ambulamus.* Corporis levitatem non uno epigrammate perstringit Martialis; & de ipso Julio narrat Svetonius cap. XLV. *Circa corporis curam morosior, ut non solùm tonderetur diligenter, ac raderetur, sed velleretur etiam: ut quidam exprobraverunt.* Comam frangebant

in

in gradus. Idem Svetonius de Nerone, cap. LI. *Circà cultum, habitumque, adeò pudendus, ut comam, semper in gradus formatam, peregrinatione Achaicâ etiam pone verticem summiserit.* Quintilianus, lib. I. ca. VI. *Velli, & comam in gradus frangere, & in balneis perpotare, quamlibet hæc invaserint civitatem, non erit consvetudo, quia nihil horum caret reprehensione.* Seneca Rhetor, Controvers. I. *Capillum frangere, & ad muliebres blanditias vocem extenuare, mollitie corporis certare cum fœminis, & immundissimis se excolere munditiis, nostrorum adolescentium specimen est.* Et hæc delibuta unguento. Irridet sæpè Martialis. Horatius libr. II. Od. XI.

Cur non sub altâ vel platano, vel hâc
Pinu, jacentes sic temerè, & rosâ
Canos adorati capillos,
Dum licet, Assyriâque nardo
Potamus uncti? ——

Juvenalis Sat. IV.

Et matutino sudans Crispinus amomo,
Quantum vix redolent duo funera. ——

Et frequens apud Ovidium, Catullum, Tibullum, Propertium. Itaque officinæ erant eorum, qui odores coquerent. Seneca, Epist. XC. *Hinc fabrorum of-*

ficinæ sint, hinc odores coquentium. Faciem quod attinet, eam quàm maximè nitentem cupiebant, itaque levigabant, & pane linebant. Juvenalis.

Sed quæ mutatis inducitur, atq; movetur,
Tot medicaminibus; coctæ siliginis offas
Accipit, & madidæ facies dicentur, an ulcus?

Suetonius de Othone, cap. XII. *Faciem quotidie rasitare, ac pane madido linere consuetum: idq; instituisse à primâ lanugine, ne barbatus unquam esset.* Ingressum planè suspendebant, ut cæpi dicere ex Senecâ: & huic rei doctores etiam. Ipse Seneca, Epist. XC. *Hinc (officinæ) molles corporis motus docentium, & infractos.*

CAPUT IV.

Vestes pressæ, ut niterent. Earum magnus numerus, isq; ostensus, cùm in convivio, tùm balneo. Pretium lacernarum, & tricliniarium. Lex Julij, de conchyliatis; Tiberij, de sericis. Holosericæ quando cæperint. Luxus muliebris.

In

IN vestibus ipsis artificiosa luxuria. Domi eas sub prelis habebant, ut in publico niterent. Ammianus libr. XXVIII. *Solitis pressoriis vestes luce nitentes arbitrâ diligenter explorat.* Seneca, De Tranquill. cap. I. *Non ex arculâ prolata vestis; non ponderibus, aut tormentis, splendere cogentibus, pressa; sed domestica, & vilis.* Martialis lib. II. Epigram. XLVI.

Sic tua suppositis perlucent prela lacernis.

Et magno has numero habebant. Plutarchus, in Lucullo. Στρατηγοῦ δέ ποτε φιλοτιμουμένου περὶ θέας, καὶ χορῷ τινι κόσμον αἰτουμένου πορφυρᾶς χλαμύδας, ἀπεκρίνατο, σκεψάμενος, ἂν ἔχῃ, δώσειν. εἶτα μεθ' ἡμέραν ἠρώτησεν αὐτὸν, ὁπόσων δέοιτο. τοῦ δὲ, ἑκατὸν ἀρκέσειν φήσαντος, ἐκέλευσε λαβεῖν δὶς τοσαύτας. *Prætori cuidam, qui, spectaculum edere quàm splendidissimè cupiens, ad eum venerat, petitum chlamydas aliquot, quibus chorum exornaret, inspecturum respondet, an tot habeat; &, si habeat, daturum: postridiè ex eo quæsivit, quotnam cuperet, centumque satis esse respondentem, ducentas accipere jussit.* Martialis loco citato, de quodam.

Sic micat innumeris arcula synthesibus.

Atq;

Atq; unam vestire tribum tua candida possint,
Apula non uno quæ grege terra tulit.

Itaq; sæpissimè mutabant in uno convivio, ad ostentationem. Idem, lib. v. Epigr. LXXXI.

Undecies unâ surrêxti Zöile cœnâ:
Et mutata tibi est synthesis undecies.

Et, ad balnea abeuntes, plurimas secum portabant. Irridet Ammianus, loco jam citato. *Quùm à Silvani lavacro vel Mammeæ aquis ventitant sospitalibus, ut quisquam eorum egressus tenuissimis se terserit linteis, solitis pressoriis vestes luce nitentes arbitrâ diligenter explorant, quæ unà portantur, ad juvandos homines undecim.* Pretium autem iis sanè immensum; itaque lacernas erant qui emere auderent *decem millibus nummûm*, id est, quingentis Carolinis. Martialis Epigr. LXI.

——— millibus decem dîxti
Emptas lacernas munus esse Pompillæ.

Item, lib. VIII. Epigr. X.

Emit lacernas millibus decem Bassus.

Capitoni objecit Metellus Scipio, quod tricliniaria Babylonica vendidisset *octingentis millibus*, sive Carolinis quater millibus: ea autem Nero posteà emit *sestertio quadragies*, id est, Carolinorum ducentis millibus. Fidem res exuperat, sed eam meretur

retur Plinius. Ille tradit lib. VIII. cap. XLVIII. *Metellus Scipio tricliniaria Babylonica sestertiûm octingentis millibus venisse jam tunc posuit in Capitonis criminibus, quæ Neroni Principi quadragies sestertio nuper stetere.* Pretium excandefaciebant duo; color, & materia: ille conchyliatus, hæc serica. Quod ad colorem, de ejus pretio sic Plinius, libr. IX. cap. XXXV. *Conchylia, & purpuras, omnis ora atterit, quibus eadem mater luxuria paria penè etiam margaritis pretia fecit.* Et libra ejus, cùm emeretur priùs denariis centum, sive florenis viginti, mox, exagitante luxu, supra mille denarios, id est, ducentos florenos ascendit. Idem Plinius, libro citato, cap. XXXIX. *Nepos Cornelius, qui Divi Augusti principatu obiit; Me, inquit, juvene violacea purpura vigebat, cujus libra denariis centum venibat: nec multo post rubra Tarentina. Huic successit dibapha Tyria, quæ in libras denariis mille emi non poterit.* Ac vestibus quidem eâ tinctis, et, quæ circa illas, luxuriæ, frenum injecit suo tempore Cæsar Julius; neq; permisit usum, nisi certis ætatibus, personis, diebus. Suetonius cap. XLIII. *Lecticarum usum, item conchyliatæ vestis, & margaritarum, nisi certis personis, & ætatibus, perq; certos dies, ademit.* Sericæ,

eæq; tenuiſsimæ, fæminis maximè uſitatæ. Seneca queritur, De Benefic. libr. VII. cap. IX. *Video ſericas veſtes, ſi veſtes vocandæ ſunt, in quibus nihil eſt, quo defendi aut corpus, aut denique pudor, poſſit. Quibus ſumptis, mulier parum liquidò, ſe nudam non eſſe, jurabit. Hæc ingenti ſummâ ab ignotis etiam ad commercium gentibus accerſuntur, ut matronæ quidem noſtræ, ne adulteris quidem plus ſui in cubiculo, quàm in publico oſtendant.* Tamen viri utebantur, donec Tiberius edixit. Dio, libro LVII. Σταλιλίου δὲ Ταύρου μετὰ Λουκίου Λίβωνος ὑπατευσάντων, ὁ Τιβέριος ἀπεῖπε μὲν ἐσθῆτι σηρικῇ μηδένα ἄνδρα χρῆσθαι. *Statilio Tauro, L. Libone Coſſ. Tiberius edixit, ne quis vir ſericâ veſte uteretur.* Atque hæc quidem ſubſerica intelligenda eſt; nam holoſericæ uſus primus initium cæpit ab Heliogabalo. Lampridius de eo. *Primus Romanorum holoſericâ veſte uſus fertur, quùm jam ſubſerica in uſu eſſet.* Sed de pretio: quis non obſtupeſcat, ad octingenta illa millia Capitonis? quis non ad quadragies ſeſtertium Neronis? Et, profectò, maximè hìc modum exceſſit ſequior ſexus. Itaq; paſsim erat eum videre indutum veſtibus, quibus impenſi toti cenſus. Audi Propertium, lib. III.

Matro-

Matrona incedit census induta nepotum.

Adeoque de Lolliâ Paullinâ narrat Plinius lib. IX. cap. XV. visam à se, *ne serio quidem ac solenni cæremoniarum aliquo apparatu, sed mediocrium etiam sponsalium cœnâ, smaragdis margaretisq; opertam, alterno textu fulgentibus, toto capite, crinibus, spiris, auribus, collo, manibus, digitisque, quæ summam quadringenties sestertium colligebant, ipsâ confestim paratâ mancupationum tabulis comprobare.* Quis hic stupor est? quadringenties illud sestertium efficit duos milliones. Nec tamen hic vestium adhuc sumptus censetur: solæ gemmæ tanti constiterunt, quibus illa passim totum corpus ornaverat. Quid? soláne? non certè: quasi certatim faciebant omnes matronæ. Manilius.

Perq; caput ducti lapides, per colla, manusque.

Plinius libr. XXXIII. cap. III. *Habeant fœminæ in armillis, digitisque totis, collo, auribus, spiris: discurrant catenæ circà latera, & inserta margaritarum pondera è collo dominarum auro pendeant, ut in summo quoq; unionum conscientia adsit.*

CAPUT V.

Julij Cæsaris edictum de margaritis. Luxus in inauribus, monilibus, lineis, armillis, annulis, calceis, umbraculis, ac flabellis. Severus moderatus est in parte, & uxor Heliogabali. Speculorum magnitudo, & pretium.

SEd Lolliæ Paulinæ ornatum adhuc ruminor: et, an bonâ fide Plinius? Omninò. Examinemus per partes, & incipiamus à capite. Ornabant in eo crines, ſpiras, aures, auro, & gemmis pretioſiſsimis, quæque quàm multos cenſus æquabant. Hieronymus, in Epiſt. ad Lætam. *Nec collum auro, & margaritis, premas; nec caput gemmis oneres.* Gaudentius, Tract. XIII. *Quædam fœminæ onerant auro, & margaritis, vel ſua, vel filiarum, membra.* Occurrere voluit Julius Cæſar, margaritarum abuſum moderatus. Suetonius cap. XLIII. *Uſum margaritarum, niſi certis perſonis, & ætatibus, perque certos dies, ademit.* Clariùs Euſebius, in Chronico. *Probibitum eſt lecticis, margaritisque, uti; quæ nec viros, nec liberos, haberent; & minores eſſent annis quadraginta quinque.* Sed non obtinuit. Inprimis verò

verò magnus luxus aurium. Seneca, De beatâ vitâ, cap. XVII. *Quare uxor tua locupletis domus censum auribus gerit?* Hui, quæ istæc res? in auribus solis locupletis domus censum? Ita est; nihil mentitur. Nunquid Serviliæ margaritam Julius emit sexagies sestertio, sive trecentis millibus florenorum? Suetonius cap. L. *Ante alias dilexit M. Bruti matrem Serviliam, cui & proximo suo Consolatu sexagies sestertio margaritam mercatus est.* De Cleopatræ unione nunquid certum est, supra *centies sestertium*, sive quingenta millia florenorum valuisse? Sed hæc regina, inquies, & quidem Ægypti. Quid tum posteà: nihil huic concedebant matronæ Romanæ. Tertullianus, De Hab. Mul. *Graciles aurium cutes calendarium expendunt.* Et, quasi in quodam luxus certamine, conjungebant uniones duos, tres, quatuor; atque ita gestabant, & quidem ex singulis auribus. Plinius lib. IX. cap. XXXV. de unionibus loquens. *Hos digitis suspendere, & binos, ac ternos, auribus, fæminarum gloria est. Subeunt luxuriæ ejus nomina, & tædia, exquisita perdito nepotatu: siquidem cùm id fecêre, crotalia appellant, ceu sono quoque gaudeant, & collisu ipso margaritarum.* Seneca, De Benefic. lib. XII. cap. IX. *Video uniones,*

non singulos singulis auribus comparatos: jam enim exercitatæ aures oneri ferendo sunt: junguntur inter se, & insuper alij binis superponuntur. Non satis muliebris insania viros subjecerat, nisi bina, ac terna, patrimonia auribus pependissent. Viden? bina, ac terna, patrimonia; pro numero videlicet unionum. Hinc illud, De Tranquill. lib. II. cap. XIV. *Quid refert, quantum (mulier) habeat; quot lecticarios, quàm oneratas aures, quàm laxam sellam.* Et ostentatio erat, in gemmarum varietate. In L. pediculis, XXXII. D. de auro, arg. mundo, leg. *Inaures, in quibus duæ margaritæ, elenchi, & smaragdi duo.* Veniamus ad collum, ac latera: hîc conspiciebantur monilia, lineæ, ac catenæ. Plinius. *Discurrant catenæ circa latera; & inserta margaritarum pondera è collo dominarum auro pendeant, ut in summo quoq; unionum conscientia adsit.* Et vis linearum sumptum? Hieronymus, in vitâ Pauli Eremitæ. *Uno filo villarum insunt pretia.* Tertullianns De Habitu Muliebri. *Uno lino decies sestertium inseritur.* Hoc est, quinquaginta millia florenorum. Et de monilibus, ille ipse, ibidem. *Saltus, & insulas, tenera cervix fert,* Id est, pretia saltuum, & insularum. Erant & mamillarum ornamenta. In l. *pediculis* citatâ. *Ornamen-*

namenta mamillarum ex cylindris triginta quatuor, & tympaniis margaritis triginta quatuor. In brachiis,& digitis, armillæ erant; sive brachialia, annulique: & ibi quoq; magnæ impensæ. De brachialibus, Tertullianus, loco citato. *Circulos ex auro, quibus brachia artantur.* Sed annulorum luxus, viris communis cum matronis. Gestabant autem in omnibus digitis. Martialis lib. v. Epigr. LXIII.

Per cujus digitos currit levis annulus omnes.

Quid digitos dico? in omnibus articulis debebam. Seneca, Nat. Quæst. lib. VII. cap. XXXI. *Exornamus annulis digitos, & in omni articulo gemma disponitur.* Et hoc adhuc parum. In singulis articulis plures, Martialis lib. v. Epigr. XI.

Sardonichas, smaragdos, adamantas, jaspidas, uno
Versat in articulo Stella, Severe, meus.

At quantum hîc censes insumptum, in tanto annulorum numero, & gemmarum? Nonne centena aliquot millia florenorum? Non potest aliter. Tertullianus, De Hab. Mul. *In sinistrâ per singulos digitos de saccis singulus ludit.* At quantum in saccis, sive loculis, habebant? Idem Auctor paullò ante dicit. *Brevissimis loculis patrimonium grande profertur.* Ergò in singulis annulis expensa singula patrimonia,

quod

quod de inauribus ſupra Seneca. Et ecce tibi, Nonius Senator, proſcriptus ab Antonio, unum ſecum abſtulit, cujus pretium æquabat *viginti mille ſeſtertia*, id eſt, decies centena millia florenorum. Plinius memorat, lib. XXXVII. cap. VII. *Ab Antonio proſcriptus Nonius Senator fugiens, è fortunis ſuis omnibus annulum abſtulit ſecum, quem certum eſt ſeſtertiis viginti millibus æſtimatum*. In baltheis, & vaginis, idem luxus. Tertullianus. *Latent in cingulis ſmaragdi, & cylindros vaginæ ſuæ ſolus gladius ſub ſinu novit*. Adeatur Cod. lib. XI. Tit. XI. Videamus pedes. Neque hic luxus minor. Crepidarum, atque ſocculorum, vincula erant aurea. Manilius:

Et pedibus niveis fulſerunt aurea vincla.

Habebant & gemmas. Tertullianus, loco citato. *Et in peronibus uniones emergere de luto cupiunt*. Lampridius, de Heliogabalo. *Habuit in calciamentis gemmas, & quidem ſculptas, quod riſum omnibus movit; quaſi poſſent ſculpturæ nobilium artificum videri in gemmis, quæ pedibus adhærerent*. Neque margaritæ, aut uniones, in iis tantùm, ſed etiam ſub iis. Et Plinius ſcribit. *Non crepidarum tantùm obſtragulis, ſed & totis ſocculis addi. Neq; enim geſtare jam margaritas, niſi calcent, ac per uniones etiam*

am ambulent, satis est. Severus moderatus est luxum, ut tradit in vitâ ejus Lampridius. Heliogabali etiam uxor, & matronarum habito delectu, nisi quibusdam, non permisit. Lampridius auctor est. *Semiramica facta sunt Senatusconsulta ridicula, de legibus matronarum: quæ quo vestitu incederent; quæ aurum, vel gemmas, in calceamentis haberent.* Quid de umbraculis, ac flabellis, dicemus? an non & hæc composita ad luxum? Quis dubitet? Clarè Ammianus, lib. XXVIII. *Si inter aurata flabella laciniis sericis insederint muscæ, vel per foramen umbraculi pensilis radiolus irruperit solis, queruntur, quod non sint apud Cimmerios nati.* Horum omnium pretia computemus, facilè de Lolliâ ista credemus, ornatum ejus quadringenties sestertio constitisse. Finiam autem fæminarum hunc luxum in speculis. Ea magna erant, & ad corporis totius instar, in auro, argento, cælato, gemmato; itaq; magnum etiam pretium. Attendamus Senecam, Nat. Quæst. lib. I. cap. XVII. *Rerum jam potiente luxuriâ, specula, totis paria corporibus, auro, argentoque, cælata sunt, denique gemmis adornata: & pluris unum ex his fæminæ constitit, quàm antiquarum dos fuit.* Et mox. *Jam libertinorum virgunculis in unum specu-*

lum non sufficit illa dos, quam dedit Senatus pro Scipione. At dos illa fuit *undecim millia æris*, sive ducenti & viginti Carolini, ut suprà diximus. Tanti emerunt filiæ libertinorum; quid jam honestissimorum civium, quid equitum, quid Senatorum fecisse censebimus? Sine dubio excesserunt multum, pro ratione, & modo, dignitatis.

CAPUT VI.

Comitatus virorum, & matronarum. Ejus multitudo, ornatus, ordo. Instituebant hunc præfecti familiæ, quorum insignia virgæ.

PRoximè vestes, comitatum dabimus: nam & in hoc luxus fuit. Itaque, prodituri in publicum, saltem decem, aut octo, servos comites trahebant. Juvenalis Sat. VII.

Fidimus eloquio? Ciceroni nemo ducentos
Nunc dederit nummos, nisi fulserit annulus ingens.
Respicit hæc primùm, qui litigat; an tibi servi
Octo decem comites, an post te sella, togati
Ante pedes. ——— ———

Sed hic numerus erat causidicorum; & exiguus adhuc, præ quàm aliorum. Ammianus libr. XXVIII.

Ubi,

Ubi, comitantibus singulos quinquaginta ministris, tholos introierint balnearum, &c. Idem libr. xiv. *Familiarium agmina, tanquam prædatorios globos, post terga trahentes; ne Sannione quidem, ut ait Comicus, domi relicto.* Et de Tigellio narrat Horatius, lib. i. Sat. iii. habuisse sæpè ducentos. Multi millenos aliquot. Athenæus lib. vi. Μυρίους, καὶ δισμυρίους, (οἰκέτας,) καὶ ἔτι πλείους δέ, πάμπολλοι κέκτηνται: οὐκ ἐπὶ προσόδοις δέ, ὥσπερ ὁ τῶν Ἑλλήνων ζάπλουτος Νικίας: ἀλλ' οἱ πλείους, τῶν Ῥωμαίων συμπροϊόντας ἔχουσι τοὺς πλείστους. *Decem, immò viginti mille, & plures quoque servos habent, non quæstus causâ, ut ille Græcorum ditissimus Nicias, sed plerosq; in publico comitantes.* Neque numerus hîc duntaxat ostentabatur, sed & vestium ornatus; qui magnificus valdè, licet in servis. Seneca, De Tranquill. cap. i. *Præstringit animum apparatus alicujus pædagogij, diligentius, quàm intrà privatum larem, vestita, & auro culta, mancipia, & agmen servorum nitentium.* Et, soli ne viri processerunt comitati? non. Immò etiam matronæ, quæ hîc viros excessere. Nam, tanquàm agmen aliquod ducerent, in ordinem cogebant; idq; munus præfectorum familiæ, qui insignia virgarum

manu dexterâ gestabant. Omnem luxum nobis egregiè describit Marcellinus, lib. XIV. *Quo comitatu matronæ complures, opertis capitibus, & basternis, per latera civitatis cuncta discurrunt. Utque præliorum periti rectores primò catervas densas opponunt, & fortes, deinde leves armaturas, post jaculatores, ultimasq; subsidiales acies, si fors adegerit, invasuras: ita, præpositis urbanæ familiæ suspensæ digerentibus sollicitè, quos insignes faciunt virgæ dextris aptatæ, velut tesserâ datâ castrensi, juxtà vehiculi frontem omne incedit textrinum; huic atratum coquinæ adjungitur ministerium; deinde totum promiscuè servitium, cum otiosis plebeis de vicinitate conjunctis, postrema multitudo spadonum, à senibus in pueros desinens, coloris obluridi, distortaque lineamentorum compage deformis.* Hinc Hieronymus, in Epistolâ ad Furiam. *Noli ad publicum subinde procedere; et, spadonum exercitu praeeunte, viduarum circumferri libertate.* Animadverte. *Exercitum spadonum* dicit: & vides caussam ex Ammiano. Inter hos quoq; moriones, empti ingentibus sæpè pretiis: nam, cùm alios servos emerent plerumque sex millibus nummûm, sive trecentis florenis, ut ostendo infrà, cap. XVI. hos emebant

bant longè pluris: & aliquando viginti millibus nummûm, ſive florenis mille. Martialis irridens, lib. VIII. Epigr. XIII.

Morio dictus erat: viginti millibus emi.
Redde mihi nummos, Gargiliane, ſapit.

CAPUT VII.

Vaſa coquinaria, ac menſalia, argentea. Lancium ingentia pondera. Poſteà auro illigari cæpta: mox etiam ex eo ſolido facta. Tiberij edictum. Univerſum menſæ miniſterium æſtimatum.

SEquitur ſuppellex, in quâ ſimiles ſui fuerunt iſti luxuriantes. Ac vis ſcire? in exiguâ ſæpe diſpendebant opes non ſanè exiguas. Martialis in Quinctum lib. III. Epigr. LXII.

— conſtat decies tibi non ſpatioſa ſupellex.

Vides impenſam quinquaginta millium Carolinorum. Atque adeò una ſecuricula empta eſt nummûm quadringentis millibus, ſive Carolinorum viginti millibus. Martialis lib. XIV. Lemmate XXXV. quod eſt Securicula.

Cùm fieret tristis solvendis auctio nummis,
Hæc quadringentis millibus empta fuit.

Ostendemus magis, & incipiemus à vasis coquinariis, quæ illi argentea habuerunt. Plinius lib. XXXIII. cap. III. *Vasa coquinaria ex argento Caluus orator fieri queritur? at nos carrucas ex argento cælare invenimus.* Ulpianus in l. cùm aurum XIX. §. si cui escarium. D. de auro, arg. mundo leg. *Cacabos argenteos habebat, vel miliarium argenteum, vel sartaginem, vel aliud vas ad coquendum.* Sed ad cacabos quod attinet; argenteos illos ante Heliogabalum habuit nemo. Lampridius de eo. *Primus mensas argenteas habuit, primus etiam cacabos.* Nemo igitur hæc mirabitur; nemo mensalia, nisi quanta: quippe magnitudo, & pondus, hoc merentur. Juvenalis Sat. III.

—— quot pascit servos, quot possidet agri
Jugera; quàm multâ, magnâque, paropside cænat.

De Heliogabalo narrat Lampridius, habuisse eum *vasa centenaria argentea sculpta.* Ecce, vasa centum librarum Heliogabali; quæ tamen ille solus non habuit, sed cum eo, & ante eum, plures. At hoc parum est. Imperante Claudio, Drusillanus quidam, servus, dispensator Hispaniæ citerioris, habuit lan-

lances quingentarum. Tertullianus, De Pallio. *Vereor sanè, ne parva sit ista trutina; cùm Drusillanus, & quidem servus Claudij, quingenariam promulsidem ædificat.* Et hoc parum. E comitibus ejus nonnulli octingentarum, & supra. Audiamus narrantem bonâ fide Plinium, lib. xxxiii. cap. xi. *Lances è centenis libris argenti tunc super quingentas numero Romæ fuisse constat; multosque ob eas proscriptos, dolo concupiscentium.* Et mox addit. *Claudij principatu, servus ejus Drusillanus, nomine Rotundus, dispensator Hispaniæ citerioris, quingenariam lancem habuit; cui fabricandæ priùs officina exædificata fuerat: & comites ejus, octingentarum octo quinquaginta librarum: quæso, ut quàm multi eas conservi ejus inferrent, aut quibus cœnantibus?* Sed magnitudo hæc profectò nimia, & rara: modestiores alij fuerunt, qui modum excedere justum noluerunt. Pretium verò omninò magnum; impendebant enim multa millia, in singulas libras. Narrat de L. Crasso Oratore Plinius, libro citato. *Constat eundem sex millibus sestertiis* (id est, trecentis Carolinis) *in singulas libras vasa empta habuisse.* Martialis de Quincto.

Libra quod argenti millia quinque rapit.

Fue-

Fuerunt autem non ſemper ex ſolo argento: quin mox aurum illigari cæptum eſt. Martialis, libr. II. Epigr. XLIII.

Immodici tibi flava tegunt chryſendeta mulli,
Concolor in noſtrâ, cammare, lance rubes.

Iterum Epigr. LIII.

Si ridere potes miſeri chryſendeta Cinnæ.

Paulus in l. pediculis, XXXII. D. de auro, arg. &c. *Auro facto adnumerantur gemmæ, annulis incluſæ, (quippe annulorum ſunt,) cymbia argentea, cruſtis aureis illigata.* Et Ulpianus, l. cùm aurum. XIX. D. h. t. *Aurea emblemata, quæ in abſidibus argenteis.* Poſteà etiam ex auro fecerunt, tam pudendo luxu, ut ventris quoque onera iſtis exciperent. Tertullianus, De Hab. Mul. *Etiam ad ſpurca inſtrumenta auri, & argenti, demens copia deſeruit.* Exprobrat Baſſæ Martialis, lib. I. Epigr. XXXVII.

Ventris onus miſero, nec te pudet, excipis auro,
Baſſa. ———

Tamen hæc frugaliores etiam ex argento habebant. Ulpianus, in l. Q. Mutius. XXVII. D. Tit. jam toties citato. *Argento legato non puto ventris cauſſâ habita ſcaphia contineri.* Modum ſtatuit in ſuo principatu Tiberius; vetuitque, ne quis vaſis aureis uteretur,

retur, nisi ad rem sacram. Dio. lib. LVII. Στατιλίου δὲ Ταύρου μετὰ Λουκίου Λίβωνος ὑπατεύσαντος, ὁ Τιβέριος ἀπεῖπε μὲν ἐσθῆτι σηρικῇ μηδένα ἄνδρα χρῆσθαι, ἀπεῖπε δὲ καὶ χρυσῷ σκεύει μηδένα, πλὴν πρὸς τὰ ἱερὰ, νομίζειν. *Sisennâ Statilio Tauro, L. Libone Coss. edixit, ne quis vir sericâ veste uteretur, neu quis aurea vasa, nisi ad rem sacram, haberet.* Vidisti per partes, at quanti nunc censes universum mensæ ministerium? Plinius ostendit, lib. XXXIII. cap. XI: ubi de Scipione Africano. *Cùm de Pœnis triumpharet, quatuor millia quadringenta septuaginta tria pondo transtulit. Hoc argenti tota Carthago habuit, illa terrarum imperij æmula, quod nunc in mensarum est apparatu.* Jam, si, calculo Pliniano, in libras singulas trecentos Carolinos computemus, ea summa effectura est tredecies centena ac viginti septem millia, & nongentos Carolinos.

CAPUT VIII.

Pocula è conchâ, onyche, argento, auroque; & eo cælato, gemmato. Custodes his appositi. Magnitudo, pretium. Hoc in Myrrhinis quoque, & crystallinis indicatum, item candelabris.

POculorum ut luxus magnus, ita pretium. Et varia illa fuere; siquidem bibebant ex onyche. Plinius lib. XXXVII. cap. VII. *Onychem etiam tum in Arabiæ montibus, nec usquam alibi, nasci putavêre nostri veteres: Sudines, in Germaniâ; potoriis primùm vasis inde factis; dein pedibus lectorum, sellisque. Cornelius Nepos, tradit fuisse magno miraculo, cùm P. Lentulus Spinter amphoras ex eo, Chiorum magnitudine cadorum, ostendisset.* Vel ex conchâ etiam. Juvenalis, Sat. VI.

Cùm perfusa mero spumant unguenta Falerno,
Cùm bibitur conchâ. ——

Vel ex auro, argentóve, vario opere cælato. Juvenalis Sat. I.

Argentum vetus, & stantem extra pocula caprum.

Martialis.

Stat caper in phialâ, Thebani vellere Phryxi
Cultus; ab hoc mallet vecta fuisse soror.

Vel gemmis etiam ornata. Plinius, in Procemio lib. XXXIII. *Turbâ gemmarum potamus, & smaragdis teximus calices: ac temulentiæ caussâ tenere Indiam juvat, & aurum jam accessio est.* Capitolinus, in Vero. *Data etiam aurea, atque argentea, pocula gemmata.* Itaque appositi in conviviis custodes,

qui

qui obſervarent, ne quis aliquas ex iis avelleret. Juvenalis, Sat. v.

> —— ——   *ipſe capaces*
> *Heliadum cruſtas, & inæquales beryllos,*
> *Virro tenet phialas; tibi non committitur aurum,*
> *Vel, ſi quando datur, cuſtos affixus ibidem,*
> *Qui numeret gemmas, ungueſq́; obſervet acutos.*

Nec ornata tantùm gemmis, ſed & facta ex iis habebant. Pacatus, in Panegyrico. *Parum ſe lautos putabant, niſi æſtivam in gemmis capacibus glaciem falerna fregiſſent.* Cicero, Verr. vi. *Erat etiam vas vinarium, ex unâ gemmâ pergrandi trullâ excavata, cum manubrio aureo.* In horum autem magnitudine oſtentatio erat, & pompa. Et obſerva apud Juvenalis Interpretem, Sat. ix. *Fabricius Cenſor collegam ſuum notavit in Senatu, quia ſupra decem libras argenti unam phialam invenit.* Computemus hujus pretium per libras; fuerit hæc phiala trium millium Carolinorum. Ejuſdem pretij ſcyphos duos habuit L. Craſſus, Orator. Plinius, libr. xxxiii. cap. xi. *L. Craſſus Orator duos ſcyphos, Mentoris artificis manu cælatos, ſeſtertiis centum millibus emptos, habuit.* Longè argentum, aurúmve, excedunt myrrhina, quæ conſtiterunt Carolinis quater milli-

bus: adeoque T. Petronius, moriens, trullam myrrhinam, emptam trecentis sestertiis, id est, quindecim millibus, confregit, ne eâ Nero potiretur. Plinius, libr. XXXVII. cap. II. *Crescit indies ejus rei luxus, murrhino octoginta sestertiis empto, capaci planè ad sextarios tres calice.* Et mox. *T. Petronius Consularis, moriturus, invidiâ Neronis principis, ut mensam ejus exheredaret, trullam murrhinam, trecentis emptam sestertiis, fregit.* Sunt et, qui trullam crystallinam emerint Carolinis septem millibus quingentis. Idem Plinius. *Alius hic furor, HS. centum quinquaginta millibus trullam (crystallinam) unam non ante multos annos mercatam à matrefamilias nec divite.* Et attende, quæso; tanti emerat materfamilias, eaque non dives: quid jam divites fecisse censes! Sed à poculis ad candelabra, & lucernas, trasibo, & ita finem capiti imponam. Quem verò hîc luxum fuisse putamus? Ex argento erant. Ulpianus, in citatâ l. cùm aurum. *Nec candelabra, nec lucernæ argenteæ.* Itaque tam grande pretium. Discamus à Plinio, lib. XXXIV. cap. III. *Privatim Ægina candelabrorum superficiem duntaxat elaboravit, sicut Tarentum scapos. In his ergò juncta commendatio officinarum est. Nec pudet tribunorum mili-*

militarium salariis emere, cùm ipsum nomen à candelarum lumine impositum appareat. Atque tribunorum istorum salarium, erant sestertia quinquaginta, sive bis mille quingenti Carolini. Et vel solis certè illis divites censeri poterant, Asterius, Hom. in Avar. Τῷ μὲν, ἔλαιον ἐνδεῖ, πρὸς τὸ λύχνον ἀνάψαι· καὶ ἄλλος, μόναις ταῖς λυχνίαις πλουτεῖ. *Huic quidem, oleum deest, quo lychnum accendat: alius verò, solis candelabris dives est.*

CAPUT IX.

Mensæ rotundæ, ac latæ; etiam antiquæ. Pedes eburni, formam animalium referentes. Ipsæ citreæ primùm, è ligno nodoso: & earum pretium. Mox aureæ, inde argenteæ. Earum origo; circuli, gemmis ornati.

MEnsas habebant rotundas, ac latas. Seneca, Consolat. ad Helviam cap. xi. *Lapides, aurum, & argentum, & magni levatiq; mensarum orbes, terrena sunt pondera.* Cicero, Verr. vi. *Maximam, & pulcherrimam, mensam citream à L. Lutadio Diodoro, qui Q. Catuli beneficio à L. Syl-*

là civis Romanus factus est, omnibus scientibus, Lilybæi abstulisti. Juvenalis, Sat. I.

Nam de tot pulchris, & latis, orbibus, & tam
Antiquis, unâ comedunt patrimonia mensâ.

Et observa illic, *Antiquos orbes.* Hoc enim quoque jactabant, longâ majorum successione ad se pervenisse. Seneca, De tranquill. cap. I. *Mensa, non varietate macularum conspicua, nec per multas elegantium dominorum successiones, civitati nota, sed in usum posita, quæ nullius convivæ oculos nec voluptate moretur, nec accendat invidiâ.* Et habebant magno numero: sæpè centenas aliquot. Martialis libr. VII. Epigr. XLVII.

Cùm mensas habeat ferè trecentas,
Pro mensis habet Annius ministros.

Pedes mensarum, erant eburni. Martialis, libr. II. Epigr. XLIV.

Tu Lybicos Indis suspendis dentibus orbes:
Fulcitur testâ fagina mensa mihi.

Juvenalis, Sat. XI.

Nil rhombus, nil dama sapit: putere videntur
Unguenta, atque rosæ, latos nisi sustinet orbes
Grande ebur, & magno sublimis pardus hiatu,
Dentibus ex illis, quos mittit porta Syenes,
Et Mauri celeres, & Mauro obscurior Indus,

Et quos deposuit Nabathæo bellua saltu
Jam nimios, capitique graves. ——

Erant autem formati in species animalium: itaq; in citatis verbis Satyrici observandum est.

—— *latos nisi sustinet orbes*
Grande ebur, & magno sublimis pardus hiatu.

Ipsæ mensæ, è ligno primùm citreo. Vidimus paullò antè, in verbis Ciceronis; & Petronius Arbiter Satyrico. —— *ecce Afris eruta terris*
Citrea mensa. ——

Et quidem maximè nodoso, idq; pretium augebat, quod par aliquando censui Senatoris, id est, decies sestertio, sive quinquaginta millibus florenorum. Clarè Seneca, De Benefic. lib. VII. cap. IX. *Video istic mensas, & æstimatum lignum censu Senatoris, eò pretiosiùs, quò illud in plures nodos arboris infelicitas torsit.* Tertullianus, De Pallio. *Adigo cauterem ambitioni, quà M. Tullius quingentis millibus non unum orbem citri emit, quà bis tantùm Asinius Gallus pro mensâ ejusdem Mauritaniæ numerat. Hem, quantis facultatibus æstimavere ligneas maculas?* Mox etiam ex auro fecerunt. Ecce apud Martialem lib. III. Epigr. XXXI.

Et servit dominæ numerosus debitor arcæ,
Sustentatq; tuas aurea mensa dapes.

Sed

rii

Sed pretium tamen citreis majus manebat, ut discimus ex eodem, lib. XIV. Epigr. LXXXIX. Deinde etiam ex argento. Alphinus, in l. cùm ex argent. XXVIII. D. de auro, arg. leg. *An & si quas mensas argenteas, & ejus generis argentum haberet, quo ipse non temerè uteretur, sed commodare ad ludos, & cæteras apparationes, soleret.* Asterius Hom. in Avar. Ὁ πένης ἐπὶ ξυλίνης τραπέζης ἄρτον ἀπορεῖ διαθρύψαι· καὶ ὁ τρυφῶν, ἀργυρᾶν τράπεζαν ἐλάσας ἐς πλάτος, τῷ στίλβοντι ψυχαγωγεῖται τῆς ὕλης. Sed ante Heliogabalum nemo: ille enim præivit ad hunc luxum. Lampridius memorat. *Primus mensas, & capsas, argenteas habuit: primus etiam cacabos.* Harum coronæ, sive ambitus, gemmis ornabantur. Ulpianus, in l. cùm aurum. XIX. D. Tit. citato. *In coronis mensarum gemmæ coronis cedunt, ut hæ mensis.*

CAPUT X.

Lecti magni: eorumq́; pedes ex onyche. Ipsi primùm argento inducti, mox ex eo solido; & quis auctor. Deinde etiam aurei. Toralia purpurea, odorata, aurea.

In

IN lectis magnitudo erat ad ostentationem comparata. Juvenalis, Sat. 11.

Dives erit, magno quæ dormit tertia lecto.

Et quidem, pedes ex onyche factos, discimus ex Plinio, lib. xxxvii. cap. vii. Ipsi autem argento primùm inducti. Plinius idem, lib. xxxiii. cap. xi. *Lectos verò mulierum jam pridem totos operiri argento, & triclinia quædam, quibus argentum addidisse primus traditur Carvilius Pollio, eques Romanus; non ut operiret, aut Deliacâ specie faceret, sed Punicanâ. Idem & aureos fecit.* Suetonius, in Caligulâ, cap. xxxii. *Servum, ob detractam lectis argenteam laminam, carnifici confestim tradidit.* Adde sphæras, & catenas argenteas, loco funium. Asterius Hom. in Avar. Ὁ μάτην πλουτῶν, τῷ κόσμῳ τῆς κλίνης περιαστράπτεται, ἀργυρᾶς σφαίρας ἐχούσης, καὶ ἁλύσεις, ἀντὶ τῶν σχοίνων. Mox ex solido argento fieri cæperunt. Ulpianus, in citatâ l. cùm aurum. *Lectum planè argenteum, vel si qua alia supellex argentea sit, argenti appellatione non continetur.* Lampridius, in Heliogabalo. *Solido argento factos habuit lectos & tricliniares & cubiculares.* Etiam aureos fecerunt, ejusque rei primus auctor Caruilius Pollio, eques Romanus; ille, qui tricli-

niis quoq; primus argentum addidisse traditur. Locum Plinij jam citavimus, quo id docemur. Et de Julio narrat Suetonius, cap. XLIX. *In aureo lecto veste purpureâ decubuisse.* Vestes verò in iis stragulæ, pro ratione lectorum, etam pretiosissimæ. Et observa purpuream in istis verbis Suetonij. Quin odoribus quoq; inficiebant. Martialis lib. I. Epigr. XVI.

Quid thorus à Nilo, quid sindone tectus olenti?
Ostendit stultas quid nisi morbus opes?

Ac vide, quò posteâ luxus pervenerit: ex auro habuerunt. Primus Heliogabalus, privatus quidem adhuc; nam jam anteà Imperatores fecerant. Lampridius, in vitâ ejus. *Primus omnium privatorum toros aureis toralibus texit, quia tunc ex Antonini Marci auctoritate id fieri licebat, qui omnem apparatum Imperatorium publicè vendiderat.*

CAPUT XI.

Vehicula ærata, eborata, argentata, argentea. Hæc Severus coërcuit, & Senatoribus tantùm permisit. Aurata etiam, & altiora. Juncturæ. Vehiculorum pretia, ut & mulorum.

Vehi-

VEhicula habuerunt varia; nos sub uno generali nomine comprehendemus. Vide tamen apud Lampridium, in Heliogabalo. *Semiramica facta sunt Senatusconsulta ridicula, de legibus matronalibus: quæ quo vestitu incederet, quæ cui cederet, quæ ad cujus osculum veniret, quæ pilento, quæ equo sagmario, quæ asino veheretur: quæ carpento mulari, quæ boum; quæ sella veheretur, & utrum pelliceâ, an osseâ, an eboratâ, an argentatâ.* Erantq; primitùs ærata, mox eborata effecit crescens luxus. Plautus Aulul. Sc. velim te.

Clamores, imperia, eburata vehicula, pallas, purpuram.

Deinde argentata habuerunt. Plinius, lib. XXXIII. cap. III. *Nos carrucas ex argento cælare invenimus.* Et tanta quidem horum frequentia, ut coërcere Severus necesse putaverit, eorum jure solis Senatoribus relicto. Lampridius, in ejus vitâ. *Carrucas Romæ, & rhedas, senatoribus omnibus, ut argentatas haberent, permisit: interesse Romanæ dignitatis putans, ut his tantæ Urbis senatores vectarentur.* Posteà argentea quoq; fuerunt; primusq; ea dedit Aurelianus, teste Vopisco. Aurata etiam, & gemmata. Lampridius, de Heliogabalo. *Habuit gemmata vehicula, & aurata, contemptis argentatis, & eboratis, & æratis.* De

auratis, capiendus item Martialis, lib. III. Epigr. LXII.

Aurea quod fundi pretio carruca paratur.

Et volebant esse altiora. Ammianus lib. XXVIII. *Summum decus in carrucis solido altioribus, & ambitioso vestium cultu ponentes.* Huc accedebant juncturæ pretiosissimæ. Capitolinus, in Vero. *Data & vehicula, cum mulabus, ac mulionibus, cum juncturis aureis.* Gaudentius, Tract. XIII. *Brutis quoque animalibus, equis, ac mulis, ex argento, & auro, sublimia ornamenta componunt.* Videatur Codicis lib. XI. Tit. XI. Quantas igitur hîc impensas credis? nonne ingentes? de fundi pretio clarè Martialis, loco citato. —— *fundi pretio carruca paratur.*

Jam in ipsis jumentis, quæ trahebant, quem luxum putamus? Juncturæ sæpe aureæ: & exemplum habemus in Capitolino, quod produximus. Soleæ eorum argenteæ. Suetonius de Nerone, cap. XXX. *Nunquā carrucis minus mille fecisse iter traditur, soleis mularum argenteis, canusinatis mulionibus.* Et aureas fecit ejus conjux Poppea. Plinius, lib. XXXIII. cap. III. *Nostrâq; ætate Poppea, conjux Neronis principis, delicatioribus jumentis suis soleas ex auro quoq; induere solebat.* Et quis dubitet, quin magna quoque istorum pretia luxus fecerit? Certè supra equos muli, mu-

Ii, mulæve, valebant. Disertè Plautus, Aulul. Sc. *Narravi.*

Ego faxim muli, pretio qui superant equos,
Sint viliores Gallicis cantheriis.

Quid equos dico? parum hoc est: ipsas mox etiam domos superârunt, puta tenuiorum civium. Martialis mihi testis est, lib. III. Epigr. LXII.

—— pluris mula est, quàm domus, empta tibi.

At domorum pretia jam videbimus.

CAPUT XII.

Ædium admiranda limina, & quis ea primus marmorea habuerit. Postes, pavimenta, parietes. Illi quando primùm marmore incrustati. Laquearia etiam inaurata, & unde origo. Idem factum capitibus columnarum. Earum longitudo, multitudo, pretium: & de eo emendatus Varro. Trabes auratæ. Fontes in singulis cubiculis. Universim amplitudo, & altitudo: eaque mox coërcita. In fastigiis

horti, & arboraria: ac arbusculæ ex iis æstimatæ: item totæ ædes. Valerius, ac Varro, correcti. Neronis Aurea.

EXaminabimus per partes, atque inde ad totas progrediemur: ubiq; nihil non magnum deprehensuri. Incipiemus ab ipso limine, quod marmoreum. Cujus rei initium à M. Lepido, Plinius, lib. XXXVI. cap. VI. *M. Lepidus, Catuli in Consulatu collega, primus omnium limina ex Numidico marmore posuit.* Et tales quoq; postes. Statius, in Tiburtino Manlij Vopisci.

—— an Mauros undiq; postes,
An pictaratâ lucentia marmora venâ
Mirer. —— ——

Immò deaurati. Hieronymus, in Epist. ad Marcellam. *Ut visitantibus reddamus vices, ad superbas fores pergimus. Inter linguas rodentium ministrorum postes ingredimur deauratos.* Ingressis stuporem injiciebant pavimenta, parietes, columnæ, laquearia, trabes. Fabianus Papyrius, apud Senecam Rhetorem, lib. II. Controvers. I. *In hos igitur exitus varius ille secatur lapis, ut tenui fronte parietem tegat: quam vinctus severè in hoc pavimentum levatum,*

vatum. Ipse Seneca, De Tranquill. cap. I. *Domus etiam quà calcatur pretiosa, & divitiis per omnes angulos dissipatis.* Statius in Tiburtino Vopisci.

Dum vagor aspectu, vultusq; per omnia duco,
Calcabam nec opinus opes: nam splendor ab alto
Defluus, & nitidum referentes aëra testæ,
Monstravere solum; varias ubi picta per artes
Gaudet humus, superantq; novis Asarota figuris.

Parietes, & laquearia, marmore induta. De parietibus, Papirius, loco citato; *Varius ille secatur lapis, ut tenui fronte parietem tegat.* Primus id fecit Mamura, præfectus fabrûm C. Cæsaris. Plinius, libr. XXXVI. cap. VI. *Primum Romæ parietes crustâ marmoris operuisse totius domus suæ in Cælio monte Cornelius Nepos tradidit Mamurram, Formiis natum, equitem Romanum, præfectum fabrorum C. Cæsaris in Galliâ.* Etiam inaurari cæperunt, ut & laquearia: ejusque rei origo à Capitolio. Plinius, libr. XXXIII. cap. III. *Laquearia, quæ nunc & in privatis domibus auro teguntur, post Carthaginem eversam primò inaurata sunt in Capitolio, Censurà L. Mummij. Inde transiere in cameras, in parietes quoque, qui jam & ipsi, tanquam vasa, inaurantur.* Et huc spectat illud Petronij.

Ædificant auro. ——

Hiero-

Hieronymus, in Epiſtolâ ad Gaudentium. *Vivimus, quaſi alterâ die morituri; & ædificamus, quaſi ſemper in hoc ſeculo victuri. Auro parietes, auro laquearia, auro fulgent capita columnarum.* Item ad Marcellam. *Ubi ſunt latæ porticus? Ubi aurata laquearia? Ubi inſtar palatij privatorum exſtructæ baſilicæ?* Ad aurum adjunctæ quoque gemmæ. Statius, in Tiburtino.

Vidi artes, veterumq́ manus, variisq́ metalla
Viva modis, labor eſt auri memorare figuras,
Aut ebur, aut dignas digitis contingere gemmas.

Veſtiebant quoque pretioſiſsimis aulæis, ac tapetibus. Tertullianus, De Hab. Mul. *Parietes Tyrius, & hyacinthinis, & illis regiis velis, quæ vos operosè reſoluta transfiguratis, pro picturâ abutuntur.* Vis columnas ſcire? harum capita aurata, ut ex loco Hieronymi jam vidimus: ipſæ verò marmoreæ. Juvenalis, Sat. VII.

Parte aliâ longis Numidarum fulta columnis
Surgat, & algentem rapiat cænatio ſolem.

Et obſerva illic *longas*, nam tales erant profectò. Ammianus, lib. XXVIII. *Columnarum constructiones, altâ fronte ſuſpenſas, mirando, atque parietes, lapidum circumſpectis coloribus nitidos, ultra mortali-*

talitatem nobiles viros extendunt. Plinius, lib. XXXVI. cap. II. *Tacuerunt maximas earum, (columnarum,) atque duodequadragenûm pedum, Lucullei marmoris, in atrio Scauri collocari.* Habebantque has magno numero. Statius, in Epithalamio Stellæ.

Pendent innumeris fastigia nixa columnis.

Adeoq; nonnulli ad centenas excurrebant. Martialis, lib. v. Epigr. XIII.

At tua centenis incumbunt tecta columnis,
Et libertinas arca flagellat opes.

In villâ Gordianorum unum peristylon habuit ducentas. Capitolinus, in Gordiano III. *Domus Gordianorum etiam nunc exstat, quam iste Gordianus pulcherrimè exornavit: & villa eorum, viâ Prænestinâ, ducentas columnas uno peristylo habens, quarum quinquaginta Carysteæ, quinquaginta Claudianæ, quinquaginta Synnades, pari mensurâ sunt.* Libet pretium earum scire, id quod magnum, ut omnia in luxu isto Romano. Docet Val. Maximus lib. IX. cap. I. Illic se Crassus ait decem emisse *centum millibus nummûm.* Ergo singulas quingentis florenis. Hæc ejus verba sunt. *Decem columnas centum millibus nummûm emi.* Neque trabes hîc omittendæ, quæ sæpè auratæ. Statius.

Auratásne trabes, an Mauros undique postes
Mirer? ——— ———

Præter hæc omnia, erant, qui in singulis cubiculis haberent fontes. Haurio ex istis Statij in Tiburtino,

An picturatâ lucentia marmora venâ
Mirer, an emissas per cuncta cubilia lymphas?

Atque ista quidem, intrinsecus; extrinsecus, duo luxuriabantur: amplitudo, & altitudo. Utraq; stupenda. Age, videamus. Occurrunt primò verba Valerij, valdè oportuna, lib.IV.cap.IV. Narrat de L.Quinctio Cincinnato. *Ei, quatuor jugera aranti, non solùm dignitas patrisfamiliæ constitit, sed etiam dictatura delata est. Angustè se habitare nunc putat, cujus domus tantùm patet, quantùm Cincinnati rura patuerunt.* Viden? angustæ illæ ædes, quæ quatuor jugera caperent. Et fides ne verbis est? omninò. nam quis deroget Scriptori tam fido, & probato? Tamen stabiliamus, quando hoc nunc agimus. Sub Nerone servi quidã ejus piscinas habuere duobus jugeribus majores; nonnulli etiam culinas. Plinius, ecce, lib. XVIII. cap. II. *Bina tunc jugera Pop. Romano satis erant, nulliq́; majorem modum attribuit: quò servos paullò ante principis Neronis, contemptis hujus spacij viridariis, piscinas juvat habere majores;*

jores; gratumque si non aliquem & culinas. Quorundam cellaria etiam longè excesserunt. Plinius idem, lib. XXXVI. cap. XV. *Sic non habitârunt illi, qui hoc imperium fecere, tantas ad vincendas gentes, referendosque triumphos, ab aratro, aut foco, exeuntes; quorum agri quoq; minorem modum obtinuere, quàm istorum cellaria.* Loquitur illic de Cincinnato, & Fabritio; quorum iste septem tantùm jugera possedit. At ecce, posteâ cellaria hoc spatium superârunt. Æstima nunc reliquam amplitudinem justâ proportione. Certè oportet ad urbes accesserit, & quidem magnas. Salustius, in Catilinâ, luculentus auctor. *Domos, atq; villas, cognoveris in urbium modum exædificatas.* Asterius, Hom. in Avar. Οἱ μὲν ὑπ᾽ ὀρόφοις χρυσοπάστοις κατάκεινται, καὶ ὡς μικρὰς πόλεις οἰκῶσι τὰς οἰκίας. *Hi quidem sub tectis auratis jacent; & domos habitant, parvis urbibus similes.* Immò vincebat. Seneca, de Benefic. lib. VII. cap. X. *Ædificia privata, laxitatem urbium magnarum vincentia!* Salvianus, ad Eccles. Cathol. *Superbas, ac præminentes excelsis urbibus, domos.* Et apud Tacitum, Annal. III. leges, *Villarum infinita spatia.* Quod magis mirere: Necdum hæ unæ sufficiebant, conjungebant binas, ternas, ut laxiùs, magnifi-

centiusque, habitarent. Sic Catilina, apud Salustium, in Oratione ad milites suos, exprobat hostibus; *Illos binas, aut amplius, domos continuare.* Et capiendus hinc Martialis, lib. IV. Epigr. XL.

Et docti Senecæ ter numeranda domus.

Jam altitudinem aspiciamus, quæ cælo pænè imminebat. Petronius.

Ædificant auro, sedesq; ad sidera mittunt.

Sed hæc Pöetica ὑπερβολή, & intrà veri limites maneamus, vel sic tamen verum non dicere videbimur. Sunt qui templorum altitudinem superaverint, inter quos Cetronius, & Posides: quorum ille, ædem Herculis, & Fortunæ; hic, Capitolium transscendit. Juvenalis, Sat. XIV.

Ædificator erat Cetronius, & modò curvo
Litore Caietæ, summâ nunc Tiberis arce,
Nunc Prænestinis in montibus, alta parabat
Culmina villarum, Græcis, longeq; petitis,
Marmoribus, vincens Fortunæ, atq; Herculis, ædem;
Ut spado vincebat Capitolia nostra Posides.

Seneca, Consolat. ad Helviam, cap. IX. *Hoc cogitandum est, ista bonis viris per falsa, & pravè credita, obstare: quò longiores porticus expedierint, quò altiùs turres sustulerint, quò depreßiùs æstivos specus foderint, quò majori mole fastigia cœnationum subduxe-*

duxerint, hoc plus erit quod illis cælum abſcondat. Salvianus ad Eccleſ. Cathol. lib. I. *Non ſuperbas, ac præminentes excelſis urbibus, domos, non ſupra humanos viſus elata culmina, nec inſerta nubibus aërio habitatore faſtigia.* Porrò, quod non minùs mirere; in his ipſis faſtigiis pomaria, ac nemora. Seneca, Epiſt. CXXII. *Non vivunt contra naturam, qui pomariam in ſummis turribus ſerunt; quorum ſilvæ in tectis domorum, ac faſtigiis, nutant; inde ortis radicibus, quò improbè cacumina egiſſent.* Fabianus Papirius, apud Senecam Rhetorem, lib. II. Controverſ. I. *Quin etiam montes, ſilvæque, in domibus marcidis umbrâ, fumoq; viridibus.* Et in his arboribus, ut ſcias, magnus luxus: itaque ſummi eas pretij cenſuerunt. Et una pomus referebat domino *duo millia nummûm* annua, ſive florenos centum. Plinius, libr. XVII. cap. I. *Nec minus miraculum in pomo eſt, multarum circa ſuburbana fructu annuo addicto binis millibus nummûm, majore ſingularum reditu, quàm erat apud antiquos prædiorum.* Atq; hujuſmodi quidem arborum, ut vulgarium, parva adhuc ratio erat; major longè aliarum, quas ad delitias habebant, & oſtentationem. Adeoq; Cn. Domitius L. Craſſo ſolas decem tales æſtimavit *tricies*

sestertio, sive centies & quinquagies mille florenis. Val. Maximus, lib. IX. cap. I. *Cn. Domitius L. Crasso collegæ suo, altercatione ortâ, objecit, quod columnas Hymettias in porticu domus haberet. Quem continuò Crassus, quanti ipse domum suam æstimaret, interrogavit. Atque ut respondit sexagies sestertio: Quanto ergo eam, inquit, minoris fore æstimas, si decem arbusculas inde succidero? Ipso tricies sestertio, ait Domitius.* Hui! quis hæc credere ausit? Si ad nostrum seculum æstimamus, nunquam fidem invenient, ut profectò neque pleraque hæc Romana. Et quæ fuerunt illæ arbores, tam pretiosæ? Plinius narrat, libr. XVII. cap. I. *Loti patulâ ramorum opacitate lasciva.* Sed fastigia illa, ut eò redeam, nemo fuit qui coërceret? Ita. Augustus fecit, & modum præscripsit pedes septuaginta. Strabo, lib. V. Πρὸς δὲ συμπτώσεις τὰ ὕψη τῶν καινῶν οἰκοδομημάτων καθελὼν, καὶ κωλύσας ἐξαίρειν ποδῶν ό τὸ πρὸς ταῖς ὁδοῖς ταῖς δημοσίαις. Et renovasse videtur Nero, post incendium illud. Tacitus, Annal. XV. *Urbis quæ domus supererant, non, ut post Gallica incendia, nullâ distinctione, nec passim erecta; sed dimensis vicorum ordinibus, & latis viarum spatiis, cobibitâ ædificiorum altitudine.*

Tra-

Trajanus mox ad LX. reduxit. Aurelius Victor, in Epitome. *Trajanus per exquisita remedia opitulatus est; statuens, ne domorum altitudo sexaginta superaret pedes, ob ruinas faciles, & sumptus, si quando talia contingerent, exitiosos.* Sed quod pretium ædium? non credendum facilè. De Clodio narrat Plinius, libr. XXXVI. cap. XV. *P. Clodius, quem Milo occidit, sestertium centies & quadragies octies domo emptâ habitavit:* id est, undecies centum & quatuor millibus florenorum. Sed hæc domus sine dubio arborarium in fastigio non habebat; nam longè majus tunc pretium fuisset, cùm solas decem arbusculas, ut jam vidimus, æstimârit Domitius tricies sestertio, sive centum quinquaginta millibus florenorũ. Itaq; necessariò mendum est in istis Valerij verbis, quibus Crasso interroganti respondet Domitius, æstimare se domum *sestertio sexagies.* Ut quid enim? decem arbusculæ æstimabuntur tricies sestertio; & reliquum arborarium omne cum totâ domo tantùm sexagies? Nulla est proportio: nulla ratio. Scribendum; *respondit, sexcenties sestertio.* id est, tricies centum millibus florenorum. Firmat conjecturam nostram Plinius, lib. XVII. cap. I. qui auget etiam, & de sestertio millies narrat.

Hir-

Hirrius ex ædificiis circum piscinas suas capiebat annua *sestertia duodena millia*, sive florenorum sexcenta millia. Auctor est Varro, De Re Rust. libr. III. cap. XVII. Ejusdem una villa vendita est *sestertio quadringenties*, id est, vicies centum mille florenis. Hoc idem Varro testatur, sed locus corruptus est, & *quadragies* editur. Vide correctionis nostræ rationem infrà, cap. XIV. Et hæc quidem pretia stante adhuc Rep. luxu necdum tam effreni. Cave censeas idem sub Imperatoribus mansisse: affirmo tibi, in immensum crevisse. Æstima ab isto Plinij loco, proximè citato libro. *M. Lepido, Q. Catulo Coss.* (id est, annis XXIX. ante Julij imperium) *ut constat inter diligentissimos auctores, domus pulchrior non fuit Romæ, quàm Lepidi ipsius. At herculè intra annos XXXV, eadem centesimum locum non obtinuit. Computet in hâc æstimatione, qui volet, marmorum molem, opera pictorum, impendia regalia, & cum pulcherrimâ laudatissimâque certantes centum domos, posteaque eas ab innumerabilibus aliis in hunc diem victas.* Desinam in duabus ædibus duorum Imperatorum. Ille ipse Plinius subjungit. *Sed eas omnes duæ domus vicerunt. Bis vidimus totam urbem cingi domibus Principum, Caij, & Neronis, &*

hujus

hujus quidem, ne quid deesset, Aurea. Et Auream istam ecce describit Suetonius, cap. XXXI. *Domum à Palatio Esquilias usque fecit, quàm primò Transitoriam, mox incendio absumptam, restitutamque, Auream nominavit. De cujus spatio, atq; cultu; suffecerit hoc retulisse. Vestibulum ejus fuit, in quo colossus centum viginti pedum staret, ipsius effigie: tanta laxitas, ut porticus triplices miliarias haberet: item stagnum, maris instar, circumseptum ædificiis, ad urbium speciem. Rura insuper, arvis, atque vinetis, & pascuis, silvisq; varia: cum multitudine omnis generis pecudum, ac ferarum. In cæteris partibus, cuncta auro lita, distincta gemmis, unionumque conchis, erant. Cœnationes laqueatæ, tabulis eburneis versatilibus, ut flores fistulis, & unguenta, desuper spargerentur. Præcipua cœnationum, rotunda; quæ perpetuò diebus, ac noctibus, vice mundi, circumageretur: balineæ, marinis, & Albulis, fluentes aquis. Ejusmodi domum cùm absolutam dedicaret, hactenus comprobavit, ut se diceret,* QVASI HOMINEM TANDEM HABITARE COEPISSE. Quis hæc leget, quis audiet sine stupore? Nemo poterit.

CAPUT XIII.

Conviviorum apparatus, & in eo ostentatio. Ministrorum multitudo, & ordo. Impensæ. Cœnæ Aditiales. Ferculorum numerus. Coquorum pretium. Plinius emendatus.

VEniamus ad Convivia, in quibus summopere se Luxus exercuit. Struebantur ea magno cum apparatu, & ostentatione; magno ministrantium item numero, qui in ordine omnes, & per certas classes distincti. Seneca, Epist. xcv. *Quàm celebres culinæ sunt? quanta nepotum focos juventus premit? Transeo puerorum infelicium greges, quos, post transacta convivia, aliæ cubiculi contumeliæ exspectant. Transeo agmina exoletorum, per nationes coloresq; descripta, ut eadem omnibus levitas sit, eadem primæ mensura lanuginis, eadem species capillorum, ne quis, cui rectior est coma, crispulis misceatur. Transeo pistorum turbam, transeo ministratorum, per quos signo dato ad inferendam cœnam discurritur. Dij boni! quantum hominum unius venter exercet.* Et sumptus videamus. De Lucullo auctor est Plutarchus, eum, in foro oppressum à Cice-

Cicerone, & Pompejo, cænam extemporaneam iis exhibuisse, cui impensæ essent quinquaginta mille drachmæ, sive decem mille floreni. Suetonius de Vitellio memorat, cap. XIII. *Indicebat (convivium) aliud alii eâdem die: nec cuiquam minus singuli apparatus quadringenis millibus nummûm constiterunt.* Facit hæc summa florenorum viginti millia. Adeoque viri frugales sine reprehensione cænâ aditiali consumpserunt *tricies sestertium*, sive centum quinquaginta millia florenorum. Seneca auctor est, quem nemo refutet, Epist. XCV. *Tricies sestertio aditiales cenæ frugalissimis viris constiterunt.* Verus alterum tantum impendit. Capitolinus. *Omne convivium æstimatum dicitur sexagies centenis millibus sestertiorum.* Lampridius de Heliogabalo. *Nunquam minus centies sestertio cœnavit. Aliquando autem triginta millibus sestertiis cœnavit, omnibus supputatis, quæ impendit.* Ita sanè legi illum locum jubet rei proportio; non *tribus millibus*. Ergo, ô stupor! monstrum illud nunquam minus prodegerit *quinquies centenis millibus florenorum?* aliquando verò etiam *quindecies?* Horror est animo frugali. Et tamen fuerunt inter istos nequissimos Imperatores, quorum unum ferculum *mille*

ſeſtertiis, ſive *quinquaginta mille* florenis conſtaret. Latinus in Panegyrico. *Nonne cognovimus cujuſdam retrò principis non prandia ſæpè, ſed fercula, ſeſtertiis mille* (ita rectè corrigunt viri magni) *æſtimata, patrimoniorum equeſtrium pretia traxiſſe?* Nec Principes tantùm, ſed & alij. Juvenalis, Sat. I.

— *unâ comedunt patrimonia menſâ.*

Fercula autem dabant initio duo tantùm. Servius, ad Æneid. I. *Ut ſuprà diximus, tangit morem Romanum; nam, ut ait Cato, & in atrio, & duobus ferculis, epulabantur antiqui.* Mox ea luxus auxit, uſq; ad ſeptem. Juvenalis, loco citato.

Quis totidem erexit villas, quis fercula ſeptem
Secretò cœnavit avus? —

Monſtrum illud Heliogabalus etiam viginti duo habuit. Lampridius. *Exhibuit aliquando & tale convivium, ut haberet viginti duo fercula ingentium epularum.* Pudet citare; & magis reliqua, quæ ſequuntur. Sed quid fercula ſingula dico? Una patina Æſopi Hiſtrionis conſtitit ſeſtertiis ſexcentis, id eſt, triginta millibus florenorum. Plinius, lib. x. cap. LI. *Maximè tamen inſignis eſt in hâc memoriâ Clodij Æſopi Tragici hiſtrionis patina ſexcentis ſeſtertiis*

tiis taxata. Iterum, lib. xxxv. cap. xii. *Cùm unam (patinam) Æsopi tragœdiarum histrionis in naturâ avium diceremus sexcentis sestertiis stetisse, non dubito indignatos legentes.* Itaque corrigendus est Tertullianus De Pallio, scribendumque *sexcentûm millium* non *centum.* Locum statim adscribemus. Sed quid obsecro in hâc patinâ? Aviculæ cantrices, magno emptæ. Valerius, lib. ix. cap. i. *Constat (Æsopum) cantu commendabiles aviculas, immanibus emptas pretiis, in cænâ pro ficedulis ponere solitum.* Atque immania hæc pretia singularum nummi sex mille, sive floreni trecenti. Tertullianus, loco citato. *Quâ Asinius Celer mulli unius obsonium sex millibus sestertiûm detulit; quâ Æsopus histrio, ex avibus ejusdem pretiositatis, ut canoris, & loquacibus quibusque, sexcentûm* (ita corrigendum, jam monui, pro *centum*) *millium patinam confiscavit.* Plinius, libr. x. cap. li. subnectit verbis, quæ citavi. *In quâ posuit aves cantu aliquo, aut humano sermone, vocales, millibus sexcentis singulas coemptas.* At Vitellij patina constitit decies sestertio, sive florenorum quinquaginta millibus. Plinius, lib. xxxv. cap. xii. *Vitellius in principatu suo decies sestertio condiit patinam.* (ita rectè corrigunt viri illi, quos dixi) *cui*

facienda fornax in campis ædificata erat. Et videamus hujus ſumptuoſiſsimæ patinæ condimentum. Accipimus ex Suetonio, in vita ejus, cap. XIII. *In hâc ſcarorum jocinora, phaſianorum & pavonum cerebella, linguas phænicopterûm, murenarum lactes, à Carpathio uſque fretoque Hiſpaniæ, per navarchos ac triremes petitarum, commiſcuit.* Itaque præ his cænis frugalis eſt illa celeberrima Luculli, de quâ initio dixi. Immò tantum impendit provincialis aliquis, ut ſemel intereſſet cænæ Caligulæ. Narrat Suetonius, cap. XXXIX. *Compererat provincialem locupletem ducenta ſeſtertia numeraſſe vocatoribus, ut per fallaciam convivio interponeretur, nec tulerat moleſtè, tam magno æſtimari honorem cænæ ſuæ.* Jam in conviviorum hoc ſumptu, quanta cenſemus ipſorum coquorum pretia, qui hæc apparabant? Equis comparat, immò ſupra hos etiam ponit, Plinius, lib. XI. cap. XVII. Locus eſt inſignis, ſed cum inſigni mendo, quod tollemus. *Aſinius Celer è Conſularibus hoc piſce* (loquitur de mullo) *prodigus, Cajo principe unum mercatus octo millibus nummûm: quæ reputatio aufert tranſverſum animum ad contemplationem eorum, qui, in conqueſtione luxus, coquos emi ſingulos pluris, quàm equos, quiritabant.*

bant. At nunc coci triumphorum pretiis parantur, & coquorum pisces. Nullusque prope jam mortalis æstimatur pluris, quàm qui peritissimè censum domini mergit. Sed quæ hæc ratio est? an coqui, equis prius pares, postea ad triumphorum pretia ascenderint? Apage. Nunquam factum, neq; Plinius scripsit. Corrigo. *nunc coci trium horum pretiis parantur.* Querebantur, inquit, olim de luxu; coquos singulos emi pretio singulorum equorum: at nunc ad trium pretia ascenderunt. Hæc sine dubio Plinij mens est, & vera lectio.

CAPUT XIV.

Deliciæ piscium, & maximè mullorum, qui à pondere æstimabantur, quod pensabant in ipso convivio, adstantibus excipientibusque notariis. Ludus item convivarum, in iis occidendis. Pretia eorum. Acipenser à coronatis inferebatur, cum cantu tibiæ. Ostrea, & echini: quorum capturam dijudicabant ex sapore. Ostrea aperiebant in ipsâ mensâ. Lu-

pus

pus Tiberinus. Reditus piscinarum, & impensæ quoque. Villa Hirrij. Varro correctus, & Columella. Nomina piscibus imposita, & Inquisitores iis fugitivis constituti.

AT verò quid in his conviviis, circa quod tanti sumptus? dicam sigillatim. Vidimus quædam in patinâ istâ Vitellij apud Suetonium. Promiscuè autem appositi pisces cum avibus, & quidem magno numero, ut necesse erat in magno convivio. De Vitellij fratre narrat Suetonius. *Famosissima super cæteras fuit cæna ei data adventitia à fratre; in quâ duo millia lectissimorum piscium, septem avium, apposita traduntur.* C. Cæsar dictator, triumphalem cænam apparaturus, sex millia murænarum ab Hirrio ad pondus accepit. Auctores Macrobius, Saturnal. lib. II. cap. XI. & Plinius, lib. IX. cap. LV. Sed quid? ad pondus? ita: ab hoc æstimabantur pisces. Martialis, lib. II. Epigr. XLV.

Nolo mihi ponas rhombum mullúmve bilibrem.

Horat. lib. II. Sat. II.

—— —— laudas insane trilibrem
Mullum, in singula quem minuas pulmenta necesse est.

Juve-

Juvenalis, Sat. iv.

> —— *mullum ſex millibus emit,*
> *Æquantem ſanè paribus ſeſtertia libris.*

Adeoque in ipſis conviviis ponderabant, adſtantibus notariis multis, qui ponderis ſcilicet miraculum in pugillares referrent. Ammianus, lib. xxviii. *Poſcuntur etiam in conviviis aliquoties trutinæ, ut adpoſiti piſces, & volucres, ponderentur, & glires. Quorum magnitudo ſæpius delicata, non ſine tædio præſentium, ut antehac inuſitata, laudatur aſſiduè. Maximè, cùm hæc eadem numerantes notarij, prope triginta, adſiſtant, cum thecis, & pugillaribus.* Quando autem in mulli mentionem indicimus, producamus de eo ſermonem. Magnæ, immò maximæ, deliciæ in hoc piſce. Piget meis verbis rem referre, utar Senecæ, quæ exſtant Nat. Quæſt. lib. iii. cap. xvii. *Quantò incredibiliora ſunt opera luxuriæ, quoties naturam aut mentitur, aut vincit. In cubili natant piſces, & ſub ipſâ mensâ capitur, qui ſtatim transferatur in menſam. Vitreis ollis incluſi offeruntur, & obſervatur morientium color, quem in multas mutationes mors, luctante ſpiritu, vertit. Alios necant in garo, & condiunt vivos. Et ſunt, qui fabulas putant, piſcem vivere poſſe ſub terrâ, & ef-*

fodi, non capi. Quam incredibile illis videretur, si audirent, natare in garo piscem: & cœnæ causâ occisum esse super cœnam, cùm multùm in deliciis fuit, & oculos antè, quam gulam, pavit. Permitte mihi, quæstione sepositâ, castigare luxuriam. Nihil est, inquis, mullo exspirante formosius. Illâ colluctatione animam agenti rubor primùm, deinde pallor suffunditur: quàm æquè variatur, & incerta facies inter vitam & mortem coloris est. Vacatio longa somniculosæ inertisque luxuriæ. Quàm serò experrecta circumscribi se, & frudari tanto bono, sensit. Hoc adhuc tanto spectaculo, & tam pulchro, piscatores fruebantur, qui coctum piscem in ipso ferculo etiam experirentur. Mirabuntur tantum in illis esse fastidium, ut nollent attingere, nisi eodem die captũ piscem; qui, ut ajunt, saperet ipsum mare. Ideò cursu advehebatur, ideò gerulis, cum anhelitu, & clamore, properantibus, dabatur via. Quò pervenére deliciæ? Is pro putrido jam piscis adfertur, qui non hodiè eductus, hodiè occisus est. Nescio de re magnâ tibi credere. Ipse oportet mihi credam. Huc afferatur, coram me animam agat. Ad hunc fastum pervenit venter delicatorum, ut gustare non possint piscem, nisi, quem in ipso convivio natantem, palpitantemque,

que,

que, viderint. Breviùs Plinius lib. IX. cap. XVII. *Mullum exspirantem versicolori quâdam, & numerosâ, varietate spectari, proceres gulæ narrant, rubentium squamarum multiplici mutatione pallescentem, utiq; si vitro spectetur inclusus.* Quæ, malum, hæ deliciæ? vix credamus, nisi ab iis Auctoribus haberemus, quibus fidem hîc negare sit piaculum. Et petebant à longinquis regionibus. Juvenalis, Sat. V.

Mullus erit domini, quem misit Corsica, vel quem
Tauromenitanæ rupes; quando omne peractum est,
Et jam defecit nostrum mare. ——

De murænâ ille ipse ibidem.

Virroni muræna datur, quæ maxima venit
Gurgite de Siculo. ——

De scaro Petronius.

Ingeniosa gula est, Siculo scarus æquore mersus
Ad mensam vivus perducitur. ——

Sed adhuc mihi in animo mullus est, cujus nondum pretium dixi, quod planè magnum. Quippe Octavius emit *quinq; millibus sestertiûm,* sive ducentis quinquaginta florenis. Seneca narrat, epistolâ XCV. Alius quis *sex millibus,* sive florenis trecentis. Juvenalis, Sat. IV.

—— mullum ſex millibus emit,
Æquantem ſanè paribus ſeſtertia libris.

Aſinius Celer *ſeptem millibus*, id eſt, trecentis quinquaginta florenis. Macrobius, Sat. libr. II. cap. XII. *Aſinius Celer, vir conſularis, ut idem Sammonicus refert, mullum unum ſeptem millibus nummûm mercatus eſt.* Sed Tertullianus, De Pallio, ſex tantum millia narrat. *Aſinius Celer mulli unius obſonium VI. HS detulit.* Plinius octo, lib. IX. cap. XVII. *Aſinius Celer hoc piſce prodigus, Cajo principe, unum mercatus octo millibus nummûm.* Fuerunt qui emerent *decem millibus*, ſive, *florenis quingentis.* Suetonius in Tiberio, cap. XXXIV. *Corinthiorum vaſorum pretia in immenſum exarſiſſe, tresq; mullos triginta millibus nummûm veniſſe, graviter conqueſtus, &c.* Immane eſt, quod narrat Varro, De Re. Ruſt. libr. III. cap. XVII. *Celerius voluntate Hortenſij ex equili educeres rhedarias, ut tibi haberes, mulas, quàm è piſcinâ barbatum mullum.* At ſcis mularum pretium? ſuprà expoſui, extremo cap. XI. Compara jam cum his mullum, æſtimatione illâ Hortenſianâ. Quid acipenſer? nonne tanti eum fieri deliciæ juſſerunt, ut in menſam inferrent coronati, cum cantu tibiæ? factitatum id, Severi temporibus,

ribus, ut testimonium perhibet Sammonicus, ejus ævi scriptor. Jam murænarum pretium hæc res ostendit, quod L. Crassus, vir Censorius, murænam in piscinâ domus suæ mortuam atratus luxerit. Hæc nota sunt, neque testimoniis opus habent. Quid echinos, quid ostrea commemorabo? Hæc dilicatuli isti primo morsu deprehendebant, ubi capta essent; illos ex adspectu judicabant. Juvenalis, Sat. IV.

—— —— Circeis nata forent, an
Lucrinum ad saxum, Rutupinove edita fundo,
Ostrea, callebat primo deprendere morsu:
Et semel adspecti litus dicebat echini.

Et ostrea quidem, maximè amabant grandia. Juvenalis, Sat. VI.

Grandia quæ mediis jam noctibus ostrea mordet.

Eaq; Lucrina. Petronius, Satyrico.

—— —— inde Lucrinis
Eruta littoribus vendunt conchylia cænas.

Martialis, lib. III. Epigr. LX.

Ostrea tu sumis stagno saturata Lucrino.

Atque aperiebant in ipsâ mensâ. Discimus ex Senecâ, epistolâ LXXXVIII. *O infelicem ægrum! quare? quia non ostrea illi Lucrina in ipsâ mensâ aperiuntur*; Primus his primas tribuit Sergius Orata. Macrobius, Sat. lib. II. cap. XI. *Sergius Orata, qui primus*

balneas pensiles habuit, primus ostrearia in Bajano locavit, primus optimum saporem ostreis Lucrinis adjudicavit. Habebat etiam Tiberis, quo se commendabat luxuriosis, lupum, eumq; inter duos pontes captum. Titius, in Orat. quâ legem Fanniam suasit. *Edimus turdum pinguem, bonumq; piscem lupum germanum, qui inter duos pontes captus fuit.* Et Lucilius.

Illum sumina ducebant, atq; altilium lanx:
Hunc pontes Tiberinos duo inter captus catillo.

Dignoscebant quoq; ex sapore, quod de ostreis jam narravi. Observes ex Horatio, lib. II. Sat. II.

Unde datum sentis, lupus hic Tiberinus, an alto
Captus hiet: pontésne inter jactatus, an amnis
Ostia sub Tusci? ———

At in pretio hoc piscium, quàm magni reditus annui dominis? Sanè immensi. Facilè putari ratio potest. Unum mullum vendebant eo pretio, quo dixi. Non credimus quidem omnes tam carè emptos, apage: tamen centum passim, & præter propter, Carolinis venierunt. Atque horum aliquot millia alebant in piscinis. Adde tot murænas, tot scaros, & cæteri generis; quorum etsi pretia non tam magna, quàm mullorum, tamen etiam satis magna. An non

non immensas igitur opes acceperunt isti piscinarij? Nemo dubitabit, milliones sæpe aliquot excessisse. Et hâc de caussâ caræ piscinæ, & propter eas villæ. Adeoque Hirrius suam vendidit *quadringenties sestertio*, id est, vicies centum mille florenis. Narrat de eo Varro, libr. III. cap. XVII. *Memini hunc Cæsari duo* (Plinius, & Macrobius, *sex:*) *millia murænarum mutua dedisse in pondus, & propter piscium multitudinem quadringenties sestertio villam venisse.* Hodiè editur, *quadragies sestertio:* at corrigendum esse supra monui. Et exiguum hoc est. Superavit Lucullus, cujus sola piscina tanti vendita. Idem Varro, libro citato, cap. II. *M. Cato nuper, cum Luculli accepit tutelam, è piscinis ejus quadraginta millibus sestertiis vendidit pisces.* Columella etiam amplius tradidit, lib. VIII. cap. XVI. *Attamen iisdem temporibus, quibus hanc memorabat Varro luxuriem, maximè laudabatur severitas Catonis, qui nihilominus & ipse, tutor Luculli, grandi ære sestertiûm quadringentorum millium piscinas pupilli sui venditabat.* Sed exorbitavit librarius: rescribe, *sestertiûm quadraginta millium.* Et habebant eas plures conjunctas. Varro. *Quis nostrûm non unâ contentus est hâc piscinâ? Quis contra maritimas non*

ex

ex piscinis singulis plures conjunctas habet? Ut verò reditus magni, ita etiam impensæ. Varro ait, *Ædificantur magno, implentur magno, aluntur magno.* Atq; ad postremum quod attinet; ille ipse Hirrius, de quo jam dixi, consumebat quotannis *sestertia duodena millia,* sive florenos sexcenties mille. Varro loco citato. *Hirrius circùm piscinas suas ex ædificiis duodena millia sextertia capiebat. Eam omnem mercedem escis, quas dabat piscibus, consumebat.* Atque hactenus sumptuosæ deliciæ: dabimus jam ridiculas etiam. Nomina piscibus nonnulli imponebant. Plinius, lib. x. cap. LXX. *Spectatur & in piscinis Cæsaris, genera piscium ad nomen venire, quosdamq; singulos.* Martialis, lib. IV. Epigr. XXX.

Sacris piscibus hæ natantur undæ,
Qui nôrunt dominum, manumq; lambunt
Illam, quâ nihil est in orbe majus.
Quid quod nomen habent, & ad magistri
Vocem quisque sui venit citatus.

Item lib. x. Epigr. xxx.

Piscina rhombum pascit, & lupos vernas,
Natat ad magistrum delicata muræna,
Nomenculator mugilem citat notum,
Et adesse jussi prodeunt senes mulli.

Item constituti Inquisitores fugitivorum, Juvenalis, Sat. IV. clarè indicat,

Desti-

Destinat hoc monstrum cymbæ liniq; magister
Pontifici summo. quis enim proponere talem,
Aut emere, auderet: cùm plena & littora multo
Delatore forent: dispersi protinùs algæ
Inquisitores agerent cum remige nudo,
Non dubitaturi fugitivum dicere piscem,
Depastumq; diu vivaria Cæsaris: inde
Elapsum, veterem ad dominum debere reverti.

CAPUT XV.

Selectæ avium partes ad delicias. Turdorum prima gloria. Eorum pretium, ut & pavonum, & columbarum. Aviariorum magnitudo. Etiam aucupum, & venatorum, in provinciis cohortes.

HActenus de piscibus: atqui & aves in deliciis, & ex iis selectæ quædam partes. Videamus. Suetonius, cap. VIII. narrat in patinâ Vitellij fuisse, *phasianorum & pavonum cerebella, linguas phœnicopterûm*. De phœnicopteris, testis etiam Martialis, lib. XIII. Epigr. LXXI.

Dat mihi penna rubens nomen, sed lingua gulosis
Nostra sapit, quid si garrula lingua foret?

Primas tenebant turdi. Horatius, lib. I. Epist. XVI.

Nil melius turdo. ———

Martialis, libro citato, Epigr. XCII.

Inter aves, turdus; si quid me judice certum est:
Inter quadrupedes, mattea prima lepus.

Itaq; alebant hos magno numero, & vendebant pretio satis magno. Utrunque accipe ex loco Varronis, De Re Rust. lib. III. cap. II. *In hac villâ qui est ornithon, ex eo uno quinque millia scio venîsse turdorum denariis ternis, ut sexaginta millia ea pars reddiderit eo anno villæ.* Reddiderint ergo quinque mille turdi *tria millia florenorum.* Major reditus Aufidio Lurconi ex pavonibus. Varro, libro citato, cap. VI. *De pavonibus nostrâ memoriâ greges haberi cœpti, & venire magno. Ex iis M. Aufidius supra sexagena millia nummûm in anno dicitur capere.* Et venibant singuli *quinquaginta denariis*, sive decem florenis; ova eorum *quinque*, sive floreno uno. Primus posuit Hortensius, augurali aditiali cœnâ. Varro. *Primus hos Q. Hortensius augurali aditiali cœnâ posuisse dicitur. quod protinus factum tam luxuriosi, quàm severi boni viri, laudabant. Quem citò secuti multi extulerunt eorum pretia, ita ut ova eorum denariis veneant quinis, ipsi facilè quinquagenis.*

Ter-

Tertullianus, De Pallio. *Præcidam gulam, quâ Hortensius Orator primus pavum, cibi caussâ, potuit occidere.* Sequuntur columbæ; quarum paria vulgò vendebant *ducenis nummis*, id est, decem florenis; & eximia si quæ essent, *singulis millibus*, id est, quinquaginta. Adeoque L. Axius noluit minoris *quadringentis denariis*, id est, florenis octoginta. Varro ibidem, cap. VII. *Paria singula (columbarum) vulgò veneunt ducenis nummis, nec non eximia singulis millibus nummûm; quas nuper cùm mercator tanti emere vellet à L. Axio, equite Romano, minoris quadringentis denariis daturum negavit.* Et hæc quidem severiore adhuc ætate Varronis. Posteà autem *quatuor millibus nummûm*, id est, ducentis florenis, neque vendere, neque emere puduit. Columella, lib. VIII. cap. VIII. *Pretiis eorum domini complent arcam, sicut eximius auctor M. Varro nobis affirmat; qui prodidit, etiam illis severioribus suis temporibus paria singula (columbarum) millibus singulis sestertiorum solita venire. Nam nostri pudet seculi, si credere volumus inveniri, qui quaternis millibus nummûm binas aves mercantur.* Sed in tanto luxu, tantum consumente, quomodò aves suffecerunt? Alebant eas maximo numero, adeoque aviaria ha-

buerunt majora, quàm olim villas. Varro clarè, De Re Rust. lib. III. cap. III. *Nunc aviaria sunt, nomine mutato, quòd vocantur ornithones, quæ palatum suave domini paravit, 'ut tecta majora habeant, quàm tum habebant totas villas, in quibus stabulentur turdi, ac pavones.* Verùm neque hæc sufficiebant, itaque & ab exteris petere necesse fuit; apud quos aucupum, & venatorum, totæ cohortes. Latinus Pacatus, in Panegyrico. *Ut taceam, infami sæpè delectu scriptos in provinciis aucupes, ductasq́ sub signis venatorum cohortes, militasse convivius.*

CAPUT XVI.

Sumptus funebres. Munera gladiatoria; & servorum manumissio: pretiumq́ eorum item inquisitum. Lex Fusia Caninia, quæ posteà sublata. C. Curionis theatrum ingeniosum. Claudij Isidori testamentum. Anterotis legatum, ad epulum annuum. Suetonius emendatus. Lex Syllæ, mox ab ipso violata. C. Figuli sepulcrum.

Hacte-

HActenus vivorum luxum: nunc & mortuorum nobis proponamus. Dixi pridem, libro proprio De Funere: ſed non præter rem facturum me putavi, ſi in fine quoque hujus Operis repræſentarem. Ac antiqua quidem Roma, non tantopere modum exceſsit. De Menenio Agrippá tradit Valerius Maximus, lib. IV. cap. IV. *Niſi à populo, collatis in capita ſextantibus, funeratus eſſet, ita pecuniæ inops deceſsit, ut ſepulturæ honore caruiſſet.* Incertum, quot illo ævo capita in populo; ſed, non injuſtâ temporum ſubſequutorum ratione animadversá, detractis, quæ per ea fieri potuerunt, incrementis, & conſideratis illis, quos continua bella hauſerunt, centum millia fuiſſe, aut præterpropter, non injuriâ ſtatuemus: idq; cum ſuffragio eorum, qui Romanæ rei periti. Contulerit ergo hæc multitudo in ſextantibus circiter ſexcentos florenos. Eâdem ferè tempeſtate, id eſt, decennio ante, deceſsit etiam in ingenti paupertate Valerius Publicola: Populuſque eum publico funere efferendum eſſe ſtatuit, collato à ſingulis quadrante. Plutarchus, in ejus vitâ. Ὁ δὲ δῆμος, ὥσπερ οὐδὲν εἰς ζῶντα τῶν ἀξίων πεποιηκὼς, ἀλλὰ πᾶσαν ὀφείλων χάριν, ἐψηφίσατο δημοσίᾳ ταφῆναι τὸ σῶμα, καὶ τεταρτη-

μόριον ἕκαστος ἐπὶ τιμῇ συνεισήνεγκεν. Populus verò, tanquam vivo nihil eorum, quæ meritus fuerat, persolvisset, sed omnem adhuc deberet gratiam, decrevit, ut publico funere efferretur, quadrantem singulis conferentibus. Ecce autem, quadrantem unusquisq; tribuit; id est, circiter octingentos quinquaginta Carolinos universi. Tantum impendit paupertina illa Roma, et, in ferreâ ætate, planè aurea. At deinde, ut imperium Urbis crevit, ita civium quoque opes, & cum iis item luxus: adeoque in Syllæ rogum feretra aromatum ducenta decem sunt injecta. tum ipsius quoque statua, & lictoris, ambæ justâ magnitudine, ex thure, & cinnamomo. Vide Plutarchum, qui in vitâ ejus dicit. Statius, De Priscillæ funere, Sylv. lib. v. Carm. 1.

—— —— quis carmine digno
Exequias, aut dona malæ feralia pompæ,
Perlegat? omne illic stipatum examine longo
Ver Arabum Cilicumq; fluit, floresq; Sabæi,
Indorumq; arsura seges, præreptaq; templis
Thura, Palæstini simul Hebræiq; liquores,
Coryciæq; comæ, Cynarcia germina; & altis
Ipsa thoris Serum Tyrioq; umbrata recumbit
Tegmine. ——

Nero, in funere Poppeæ, plus cinamomi, & casiæ, com-

combusſit, quàm toto anno Arabia univerſa ferret. Plinius, libr. XII. cap. XVIII. *Beatam Arabiam fecit hominum etiam in morte luxuria, quæ diis intellexerat genita, adhibens urendis defunctis. Periti rerum aſſeverant, non ferre tantum annuo fœtu, quantum Nero princeps noviſſimo Poppeæ ſuæ die concremaverit.* Quantum igitur impendium in aromatibus ſolis fuiſſe cenſes? Audi Plinium computantem, eodem loco. *Æſtimentur ſingulis annis tot funera, aceruatimque congeſta honori cadaverum, quæ diis per ſingulas micas dantur. Minimâ computatione millies centum millia ſeſtertiûm annis omnibus India, & Seres, peninſulaq; illa, imperio noſtro adimunt. Tanti nobis deliciæ, & fæminæ, conſtant.* Ecce, facit illa ſumma milliones quinque. At fæminas quoque in partem trahit: & ſcimus, magnum quoque illarum luxum fuiſſe. Sed tamen vix tertiam partem vindicare ſibi poterunt. Jam quanti ſumptus cenſes ipſam rogi ſtruem, tantum pretioſiſsimarum veſtium, tantum auri, argentique, tantum gemmarum, quæ in rogum injiciebantur? quanti epulum, populo datum? ludos funebres, munera gladiatoria, magnas moles ſepulcrorum? anne excedere multa millia florenorum? immò ſæpe ali-

pe ali-

pe aliquot centena millia? immò etiam milliones? Examinemus, quæso, in parte: et, proportione justâ, totum inde æstimemus. Servorum gladiatorum multi centum paria dabant. Persius, Sat. VI.

—— —— at tu, meus hæres,
Quisquis es à turbâ paullùm seductior, audi:
Diis igitur, genioq; ducis, centum paria, ob res
Egregiè gestas. ——

Et Horatius.

—— gladiatorum dare centum
Damnati paria. ——

Adde jam centenos multos, etiam in pompam sæpe manumissos. quâ in re tam prodigi erant, ut lex Fusia Caninia ire obviam debuerit, quæ excedere centenarium numerum prohiberet. Testis Cajus, Institut. cap. III. & Julius Paulus, Recept. Sentent. lib. IV. cap. XIV. Et obtinuit ad Justiniani tempora: à quo rursum, velut invida libertati, abrogata est. Nunc à pretio servorum rationem ineamus: quod cujusmodi exstiterit, ostendemus. Plutarchus de Catone majore, in vitâ ejus tradit: Οὐδένα δὲ πώποτε πρίασθαι δοῦλον ὑπὲρ τὰς χιλίας δραχμὰς, καὶ πεντακοσίας. *Nullum verò servum pluris unquam emisse, quàm mille & quingentis drachmis.* Mille autem quingentæ drachmæ, valent sex millia nummûm.

mûm. Columella, de servo vinitore, lib. III. cap. III. *Vulgus quidem parvi æris, vel de lapide noxium comparari posse putat; sed ego, plurimorum opinioni dissentiens, pretiosum vinitorem inprimis censeo: isque licet sit emptus, vel potiùs sestertiis octo millibus.* Plinius, lib. X. cap. XXIX. *Servorum illis pretia sunt, & quidem ampliora, quàm quibus olim armigeri parabantur. Scio sestertiis sex, candidam alioquin, quod est prope inusitatum, vænisse, quæ Agrippinæ, Claudij principis conjugi, dono daretur.* Et Juvenalis, de mullo, sex millibus empto, Sat. IV.

—— potuit fortasse minoris
Piscator, quàm piscis, emi. ——

Scio etiam majori pretio aliquando venditos: nam Calvisius Sabinus centenis millibus nummûm emit, apud Senecam, Epist. XXVII. Et Martialis, lib. XI. epigramm. LXXI. exprobat Tuccæ:

Vendere, Tucca, potes centenis millibus emptos.

Alij, etiam longè pluris: apud Plinium, lib. VII. cap. XXXIX. Sed Catonem nunc sequamur, rerum optimum censorem; & sex millibus nummorum servos singulos æstimemus: ergo impenderint in ducentis sexaginta mille florenos. Atque hæc non referebant illi quidem in rationes, sic magnificentiam exequia-

tum fieri illustriorem sine aliquo suo sumptu existimantes: cùm plerunque non emptitios, verùm vernas, atque domi suæ natos, sive etiam ex hereditate, haberent. Illud tantùm numerabant, quod expendere opus foret. Quin interdum, ut majores sumptus fierent, munera exhibituri, sive ludos, argenteo nonnulli arenæ apparatu, & argenteis quoq; hastis, utebantur. Primus illud fecit Julius: & ab illo deinde alij. Plinius, lib. XXXIII. cap. III. *Cæsar, qui posteà dictator fuit, primus in ædilitate, munere patris funebri, omni apparatu arenæ argenteo usus est: ferasq; argenteis hastis incessere, tum primùm visum.* Quidam etiam, non contenti publicis theatris, tempora exstruebant, iterum mox destruenda. Plinius de Curione quodam ingerit, lib. XXXVI. cap. XV. *C. Curio, qui bello civili in Cæsarianis partibus obiit, funebri patris munere, cùm opibus, apparatuque, non posset superare Scaurum, (unde enim illi vitricus Sylla, & Metella mater, proscriptionum sectrix?) cùm jam ne ipse quidem Scaurus comparari sibi posset, quando hoc certè incendij illius præmium habuit, convectis ex orbe terrarum rebus, ut nemo posteà par esset insaniæ illi. Ingenio ergo utendum fuit: operæ pretium est scire, quid invenerit: & gaudere*

dere moribus nostris, ac nostro modo nos vocare majores. Theatra duo juxta fecit, ex ligno cardinum duorum versatili suspensa libramento: in quibus utrisque antemeridiano ludorum spectaculo edito, inter sese aversis, ne invicem obstreperent scenæ; et, repentè circumactis, ut contrà starent; postremo jam die discedentibus tabulis, & cornibus inter se coeuntibus, faciebat amphitheatrum, & gladiatorum spectacula edebat. Admirandum opus, & magnæ impensæ: quanti æstimas reliquum funus? Idem Plinius, lib. XXXIII. cap. X. tradit, sub Augusto, Consulibus, Lucio Asinio Gallo, & Cajo Marcio Censorino, quendam Cajum Cæcilium Claudium Isidorum jussisse se funerari undecim millibus sestertiûm: id est, quingentis quinquaginta millibus florenorum. Accipe verba. *C. Asinio Gallo, C. Marcio Censorino, Consulibus, ad VI. Kal. Februarias, C. Cæcilius Claudius Isidorus funerari se jussit sestertiis undecim millibus.* Obstupesco, & indignor. Ergo olim civi, & quandoque homini è plebe etiam, funus factum, quale hodie nulli regum, principumve? Accipe aliud, quod & magis admireris. Q. Minutius Anteros, homo libertus, verùm sevir Augustalis, præter sumptus funerales, legavit seviris colle-

gis decem millia ſeſtertiûm; id eſt, quingenta millia florenorum: è quorum reditu quotannis, natali ſuo, epulum agerent. Id oſtendit Lapis Vetus.

Q. MINUCIUS. Q. L. ANTEROS. VI. VIR. AUGUSTAL. HIC. SEVIRIS. AUGUSTAL. ALETRINAT. LEGAVIT. HS. ccIↃↃ. QVOIUS. EX. REDITU QVOD. ANNIS. NATALI. SUO. VI. ID. FEB. VESCERENTUR.

Jam hos reditus computemus, ſemiunciario fænere: erunt amplius viginti mille floreni. Sed ad ipſos Imperatores veniamus. Quantæ hîc impenſæ erunt? Suetonius, De Veſpaſiano, cap. XIX. *Interrogatis palàm procuratoribus, quanti funus, & pompa, conſtaret, ut audiit, ſeſtertium C; exclamavit, Centum ſibi ſeſtertia darent, ac ſe vel in Tiberim projicerent.* Sed non poteſt, quin ſit mendum. Quid enim? Homo aliquis plebejus, ut ex Plinio jam retuli, quingenta ſibi, & quinquaginta, deſtinavit. Reſcribendum itaque puto: *ſeſtertiûm* ∞. id eſt, millies. Ac, me rectè emendaſſe, ipſe adeò Suetonius fidem faciet: qui & de Nerone narrat, cap. L. *Funeratus eſt impenſa ducentorum millium.* id eſt, decem millio-

lionum. Et omnino hæc eſt juſtior proportio. Sed abominor luxum veſtrum hunc, Romani; qui ingentes adeò opes etiam mortui prodegiſtis, ad opprobrium Naturæ tanto gravius. Nec hæredum tamen ſemper hæc ambitio, ſed ipſorum aliquando morientium, qui jubebant teſtamento. Seneca, De Brevitate Vitæ, cap. *XX*. *Quidam diſponunt etiam illa, quæ ultrà vitam ſunt; moles magnas ſepulcrorum, & operum publicorum dedicationes, & ad rogum munera, & ambitioſas exequias.* Et exempla jam produxi, Iſidori, & Anterotis. Ac centuriæ optio quidam, ſepulcro ſuo faciendo, ſeſtertiûm bis mille legavit. Lapis vetus, ecce, teſtimonium perhibet.

OPTIO. IN
CENTURIA. HOC. FIERI. JUSSIT.
HONORIS. PIETATISQVE. CAUSA. SIBI. C. LUCILIO SECUNDO.
PATRI. ET. LUCILIÆ. SUÆ. AVIÆ.
EX. HS. ∞ ∞. PRÆLEGATIS.

Sed, an nemo eſt conatus coërcere? Perdifficile illud eâ tempeſtate, quâ Luxuriæ quaſi ergaſtulum Roma univerſa erat. Fecit tamen, ante Imperato-

rum tempora, L. Sulla: & legem tulit, sed quam ipse, in Metellæ uxoris funere, est transgressus. Plutarchus, in vitâ ejus. *Τὸν δὲ τῆς ταφῆς ὁρίζοντα τὴν δαπάνην νόμον, αὐτὸς παρεισενηνοχὼς, παρέβαινε, μηδενὸς ἀναλώματος φεισάμενος. Legem vero, quam de sumptu funerali ipse tulerat, est transgressus, nullis impensis parcens.* At lex ista qualis fuit? Vellem ejus non tam obiter meminisset, neq; nunc ignoraremus. Unum scimus; pœnam transgressori dictam, ut tantundem populo daret, quantum monumento suo, supra quàm lex concedebat, impendisset. Accipio ex Cicerone, ad Atticum, libr. XII. epist. XXXV. *Nunquam mihi venit in mentem, quum plus insumptum in monumentum esset, quàm nescio quid, quod lege conceditur, tantundem populo dandum esse.* Habes tibi Luxum Romanorum, Lector; pariter in vitâ, & morte, usitatum. Damno, damno: & in hâc sententiâ finio.

FINIS.

IOANNIS MEVRSI

Ad Librum

DE

LUXU RO-
MANORUM
MANTISA.

IOANNIS MEVRSI
MANTISA.

CAPUT I.

Portisculus. Laborum. Domatis. Matricularius. Flaminium. *Aldhelmus universim emendatus.*

ELEGANS sanè Scriptor est Aldhelmus, *De Laudibus virginitatis,* & dignus clariore luce. Nunc, quasi in latibulum aliquod compactus, à paucis legitur. Stilus, etsi non valdè ornatus, amænus tamen est; & capit Lectorem eruditum, ob insertas melioris literaturæ non paucas. De me equidem profiteor, supra modum delectatum fuisse stilo, in istâ temporum inamænitate tam grato; & tam docto in istâ barbarie. Inter legendum autem correxi obiter hæc, quæ repræsento. Editione usus sum eâ, quæ exstat in Bibliothecâ SS. Patrum, Tom. VIII. à quâ aliam non vidi. Primùm itaque occurrit pag.

463. *Per vitreos Oceani gurgites agens Liburnicam, aut lintrem, instanter hortante proretâ, & crepitante nauclero porticulo, spumosis algosisq; tractibus trudit.* Scribo. *n. portisculo.* Res est protrita. Vide Nonium, pag. 466. *Extorris in Patmo relegatus septies vicena & quaterna virginum dulcisonis melodiæ concentibus canticum rude canentia, raptus in oramate extus eos auscultare, & castis obtutibus contemplari meruit.* Profectò valdè corruptus hic locus est. Restituo. *v. centies quadragena & quaterna virginum M. dulcisonis m. c. c. r. c. r. i. o. extaseos auscultare.* Turbatus erat hîc numerus, & M. millenarij nota exciderat, absorpta à fine vocis præcedentis. Audax correctio, sed tamen vera. Fundus ei, & firmamentum, ex Apocalypseos cap. XIV. καὶ ἄδουσιν ὡς ᾠδὴν καινὴν ἐνώπιον τοῦ θρόνου, καὶ ἐνώπιον τῶν τεσσάρων ζώων, καὶ τῶν πρεσβυτέρων. καὶ οὐδεὶς ἐδύνατο μαθεῖν τὴν ᾠδὴν εἰ μὴ αἱ ἑκατὸν τεσσαράκοντα τέσσαρες χιλιάδες, οἱ ἠγορασμένοι ἀπὸ τῆς γῆς. οὗτοι εἰσὶν οἱ μετὰ γυναικῶν οὐκ ἐμολύνθησαν. παρθένοι γάρ εἰσιν. Pag. 476. *Laudandæ virginitatis sublimitas, quasi præcelsa variis in edito rupis promontorio posita, splendescit.* Rescribo, *præcelsa pharus.* Ibidem. *Contempta mun-*

ta mundi blandimenta, velut quisquiliarum peripsomata spuens. Literam muta, & scribe, *peripsemata.* Sed hoc leve est. Pag. 469. *Quot sceleratorum satellites ad impugnandam nostrorum aciem conspicati, & fidei propugnacula subruenda, manipulatim conglomerentur.* Scribo, *a. i. n. aciem conspirati.* Ibidem. *Quomodo ejusdem nefandæ militiæ tam colones &* dicentes *cum lixarum cætibus ad inferiora pertinentes, quàm satrapæ, & proceres, &c.* Corrigo, *tam calones & clientes cum l. c.* Pag. 470. *Deflenda namque est calamitas, si alma humilitatis materia, quâ reliquarum incrementa virtutum salubriter conservantur sanctæ virginitati, retinaculum superbiæ, aut tendiculam elationis connectat sytiria cavelanti data, quæ letiferum virus auferre solent, immutatis ordinibus detrimenta salutis existant.* Monstrum loci, quod expello. *connectat: si theriaca, vel antidota, quæ l.* Ibidem. *Sine aliquo puritatis offendiculo in disrupta pudicitiæ repagula fine tenus feliciter servare contendunt.* Conjunge, *indisrupta p. r.* Ibidem. *Dum sirticiis Psalmodiæ cantibus, & falsis lacrymarum fontibus ardens mentis desiderium dissimulare nequeunt.* Scribo, *& falsis l. f.* Ibidem. *Incompta vir-*

ginitatis industria, sine reliquarum adminiculo virtutum, non opulentia Ecclesiasticæ segetis ubertate, cum centenis meritorum manipulis ditabitur. Scribo, *non opulentâ.* Pag. 472. *Ista totis concinnorum crinibus calamistro crispantibus delicatè componi satagit.* Scribo, *Ista tortis.* Iterum. *Illa in cultu armiculorum cæsarie, & negligenter squallente capillaturâ, cum palmâ virginitatis coronam gloriæ in capite profert.* Scribo, *Illa incultâ a. c.* Sed illud, *armiculorum,* quid sibi velit, nondum liquet. Amplius inquirendum censeo. Iterum. *Olim ut eum quadra mundi latitudo fœcundæ sobolis prosapiâ repleretur, divina taliter sanxerunt edicta: Crescite, & multiplicamini.* Ejicio voculam, & scribo. *Olim, cùm quadra m. l.* Pag. 473. *Omnia hæc non sunt extra palatium, sed aliter sedet in carvicâ præfecturæ dignitas, aliter mulorum vilitas, aliter, qui pedibus continet mulas, & tamen sub uno Imperatore militare noscuntur.* Supinus librarius sæpius iteravit eandem vocem, quam semel expungo, & totum locum ita refingo. *a. s. in carrucâ præfecturæ d. aliter mulionum v. q. p. continent m.* Iterum. *Geminosque militum Ponticontharcos cœlestis foci fulmine flagrantes, & supernis arsuros incendiis, crudeli flam-*

flammâ combuſtos extorruit. Scribo, *militum Pentecontarchos*. Pag. 476. *Præmiſſo Chriſti taboro tutus, & Chriſti vexillo armatus, nec venenata draconum detrimenta tremebundus extimuit.* Scribo, *Chriſti laboro.* Laborum idem eſt, quod Labarum. Vide Gloſſarium noſtrum in λάϐαρον. Pag. 484. *Ut latex lucernarum fundibulis infuſus, in olei craſſitudinem perniciter verteretur, & papinus in centro poſitus velut fomes pruinâ vel ſævo madefactus, ſolitò clarius luceſceret.* Corrigo, *& papirus in c. p. v. fomes arvinâ vel ſevo m.* Iterum. *Quorum primus cum omni domeſticæ ſocietatis clientelâ, & propinquæ neceſſitudinis contribulibus, in proprij dogmatis tegulo ultricibus flammarum globis conflagraſſe memoratur.* Reſcribo, *in proprij domatis.* Eſt Græca inflexio, δώματ☉. Utitur etiam Plautus, Pag. 486. *Cùm verborum argumentis fallere nequiret, cruentis verborum ictibus vapulare coëgit.* Scribe, *verberum ictibus.* Leviculum eſt hoc, & vix admoneri dignum. Simile illud pag. 488. *Item innodoſi cippe clauſtrum viri Dei tibias & ſuras aſtringunt.* Dirime, *in nodoſi cippi.* Iterum. *Ille in latebroſum lacunæ latibulum, ubi cloacarum cuniculi pudores ſtercorum exceſſerunt, ferro conſtrictus*

mittitur: ſed putor, & caligo, luce ſerenâ, & odoramentis fugantur nectareis. Scribe, *putores ſtercorum.* Iterum. *Iſta ad proſtibula ſcortorum, & meretricum contubernia trudit.* Scribe, *truditur.* Abbreviatè ſcripſerat librarius, & hinc origo mendæ. Pag. 490. *Dum liciis olei liquore delibutis, digitorum articulos & palmarum pollices, ſimulque pedum alloces truciter adnecterent.* Scribe, *pedum allices.* Allices pedum eſſe, ut pollices manuum, notius eſt, quàm ut debeat admoneri. Ibidem. *Qui in ſubanis & ſindonibus bajulabantur ægroti.* Scribe, *in ſabanis.* Vide Gloſſarium noſtrum, in σάϐανον. Pag. 491. *Vir Dei, dum Nilotica gurgitis fluenta tranſire ſatageret, & ſpoliare emellotæ amiculis erubeſceret, ne pudibundi corporis nuditas & indecens obſcænitas caſtos offenderet obtutus, &c.* Reſtituo, *ſpoliare ſe melotæ amiculis.* Pag. 494. *Licet organicabis quinquagenis & terquinis ſonorum vocibus concreparet harmonia.* Scribe, *organicanis.* Pag. 495. *Chriſti tiruncula nec ſermonum ſeveritate caſtigata, nec leonum fallaci lenocinio tradita.* Scribe, *nec lenonum.* Pag. 496. *Dum crudis nervorum flagris truciter crederetur, & crebris palmarum concuſſionibus exalaparetur.* Scribe, *truciter cæde-*

cæderetur. Pag.501. *Tunc spurcas delubrorum cæremonias exhibet, quasi Lupercalia & compitalia, vel Pænalia & suo veturilia turificando.* Scribo, & *Suovetaurilia.* Quæ sint Suovetaurilia, sive Solitaurilia, nôrunt vel mediocriter antiquitatis periti. Iterum. *Illicò sponsis earum prodeuntibus ad apostasiæ cloacam, velut Molossi ad vomitum, elapsis Chiliarcho cum equestri turmâ insequente, Romam adducuntur.* Scribo, & interpungo. *ad vomitum relapsis, Chiliarcho, &c.* Pag.502. *Ad stipem mancis & matricularis prodigâ liberalitate contulerunt.* Scribo, & *matriculariis.* Glossæ Isidori. *Matricularius, pauper, inops.* Ibidem. *Eâdem tempestate contigit, ut universi municipes, quorum municipatus fuerat, virus & flatum squamosi draconis non ferentes, spreto oppido vagabundis, quorum mancipatus in Tribulano municipio meatibus passim dispergerentur.* Deleo ista, *quorum mancipatus,* utpote nata ex supinâ iteratione præcedentium, *quorum municipatus.* Itaque rescribo: *vagabundis in Tribulano m. m. p. d.* Iterum. *Quibus S. victoria, si relictis deorum statunculis, & abdicatis delubrorum supercalibus ultro Deum colerent, spopondit se virulenta spumantis basilisci spiracula*

pro-

procul pulsarant, & urbem incolumitati pristinæ redditur am. Emendo primò, *delubrorum lupercalibus*: deinde, *procul pulsaturam*. Iterum. *Nam propter venenata horrentis cælidri flabra calamitosum vulgus ingenti strage catervatim trucidabatur.* Scribe, *horrentis chelydri.* Pag.503. *Et Marsum, qui virulentas matrices ad sacræ virginis læsionem incantationum carminibus irritabant.* Scribe, *virulentas natrices.* Iterum. *Impensâ sospitatis gratiâ freneticum curavit, dira procul terrorum explosâ spirituum vesaniâ.* Scribe, *procul tetrorum.* Iterum. *thorace indutum, orceis ac phalaricâ armatum.* Scribe, *ocreis ac.* Et paullo antè: *Enormem Allophilorum gigantem*, pro, *Inormem.* Pag.504. *Nondum ferro temptâ cincinnorum cæsarie.* Scribe, *ferro demptâ.* Iterum. *Per Melchisedech verò supernæ potestatis pontificium, & cælestis infulæ flaminum præsignabatur.* Scribe, *C. infulæ flaminium.* Est *Flaminium* dignitas flaminis, ut *Pontificium* pontificis. Utitur eâ voce Livius lib. VI. de Bello Punico, & Agellius lib. X. cap. XIII. Iterum. *Apocryphorum enim nænias, & incertas frivolorum fabulas, nequaquam Catholica ceptat Ecclesia.* Repete duas literas, hanc à principio unius, illam à fine alterius dictio-

dictionis, cum quibus coaluerunt; & scribe: *Catholica acceptat Ecclesia.* Pag. 505. *Alumnis cœnobij netuaculis Christi virginibus.* Scribe, *cœnobij vernaculis.* Sic initio libri dixit, *Catholicas Christi vernaculas.* Locus est Pag. 462. Ibidem. *Nec computari jam potes inter virgines Christi, quæ sic vivit ut possit adamari.* Scribe, *sic vivis ut possis.* Pag. 506. *Nam quippiam in rerum visibilium plastica humanæ nativæ necessarium omnipotentem reliquisse infectum Catholicæ fidei regula refragatur.* Scribe, *humanæ naturæ.* Iterum. *Verùm quia hoc in ortâ Betuliæ obsidione pro contribulibus dolitura compatientis affectu, non castitatis affectu fecisse. Idcircò salvâ pudoris reverentiâ celebre meticulosis municipibus trophæum, & inclytum oppidanis trepidantibus triumphum, teste tyrannico capite & canopæo reportavit.* Scribo, *a. fecisset, idcircò.* Iterum. *Ornatum meretricio, & luxum lenocinitate væcordem juvenem pellexisse describitur.* Corrigo. *Ornatu meretricio, & luxu lenocinitate.* Pag. 508. *Igitur digestæ pulcherrimæ virginitatis libello, licet mediocriter urbano stilus jam finem flagitat.* Scribo, *digesto.* Iterum. *Diversarum rerum distentionibus fessementis cervicem gravi fascis sarcinâ deprimentibus.*

tibus. Scribo, *fessæ mentis*. Iterum. *Rimosa namque fragilis ingenij Babarca, diræ tempestatis turbine quassata, &c.* Scribe, *ingenij barca*. Vide Glossarium nostrum in βάλκα. Pag. 509. *De auratis petalis thoracidas ornare.* Scribe, *petalis*. Iterum. *Horæ te Christi tirunculæ sit mihi præsentis opusculi rata compensatio.* Scribo, *Orate Christi t. s. m. p. o. rata c.* Iterum. *Ut qui propriâ meritorum qualitate & fidei fragilitate tremebundus ac nutabundus vacillare, videro robustissimâ patrociniorum vestrorum columnâ fretus, feliciter ac firmiter fulciri merear.* Corrigo, *vacillare videor, rob.* Et hæc sunt, quibus Aldhelmum istum juvare conati sumus; quæ non ingrata fore æquo Lectori confidimus. Utinam sit, qui majore otio majus beneficium aliquando in Auctorem optimè merentem conferat. Nos fortasse faciemus, si nemo hanc provinciam arripit.

CAPUT II.

Salinum terebrare. *Persius explicatus.*
Apuleius correctus.

PErsij locus est, Sat. v.

Verte aliquid, jura: sed Jupiter audiet, eheu.

Baro,

Baro, regustatum digito terebrare salinum
Contentus perages, si vivere cum Jove tendes.

Ergo, *Salinum terebrare*, posuit pro, Pauperem esse: quod tales nimirum essent, qui isto opere vitam tolerarent. Ecce in Epistolâ quadam Apollonij Tyanei ad Euphratem, Πάντα φασὶ δεῖν τὸν ἔμπορον κάλων σείειν. ἐμοὶ δὲ εἴη τὴν ἀλίαν τρυπᾷν ἐν θέμιδος οἴκῳ. Mendum est apud Apulejum, in Apologiâ. *Hoc Diogeni, & Antisthheni, pera, & baculus, quod regibus diadema, quod imperatoribus paludamentum, quod pontificibus galerum, quod lituum auguribus. Diogenes quidem Cynicus, cum Alexandro Magno certabundus, baculo vice sceptri gloriabatur. Ipse denique Hercules invictus, quoniam hæc tibi, ut quædam mendicabula animi, sordent, ipse inquam Hercules, lustrator orbis, purgator ferarum, gentium domitor: is tamen deus, cùm terras peragraret, paullò prius quàm in cœlum ascitus est, neque unâ pelle vestitior fuit, neq; uno baculo comitatior.* Quid sibi volunt ista? *mendicabula animi.* Ausim affirmare, nunquam Madaurensi huic in animo fuisse. Corrigo. *ut quædam mendicabula nimis sordent.* Aperiam originem. Repetita erat, ut sæpè fit, ultima litera vocis præcedentis, deinde ulti-

mam prima sequentis absorpsit. Atque hoc verum est.

CAPUT III.

Luna, Bacchus, Ceres, furoris praesides. Lunatici, Bacchi, Ceriti, *pro furiosis. Numinum horum cultus, ut malum hoc averterent.*

APud veteres Luna furoris praeses credebatur, unde *Lunatici.* Ipsa dea apud Nonnum, Dionys. XLIV.

— ἴσα δὲ Βάκχῳ.
κοιρανέω μανίης ἑτερόφρονος. —

Item Bacchus, ut patet ex istis verbis. Itaque cum delirare aliquem dicere vellent, *Bacchanal exercere* eum inquiebant. Apud Plautum, Amphitr.

Sc. *Quis ad fores.*
Me. *Bachanal te exercuisse oportet, senex.* Am. *qui dum?*
Me. *Quando tu me tuum servum censes.*

Et paullò post.

Me. *Amphitruo, sanus ne es? nonne tibi praedictum senex,*
Bacchinal te exercuisse, cùm, qui sis, alium rogites?

Ac, *Bacchus es,* dicebant pro convitio, in eosdem homines. Eâdem Sc.

Me.

— Me. *Tu Bacchus es,*
Haud Amphitruo. quoties tibi dictum vis?

Nominabantur autem *Bacchi*, qui orgia celebrabant. Suidas. Βάκχος. οὕτως οὐ μόνον τὸν Διόνυσον ἐκάλουν, ἀλλὰ καὶ πάντας τοὺς τελοῦντας τὰ ὄργια. Et hi furere se simulabant, ut notum. Hinc est illud, quod in Etymologico legitur. βάκχος, μαινόμενος. Adjungebant etiam Lunæ & Baccho Cererem, unde *Ceriti*, homines lymphatici. Quamobrem & illum, & hanc, reverebantur, ne mentem moverent. Apparet ex Sc. *Dî vostram fidem.* in eâdem Amphitruone.

— AM. *quis te misit*
Furcifer? SO. *qui me rogat.* AM. *quando gentium?* SO. *dudum, jam pridem, modò,*
Ubi cum uxore domi redisti in gratiam. AM. *Bacchus te irritassit.*
SO. *Nec Bacchum salutem hodiè, nec Cererem.* —

CAPUT IV.

Perseparcus. Espectare. *Plautus correctus.*

IN Aulularia, Sc. *Postquam obsonavit.*
Edepol mortalem parcè parcum prædicas.

Non potest, quin mendum sit: quid enim est aliud, *parcè parcus*, quàm, non liberalis quidem, sed nec planè tamen parcus? At hîc valde parcum, & extremæ avaritiæ hominem, designare vult Comicus. Verissima lectio extra controversiam est:

—— mortalem persepar cum prædicas.

Pro, *perparcum*. est ἀρχαϊσμός. Nam *Perse* pro *Per*, & *Persefacul* pro *Perfacul*, veteres dicebant, ut ex Festo cognoscimus. In eâdem Comœdiâ, Sc. *Picos divitiis*.

—— me collocavi in arborem,
Inde exspectabam ubi aurum abstrudat senex,

Gulielmius ex MS^to^ *aspectabam* mavult. At nos Plautum *espectabam* scripsisse judicamus. Deceptus fuit sono literarum imperitus librarius. *Espectare*, pro *Aspectare* dicebant, ut *Escendere*, & talia.

CAPUT V.

Φοινικίδια qui dicti.

Veteres Græci homines verecundos, & facilè erubescentes, nimis eleganti voce *Φοινικίδια* appellabant, nempe propter colorem. Observo ex Diogene Laërtio lib. VII. in Zenone. Ἐντεῦθεν ἤκουε τοῦ Κράτητος, ἄλλως μὲν εὔτονος πρὸς φιλο-

φιλοσοφίαν, αἰδήμων δὲ, ὡς πρὸς τὴν κυνικὴν ἀναισχυντίαν. ὅθεν ὁ Κράτης, βουλόμενος αὐτῷ καὶ τοῦτο θεραπεῦσαι, δίδωσι χύτραν φακῆς διὰ τοῦ Κεραμεικοῦ φέρειν. ἐπεὶ δὲ εἶδεν αὐτὸν αἰδούμενον, καὶ παρακαλύπτοντα, παίσας τῇ βακτηρίᾳ, καταῤῥήγνυσι τὴν χύτραν. φεύγοντος δὲ αὐτοῦ, καὶ τὸν φακῆς κατὰ τῶν σκελῶν ῥεούσης, φησὶν ὁ Κράτης. τί φεύγεις Φοινικίδιον; οὐδὲν δεινὸν πέπονθας.

CAPUT VI.

Larinum pecus, *apud Plautum*.

NObilis ille Plauti locus est, Truculento, Sc. *Quis illic est*, de clurino pecore, pro quo multa diximus olim Exercitat. Crit. parte I. Sed veteres codices nonnulli, Venetus, & Basiliensis, habent, *Larinum pecus*: quod nescio sanè, an à Correctorum manu, an ab ipsius potiùs Plauti esse dicam. Certè potuit Comicus noster imitari voluisse Eratosthenem, qui σύας λαρινοὺς appellavit. Testatur Athenæus lib. IX. Παραπλησίως δὲ Ἀχαιῷ καὶ Ἐρατοσθένης ἐν Ἀντερινύϊ τοὺς σύας λαρινοὺς προσηγόρευσεν, μεταγαγὼν καὶ αὐτὸς ἀπὸ λαρινῶν βοῶν.

CA-

CAPUT VII.

Latinus Pacatus emendatur.

IN Latini Pacati Panegyrico de Imperatorum quorundam luxuriâ præstantissimus locus est, cui ut medicinam faciam, visum est huc transscribere. Ita habet. *Horum gulæ angustus erat noster orbis: namq; appositas dapes non sapore, sed sumptu.* Visus est mutilus quibusdam, sed planè ita corrigendus. *appositæ dapes.* Ecce, quàm pauxilla mutatio quàm magnum mendum peperit.

CAPUT VIII.

Quid sibi velit crux sphæræ terrestri imposita: & unde originem res ea sumpserit.

VIdemus hodie Imperatores ita pingi, ut sinistrâ manu teneant sphæram, quę orbem terrarum designet, eiq; impositam crucem. Quod sanè quid sibi velit, & quando natum, quùm multi adhuc sine dubio ignorent, ego hîc explicare statui. Sciendum itaque est, per crucem significari, fidei in crucifixum Deum beneficio illos terrarum orbis imperium adeptos esse: primusq; ita in Augusteone ef-

ne effingi se Justinianus curavit, post ædificatum S. Sophiæ templum; & ab illo mox reliqui Imperatores. Atque ita tradita in nostras manus hæc consuetudo. Codinus, in Orig. Constantinop. Ἔστησε τὴν αὐτοῦ στήλην (ὁ Ἰουστινιανὸς) ἔφιππον ἐπὶ κίονος. καὶ τῇ μὲν ἀριστερᾷ χειρὶ φέρει σφαῖραν, ἐμπεπηγότος σταυροῦ ἐν αὐτῇ, ὡς διὰ τῆς εἰς τὸν σταυρὸν πίστεως τῆς γῆς πάσης ἐγκρατὴς γεγονώς. σφαῖρα μὲν ἡ γῆ, διὰ τὸ σφαιροειδὲς τοῦ αὐτῆς σχήματος. πίστις δὲ ὁ σταυρὸς, διὰ τὸν ἐν αὐτῷ προσηλωθέντα σαρκὶ θεόν. Et habes totidem verbis apud Suidam in Ἰουστινιανός. Vide etiam Gotfridum Viterbiensem, Chronici Parte XIX.

CAPUT IX.

Superstitio veterum de offenso pede.

VEteres, si inter eundum pedem in terrâ offendissent, omen hoc esse instantis mortis, & quasi vocantis, credebant. Accipimus ex Diogene Laertio, lib. VII. in vita Zenonis. Ἐκ τῆς σχολῆς ἀπιὼν προσέπταισε, καὶ τὸν δάκτυλον περιέῤῥηξε. παίσας δὲ τὴν γῆν τῇ χειρὶ, φησὶ τὸ ἐκ τῆς Νιόβης,

O ἔρχο-

ἔρχομαι, τί μ' αὔεις;
καὶ παραχρῆμα ἐτελεύτησεν, ἀποπνίξας ἑαυτόν.

Hinc Antigoni votum, cùm pedem offendiſſet, inſtructâ acie, ut aut vinceret, aut mortem oppeteret, antequam vinceretur. Plutarchus, in Demetrio. Ἀντίγονος δὲ, παραταττομένης ἤδη τῆς φάλαγγος, ἐξιὼν προσέπταισεν, ὥστε πεσεῖν ὅλος ἐπὶ στόμα, καὶ διατεθῆναι χαλεπῶς. ἀναστὰς δὲ, καὶ τὰς χεῖρας πρὸς τὸν οὐρανὸν, ᾐτήσατο νίκην παρὰ τῶν θεῶν, ἢ θάνατον ἀναίσθητον πρὸ τῆς νίκης.

CAPUT X.

Pudicæ mulieres ſemel tantùm nubebant. Pronubæ ſemel nuptæ. Bis nuptis Pudicitiæ, & Fortunæ Muliebris, ſignum tangere nefas. Univira. *Corona pudicitiæ. Secundæ nuptiæ ſine celebritate.*

HOneſtæ matronæ, & quibus pudicitiæ gloria curæ erat, ſemel tantùm viro nubebant: itaq; nuptiis quoque, in auſpicium, & votum, ſingularis matrimonij, pronubæ capiebantur univiræ.

Do-

Docet nos morem eum Festus. *Pronubæ adhibebantur nuptiis, quæ semel nupserunt, caussâ auspicij, ut singulare perseveret matrimonium.* Quæ iterum nupsisset, tanquam impudicitiæ damnata, attingere Pudicitiæ, ac Fortunæ Muliebris, simulacrum prohibebatur. Idem Festus alibi. *Pudicitiæ signum in foro Boario est, ubi Æmyliana ædis est Herculis. Eam quidam Fortunam esse existimant. Item viâ Latinâ, ad milliarium quartum, Fortunæ Muliebris. Nefas est attingi, nisi ab eâ, quæ semel nupsit.* Quare inter laudes non minimas ponebant, univiram esse. Ecce in veteri Lapide.

VOLUSIÆ. JUSTÆ. MATRI
SIMÆ. OMNIUM. FEMINAR
TIORI. UNIVIRIÆ. QVE

Et in altero,

TRANSEGI
FALSI. SECULI. VITAM. UNIUS
VIRI. CONSORTIO.

Cornelia, apud Propertium, lib. IV.

Jungor, Paulle, tuo sic discessura cubili,
In lapide hoc uni nupta fuisse legar.

Et paullò post in mandatis filiæ quoque dat.

Filia, tu ſpecimen cenſuræ nacta paternæ,
Fac teneas unum, nos imitata, virum.

Et honorabantur coronâ pudicitiæ. Val. Max. lib. II. cap. I. *Quæ uno contentæ matrimonio fuerant, coronâ pudicitiæ honorabantur. Exiſtimabant enim eum, præcipuè matronæ, ſincerâ fide incorruptum eſſe animum, qui depoſitæ virginitatis cubile egredi neſciret: multorum matrimoniorum experientiam, quaſi illegitimæ cujuſdam intemperantiæ ſignum eſſe credentes.* Quæ autem iterum nuberent, quia inhoneſtiùs faciebant, ſine ullâ hominum frequentiâ nuptias celebrabant, & quaſi clandeſtinò. Plutarchus auctor eſt, ῥωμαϊκοῖς, Quæſt. cv. Ταῖς μὲν παρθένοις καλὸν μὴ ὀλίγων, ταῖς δὲ χήραις αἰσχρὸν πολλῶν ὄντων γαμεῖσθαι. ζηλωτὸς γὰρ ὁ πρῶτος γάμος, ὁ δὲ δεύτερος, ἀπευκταῖος. αἰσχύνονται γὰρ, ἂν, ζώντων τῶν προτέρων, ἑτέρους λαμβάνωσιν· ὀδύρονται δ᾽, ἂν ἀποθανόντων. ὅθεν ἡσυχίᾳ χαίρουσι μᾶλλον ἢ θορύβοις, καὶ προπομπαῖς.

CAPUT XI.

Perſonæ Tragœdorum Baccho ſuſpendi ſolitæ.

Tra-

TRagœdos Baccho ſacros fuiſſe, nemo ignorat; itaque, ut emeriti milites arma ſua Marti, gladiatores rude donati Herculi, paſtores fiſtulam Pani, mulieres vetulæ & effœtæ pectinem Veneri ſuſpendebant: ita hi, cùm artem ſuam deſinerent, perſonas in templo Bacchi conſecrabant. Hinc eſt elegans ille locus Ariſtophanis, in Fabulâ, quæ *γῆρας* inſcribitur, apud Phrynichum; cui iſtud fragmentum debemus, & ex eo quoque moris tam antiqui cognitionem.

Τίς ἂν φράσειε παῖς, τί τὸ Διονύσιον,
Ὅπου τὰ μορμολύκεια προσκρεμάννυται;

CAPUT XII.

Gurgites. *γοργόνες.* Manduci. *Grammaticorum error.*

VEterem linguam Latinam eſſe Græcæ traducem jam non ignotum eſt vel mediocriter eruditis, & penitus inſpicienti non pauca adhuc ſe exhibent ejus rei veſtigia. Nos unum oſtendemus in præſens. Hactenus exiſtimatum eſt, *Gurgites* eſſe loca profundiora fluminum, in quibus vertuntur aquæ, & naves pereunt, atque inde translatè homines voraces, & inſatiabiles. Sed, quæſo, pati-

antur Grammatici eripi ſibi à me hunc errorem, ſi contrarium oſtendero. Græci homines voraces ſupra modum, & ad terrorem uſque, γοργόνας appellabant. Suidas. Γοργόνες. ἀντὶ τȣ̃ φοβεροὶ εἰς γαστριμαργίαν. Translata, ut multæ aliæ, hæc quoque vox in Latium, & *Gurgen* natum eſt primò, mox *Gurges:* ut *Limen, Limes.* Jam *Gurgen* quis negabit idem eſſe quod γοργῶν, qui ſciet modò antiquam literas commutandi rationem? γοργῶν, *Gurges:* ut κύκλωψ, *Cocles.* ἀλώπηξ, *Vulpes.* Ergo *Gurges* eſt propriè homo prodigioſè vorax, & translata deinde ſignificatio ad navivoros illos fluviorum vortices, quod Grammaticorum nemo hactenus ſcivit. Etiam *Manduci* dicebantur, & ad voracitatem repræſentandam pingebantur malis magnis, & hiantibus turpiter, ad formidinem uſque, & terrorem infantium. Feſtus. *Manducus, effigies in pompâ antiquorum inter cæteras ridiculas formidoloſasq; ire ſolebat, magnis malis, ac latè dehiſcens, & ingentem dentibus ſonitum faciens.* Plautus, Rudente.

Quid ſi aliquò ad ludos me pro manduco locem? Quapropter? quia pol clarè crepito dentibus.

De hoc ipſo intelligi debet Juvenalis Sat. III.

tan-

—— tandemq; redit ad pulpita notum
Exodium, cùm personæ pallentis hiatum
In gremio matris formidat rusticus infans.

Et Lucianus, De Salt. *Τὴν τραγῳδίαν δὲ ἀπὸ τοῦ σχήματος πρῶτον καταμάθωμεν, οἵα ἐστιν, ὡς εἰδεχθὲς ἅμα καὶ φοβερὸν θέαμα εἰς μῆκος ἄρρυθμον ἠσκημένος ἄνθρωπος, ἐμβάταις ὑψηλοῖς ἐποχούμενος, πρόσωπον ὑπὲρ κεφαλῆς ἀνατεινόμενον ἐπικείμενος, καὶ στόμα κεχηνὸς πάμμεγα, ὡς καταπιόμενος τοὺς θεατάς.*

CAPUT XIII.

Varia antiquorum juramentorum genera.

INter varia antiquorum juramenta unum erat insigne, & *μέγας ὅρκος* à Græcis dicebatur: idque erat, cùm per Stygem dij, aut per deos homines jurarent. Hesiodus in Theog. ubi de Styge.

αὐτὴν μὲν γὰρ ἔθηκε θεῶν μέγαν ἔμμεναι ὅρκον.

Homerus Odyss. β'.

ὡς ἄρ' ἔφη. γρηῦς δὲ θεῶν μέγαν ὅρκον ἀπώμνυ

Odyss. έ.

εἰ μή μοι τλαίης γε θεὰ μέγαν ὅρκον ὀμόσσαι.

Pin-

Pindarus, Olymp. Od. vi.

καὶ μέγαν ὅρκον ὀμόσαις
τοῦτό γε οἱ σαφέως μαρτυρή-
σω. ——

Od. vii.

—— *θεῶν δ' ὅρ-*
κον μέγαν μὴ παρφάμεν.

Solebant verò, qui *τὸν μέγαν ὅρκον* jurabant, *πρῶτον θεοὺς ὀμνύναι, εἶτα ἐπάγειν καὶ τὰς ἰδίας συμφοράς.* ut ait Apollonij Scholiastes lib. ii. Atque id propriè *ὀμνύειν* dicebant. Didymus ad Odyss. ξ'. *ὀμόσαι μὲν τὸ εἰπεῖν θεῖόν τι ὄνομα, οἷον, νὴ τὸν ἑρμῆν, μὰ τὰς ἐλευσινίας θεάς.* Apud Syracusanos, magnum juramentum istud erat. Fidem qui daturus esset, in templum Cereris, ac Proserpinæ, ingrediebatur, sacrificiisque quibusdam peractis, vestem deæ purpuream induebat, & facem manu ardentem capiebat, ac tum jurabat. Plutarchus docet, in extremo Dione. *Ἠξίουν αὐτὸν ὀμόσαι τὸν μέγαν ὅρκον. ἦν δὲ τοιοῦτος. καταβὰς εἰς τὸ τῶν θεσμοφόρων τέμενος ὁ διδοὺς τὴν πίστιν, ἱερῶν τινων γενομένων, περιβάλλεται τὴν πορφυρίδα τῆς θεοῦ· καὶ, λαβὼν δᾷδα καιομένην, ἀπόμνυσι.* Ægyptiorum magnum juramentum erat per Osirim. Lycophro-

nis

nis Scholiastes. ἐν Φήλαις δὲ πόλει αἰγύπτου τὸ μέγιστον τῶν ἱερῶν, ὅς καὶ μέγας ὅρκος τοῖς αἰγυπτίοις ἐτύγχανε, μὰ τὸν ἐν Φήλαις ὅσιριν λέγουσιν. Alioquin simpliciter jurabant per res obvias; μὰ γῆν, μὰ παγίδας, μὰ νεφέλας, μὰ δίκτυα, & per similia. Videmus apud Aristophanem. Hesychius. χῦνα ὀμνύειν. ἔθος τὸ κατὰ τῶν τοιούτων ὀμνύειν τοῖς παλαιοῖς. Aliquando etiam solummodò dicebant, μὰ τὸν, metuentes Dei nomen adjicere. Aristophanis Scholiastes, ad Ranas. ἔθος ἐστὶ τοῖς ἀρχαίοις ἐνίοτε μὴ προστιθέναι τὸν θεὸν, εὐλαβείας χάριν. εἰώθυσαν δὲ τοιούτοις ὅρκοις χρῆσθαι ἐπευφημιζόμενοι. ὥστε εἰπεῖν μὲν, μὰ τὸν. ὄνομα δὲ μηκέτι προσθεῖναι. Iones per brassicam jurabant. Athenæus lib. IX. ἀνάνιος δέ φησι, σε πολλῶν ἀνθρώπων ἐγὼ φιλέω μάλιστα, ναὶ μὰ τὴν κράμβην. καὶ τηλεκλείδης πρυτάνεισι, ναὶ μὰ τὰς κράμβας ἔφη. καὶ ἐπίχαρμος ἐν γᾶ καὶ θαλάσσα. ναὶ μὰ τὰν κράμβαν. εὔπολις ἐν βάπταις, ναὶ μὰ τὴν κράμβην. ἐδόκει δὲ ἰωνικὸς εἶναι ὁ ὅρκος. Socrates per canem, Zeno per capparim. Idem Athenæus libro citato. οὐ παράδοξον εἰ κατὰ τῆς κράμβης τινὲς ὤμνυον, ὁπότε καὶ ζήνων ὁ κιτιεὺς ὁ τῆς στοᾶς κτίστωρ, μιμούμενος τὸν κατὰ τῆς

κυνὸς ὅρκον σωκράτους, καὶ αὐτὸς ὤμνυε τὴν κάππαριν. Quod & tradit Diogenes Laertius lib. VII. in Zenone. Exſtat quoque ridiculum juramentum, quod Socrati attribuit Ariſtophanes, in Nubibus.

μὰ τὴν ἀναπνοὴν, μὰ τὸ χάος, μὰ τὸν ἀέρα.

Byzantij per nummos ferreos jurabant. Idem Comicus, in Fabulâ citatâ.

—— τῷ γὰρ ὄμνυτ'; ἢ
σιδαρέοισιν, ὥσπερ ἐν Βυζαντίῳ;

Erras Meursi, non jurabant per τὴν τετρακτὺν, sed per τὸν παραδόντα τετρακτὺν. i. omnium facultatum animae quaternionem, sc. Deum, qui est fons naturae. Vide Macrob. lib. 1. cap. 6.

Pythagorici, per quaternarium numerum.

ναὶ μὰ τὸν ἁμετέρᾳ ψυχᾷ παραδόντα τετρακτύν.

Exſtat in Aureis Carminibus. In menſâ ſi jurare vellent, faciebant per appoſitum ſalem. Libanius, in Paraſito. καὶ τὰ μὲν πρῶτα, νὴ τοὺς ἅλας τούτους. πῶς δὲ ὁ δυστυχὴς παρατρέπομαι. συμπόσιον τὸ δικαστήριον οἰηθείς. ἀλλ' οὖν τά γε πρῶτα κατὰ γνώμην ὁ σκόπος ἐχώρει. Invenio etiam in ſolemnibus juramentis morem fuiſſe, ut jurantes, ferri laminam manu tenentes, per ignem tranſirent, (nihil enim mali paſſuros putabant, qui culpæ non eſſent obnoxij) moxque abjicientes in mare, dicerent, tam diu ſe fidem ſervaturos, quàm illa lamina eſſet duratura. Sophocles, in Antigone,

ἧμεν δ' ἑτοῖμοι καὶ μύδρους αἴρειν χεροῖν,
καὶ πῦρ διέρπειν, καὶ θεοὺς ὁρκωμοτεῖν,
τὸ μήτε δρᾶσαι, μήτε τῳ ξυνειδέναι
τὸ πρᾶγμα βουλεύσαντι, μήτ' εἰργασμένῳ.

Scholiastes. *Εἰώθασι γὰρ οἱ ὀμνύοντες ταῦτα ποιεῖν. μύδρους γὰρ αἴροντες ἐπαρῶνται μένειν τὰ ὅρκια ἕως αὐτοὶ φανῶσι, καὶ ῥίπτουσιν αὐτοὺς εἰς θάλασσαν, ὅπως ἂν αἰώνια τὰ ὅρκια ὑπάρχῃ.* Demetrius Triclinius. *Εἰώθασι δὲ ὀμνύοντες, καὶ πίστεις διδόντες, μύδρους βαστάζειν, καὶ πῦρ ὑπερβαίνειν. τοὺς γὰρ μὴ ἐνόχους τῷ ἁμαρτήματι, ᾤοντο καὶ ἐπὶ τούτοις μὴ ἀλγεῖν.* Videmus etiam eum morem apud Herodotum. *Κλειοῖ. Ἐποιήσαντο ἰσχυρὰς κατάρας τῷ ὑπολειπομένῳ ἑωυτῶν τοῦ στόλου. πρὸς δὲ ταύτῃσι καὶ μύδρον σιδήρεον κατεπόντωσαν, καὶ ὤμοσαν, πρὶν μὴ εἰς Φωκαίην ἥξειν, πρὶν ἢ τὸν μύδρον τοῦτον ἀναφανῆναι.* Huc pertinet versus Callimachi.

Φωκείων μέχρις κε μένῃ μέγας εἰν ἁλὶ μύδρος.

Jurabant quoque per ipsum jusjurandum. Pindarus Nemeon. Od. xi.

ναὶ μὰ γὰρ ὅρκον ἐμὰν δόξαν, παρὰ Κασταλίᾳ.

Scholiastes. *ἰδίως οἱ παλαιοὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ ὅρκου ὤμνυον.* Juramentorum verò species tres. *ἐπώμοτος,*

τος, ἀπώμοτος, κατώμοτος. Vide Etymologici Auctorem, & Harpocrationem. Atque ἀπώμοτος quidem Latinis est *Abnutivum.* Glossæ veteres. *Abnutivum*, ἀπωμοτικόν. Et κατώμοτος est *Adnutivum*, Eædem Glossæ. *Adnutivum*, κατωμοτικόν. Sub Christianis Imperatoribus, per Evangelia juratum est. Basilic. Eclog. VII. προκειμένων τῶν ἁγίων εὐαγγελίων δικαζέτωσαν, τῶν ἑκατέρου μέρους συνηγόρων ἐν αὐτῇ τῇ προκατάρξει ὀμνύντων κατὰ τῶν ἁγίων εὐαγγελίων. Iterum XXIX. ὥστε ἐκείνους τῶν ἁγίων εὐαγγελίων προκειμένων, ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων καταθέσθαι, εἰ ταῖς ἀληθείαις ὁ ταύτης ἀνὴρ τετελευτήκει. Menander. περὶ πρεσβ. Eclog. II. παραχρῆμα οὖν ὁ τῆς σιγηδόνος πόλεως τὴν ἀρχιερωσύνην διέπων, τὰς θεσπεσίας βίβλους αὐτῷ διὰ τῶν ἐν μέσῳ τὰς ἀγγελίας διακομιζόντων ἐνεχείρισε, καὶ ὃς δολερώτατά πως ἐπικρυψάμενος τὸν νοῦν, ἀνίσταταί τε ἐκ τῆς καθέδρας, καὶ σὺν φόβῳ δῆθεν πολλῷ, καὶ σεβάσματι, ταύτας προσποιησάμενος δέχεσθαι. καὶ προσκυνήσας προθυμώτατα, ὄμνυμι κατὰ τοῦ λαλήσαντος τὰ ἐν ταῖς ἁγίαις διφθέραις ῥήματα θεοῦ, μηδὲν εἰρημένων παρ' αὐτοῦ διαψεύσεσθαι. Cantacuzenus Hist. lib. I. cap. XV. *Per sacra Evangelia, & reverendas sanc-*

torum

lorum imagines, fideliter jurare jubes. Harmenopulus, lib. I. Tit. VII. ὁ ἐκ δικαστικῆς ψήφου, ἢ ἐξ αἰτήσεως τοῦ ἀντιδίκου, ὅρκον ἐπέχων ἐπ' ἐκκλησίας, τῶν ἀχράντων ἁπτόμενος εὐαγγελίων, ἐπιορκεῖν δὲ μετὰ ταῦτα ἐλεγχθεὶς, γλωσσοκοπείσθω. Et sunt plura passim testimonia.

CAPUT XIV.

Viri à mulieribus seorsim cubabant.

VIros seorsim à mulieribus cubasse, apud Græcos, loquuntur illa vocabula, γυναικωνῖτις, & ἀνδρὼν: estq; locus apud Diogenem Laërtium, lib. VIII. in vitâ Pythagoræ, unde licet haurire. τῇ δὲ πρὸς τὸν ἴδιον ἄνδρα μελλούσῃ πορεύεσθαι, ἅμα τοῖς ἐνδύμασι, καὶ τὴν ἐσχύνην ἀποτίθεσθαι. ἀνισταμένην τε πάλιν ἅμα ἀναλαμβάνειν. Et observa: mulieres ad viros accedebant. Secubatio autem hæc etiam Romanis usitata. Animadverto ex Suetonio, Tiberij cap. VII. *Cum Juliâ primò concorditer, & amore mutuo vixit: mox dissedit, & aliquantò gravius, ut etiam perpetuò secubaret, intercepto communis filij pignore; qui, Aquileiæ natus, infans exstinctus est.* Et disertè mulierum lectos distinguit à virorum Plinius, lib. XXXIII. cap. XI. Lo-

cum produximus in lib. *De Luxu*, cap. x. statim in principio. Itaque hîc non iterabimus.

CAPUT XV.

Pons *januæ. Januæ carcerum demissæ, ut & ædium tenuiorum.*

SUperius limen, quia in pontis modum esset arcuatum, januæ *Pontem* appellârunt Romani. Velleius libr. II. *Quem cùm haruspex Tuscus, amicus, flentem in vincula duci jussisset; Quin tu hoc potius, inquit, facis? protinusq; illiso capite in pontem lapideum januæ carceris, effusoque cerebro exspiravit.* Sed quomodò attingere pontem potuit? Clarè patet demissas carcerum januas fuisse, adeò ut intrantibus inclinare se necesse esset. Neq; in solis carceribus tales, sed & in ædibus tenuiorum. Atque hinc intelligendus est Martialis libr. II. Epigramm. LIII.

Vis fieri liber? mentiris, Maxime, non vis.
Sed fieri si vis, hâc ratione potes.
Si plebeia Venus gemino tibi vincitur asse;
Si tua non rectus tecta subire potes.

CAPUT XVI.

Festum nati Imperatoris, & coronati.

Duplex

DUplex festum Imperatoris celebrabatur: unũ diei natalis, alterum coronationis, sive acquisiti imperij. Erantque tunc ludi in theatro; in circo certamina, & venationes. Et vetus omninò ille mos: nam, ecce, de festo natali, ex Suetonij Caligulâ cognoscimus, cap. XXXI. *Consulibus, oblitis de natali suo edicere, abrogavit magistratum; fuitq; per triduum sine summâ potestate Respublica.* De festo imperij, clarum testimonium idem Suetonius perhibet, Claudij cap. XI. *Caij quoque, etsi acta omnia rescidit, diem tamen necis, quamvis exordium principatus sui, vetuit inter festos referri.* Domitianus quoq; Septembrem atq; Octobrem ex nomine suo Germanicum & Domitianum nominavit, quod altero suscepisset imperium, altero verò natus esset. Vide eundem Suetonium cap. III. Et obtinuit sub posterioribus Imperatoribus. Vestigium manifestum in l. nullus. Cod. Theod. de Spectaculis. *Nullus omninò judicum aut theatralibus ludis, aut circensium certaminibus, aut ferarum cursibus vacet, nisi illis tantùm diebus, quibus vel lucem, vel imperij sumus sceptra sortiti.* Et in Basilicis lib. VII. καὶ ἡ ἡμέρα δὲ ἡ γενεθλιακὴ τοῦ βασιλέως, ἢ καθ' ἣν ἀνηγορεύθη βασιλεὺς, ἄπρακτος ἔστω. At feriatos esse

hos

hos dies inter Imperatores Orientales expreſsè vetuit Manuel Comnenus: exſtantq; hæc verba in Conſtitutione ipſius. *αὐτὰς τὰς ἡμέρας, ἐν αἷς ἡ βασιλεία μου καὶ εἰς τὸν τῇδε βίον προῆκται, καὶ εἰς βασιλέα θεοῦ προνοίᾳ ἀνηγόρευται, ἐμπράκτους εἶναι θεσπίζει, καὶ μηδεμίαν ἐκεχειρίαν ἐν ταύταις ἄγειν τὰ δικαστήρια.*

CAPUT XVII.

De nomine Caſinæ.

AUctor Prologi Caſinæ Plautinæ.

Aures vacivæ ſi ſunt, animum advertite.
Comœdiæ jam dare nomen vobis volo.
Clerumenœ vocatur hæc Comœdia
Græcè, Latinè Sortientes. Diphilus
Hanc Græcè ſcripſit, poſt id rurſum denuò
Latinè Plautus cum latranti nomine.

Valdè hic torquet viros magnos unde Caſina dicta, & quid illud, *cum latranti nomine*, quod profectò nihil aliud eſt, quàm deliramentum Scriptoris, qui Prologum nobis iſtum dedit, neque mentem Plauti intellexit. Attendamus benè. Diphilus primò Græcè ſcripſit, appellataq; ab eo fuit, *κληρούμενοι*, id eſt, *Sortientes*. Plautus, Latinam facturus, *Caſinam* nominavit, à caſu, ſive ſorte. Quid poteſt planius? & hîc tamen tantæ turbæ etiam literatorum Senatui.

CA-

CAPUT XVIII.

Minare. *Seneca emendatus.*

ELegans locus est Arellij Fusci, de laudatâ veterum Romanorum paupertate, apud Senecam, lib. ii. Controvers. i. *Hoc scio nostros fuisse majores, hoc illum Ælium Tuberonem, cujus paupertas virtus fuit; hoc Fabritium, Samnitium non accipientem munera; hoc cæteros patres nostros, quos apud aratra ipsa, mirantes decora sua, circumstetere lictores.* Sed mendo non caret. Quid enim hoc est? *apud aratra ipsa, mirantes decora sua.* Immò illi heroes, ita rectè appellaverim, in summâ simplicitate suâ, & sanctitate, nihil admirabantur: atque hinc contemptus ille divitiarum, & animus invictus, nulliq; corruptelæ patens. Corrigo leviculâ mutatione. *ante ipsa aratra minantes pecora sua.* Vox insolentior, non intellecta, mendo originem dedit. Certè *Minare*, usurpabant pro *Agere.* Invenimus in Festi scedis. *Agasones, equos agentes, id est, minantes.* Iterum. *Agere, modò significat, ante se pellere, id est, minare.* Tertiò. *Inigere pecus, agere, id est, minare.* Interpres Juvenalis, Sat. vi. *Hanc igitur Io intantùm persecuta est Juno, ut per omnem mun-*

dum eam minaret. Ergo hæc vera lectio est quam erui.

CAPUT XIX.

Aureus *vitæ. Augeri manes. Martialis, & Papinius, exponuntur.*

UT aureus viginti quinque denarios complectebatur, ita totidem annos *Aureum vitæ* appellabant. Docet hoc insignis locus Martialis, lib. x. Epig. xxiv.

Quinquagesima liba, septimamq;
Vestris addimus hanc focis acerram.
His vos, si tamen expedit roganti,
Annos addite bis, precor, novenos:
Ut nondum nimiâ piger senectâ,
Sed vitæ tribus aureis peractis,
Lucos Elysiæ petam puellæ.

A Martiale ad coætaneum Papinium transibo. In sacrificiis, ut notum est, mactos esse Deos jubebant; quod Grammatici explicant, quasi magis auctos esse vellent. Festus. *Mactus, magis auctus.* Item. *Magmentum, majus augmentum.* Atque hinc intelligendum est, quod *Augeri manes* ille poëta, Theb. vi. Hic locus est.

—— sed cassa tamen, sterilisque, dolentes
Fama juvat, parviq; augentur funere Manes.

Egebat omninò explicatione.

CA-

CAPUT XX.

Rediculum. Tubæ. Cornua. Secespite. *Festus illustratus.*

VEllem explicassent viri docti, quid *Rediculum* sit, in scedis Festi, in *Secespita.* Hæc verba sunt. *Sacraria namque in templis rediculo æneo olim sepiebantur, in quo tubæ relictæ sunt, per quas manibus sacra tangere licet.* Certè aut ego longè fallor in eruendâ antiquitate, aut omnino veteres *Redicula* appellaverunt cancellos, & sepimenta cancellata, quibus muniebantur loca, ad quæ accessus ulterior vetabatur. Ut enim à *Curro, Curriculum*; à *Diverto, Diverticulum*; à *Pereo, Periculum*; ita à *Redeo, Rediculum* dixerunt. Et notum est Fanum rediculi, ex eodem Festo. *Rediculi fanum, extra portam capenam Cornificius ait fuisse: qui rediculus propterea appellatus est, quia accedens ad urbem Hannibal ex eo loco redierit, quibusdam visis perterritus.* Sed, bonâ fide, ut Deus aliquis fuerit Rediculus? Cornificius videtur censuisse, Festus nihil decernit: apage nugas. An me oportet docere tam antiquos magistros? Sanè sciunt viri eruditi, morem Romanum fuisse, ut, mittendæ ad posteros memo-

riæ causâ, aut aram ponerent virtuti, vel rei, quam vellent laudatam, aut fanum. Talia illa ſunt, quæ paſsim obvia apud Tacitum, lib. I. Annal. Ara adoptionis. lib. III. ara ultionis. libr. IV. ara amicitiæ, ara clementiæ. libr. XV. templum fæcunditatis. Et in nummis veteribus, atque Inſcriptionibus, multa talia. Ergo, fanum rediculi, eodem modo, quia redire ibi Annibal, & retrò pedem vertere, ſit coactus terriculamentis. Sed ex illis verbis, *in quo tubæ relictæ ſunt, per quas manibus ſacra tangere licet.* apparet *Tubas* appellatas etiam foramina cancellorum, à ſimilitudine. Etiam *Cornua* dicebantur. Varro de L. L. lib. IV. *Tubæ à tubeis, quos etiam nunc ita appellant tubicines ſacrorum. Cornua, quod ea, quæ nunc ſunt ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu.* Porrò rediculum etiam *Seceſpita* dicebatur, quod quaſi ſecaret, & divideret homines à locis circumſeptis. Nam duo deſignabat ea vox: & hoc, quod dixi; & cultrum, aptum ſacrificio; quem nobis ex Labeone deſcribit idem Feſtus. *Seceſpitam eſſe Antiſtius Labeo ait, cultrum ferreum oblongum, manubrio rotundo eburneo, ſolido, vincto ad capulum auro, argentoq́; fixum clavis æneis ære Cyprio, quo Flamines, Flaminicæ, Virgines, Pontificesq́; ad ſacrificia utun-*

utuntur. Eadem aliàs dicitur quâ in ſacrario utuntur. Sacraria namque in templis rediculo æneo olim ſepiebantur, in quo tubæ relictæ ſunt, per quas manibus ſacra tangere licet. Inſignis herculè locus, & quem periiſſe graviter profectò intererat omnium antiquitatis ſtudioſorum.

CAPUT XXI.

Unguentum nucarium. *Varro reſtituitur. Nux ad remedia. capillorum. Capilli nigri in laude.*

VArro de L. L. lib. vi. *Scœniculæ, ab ſcœno, nugario unguento.* Sed, errare eum in explicatione vocis, oſtendi ſatis jam olim, in Curis Plautinis. Interim legendum hîc cenſeo, *nucario unguento.* Nam olim mulieres, formæ ſtudioſæ, eo utebantur, ad prohibendam alopeciam. Plinius, libr. XXIII. cap. IV. *Cupreſsinum oleum eoſdem effectus habet, quos myrteum. E nuce verò juglande, quod carynum appellamus, alopeciis utile eſt.* Tingebant quoq; comam viridi cortice nucis. Tibullus lib. I. Eleg. IX.

Tum ſtudium formæ eſt, coma tum mutatur, ut annos
Diſsimulet, viridi cortice tincta nucis.

Hoc autem faciebant, ut nigra fieret. Subindicat sequens versus.

Tollere tunc cura est albos à stirpe capillos.

Nigram enim comam mulieres istas affectâsse, notum est ex multis poëtarum locis, quibus onerare lectorem non est opus. Unum tantùm Aristænetum testem dabo, lib. I. in epistolâ Cyrtionis. Ἐξέλαμπε γὰρ ἐκ πολλῆς τε καὶ μελαίνης κόμης λευκὸς τράχηλος. Hanc vero vim nuci inesse, alibi quoque hic ipse Varro, quem emendavimus, & cujus caussâ hæc scribimus, testatur, lib. VI. *Nux, quod ut nox aërem, ita hujus succus facit corpus atrum.*

CAPUT XXII.

Mos inquirendi amissa.

QVi aliquid amisissent, columnæ alicui inscribebant, & rem amissam, & nomen, cujus ea esset; item, ubi habitaret: promissâ quoque inventori stipe, ut redderet. Indicat hunc morem Propertius, lib. III. Eleg. penultimâ, de amissis tabellis loquens.

Quas si quis mihi rettulerit, donabitur auro:
Quis pro divitiis ligna retenta velit?
I puer, & citus hæc aliquâ propone columnâ;
Et dominum Exquiliis scribe habitare tuum.

Vel

Vel per præconem etiam quærebant. Apulejus. *Si quis à fugâ retrahere, vel occultam demonstrare potuerit, regis filiam, Veneris ancillam, nomine Psychen, conveniat retrò metas Murcias Mercurium prædicatorem.* Moschus, Idyll. 1.

ἁ κύπρις τὸν ἔρωτα τὸν υἱέα μακρὸν ἐβώστρει,
εἴτις ἐνὶ τριόδοισι πλανώμενον εἶδεν. —

Si neque per preconem recipere potuissent, à prætore conquisitores impetrabant. Plautus, Mercat. Sc. *Sumne ego.*

Certum est, preconum jubere jam quantum est conducier.
Qui illam investigent, qui inveniant. pòst ad pretorem illicò
Ibo; orabo, ut conquisitores det mihi in vicis omnibus,
Nam mihi nihil reliqui quicquam aliud jam esse intelligo.

CAPUT XXIII.

Cultrorum duo genera. Secures. Dolabræ.

VEteres acuta ferramenta omnia *Cultros*, generali vocabulo, indigetabant. Et horum duo quidem genera: nam, qui secabant, *Secures*; qui planabant, *Dolabræ* dicebantur. Colligere licet attento Lectori ex istis fragmentis Festi, doctissimi Gram-

Grammatici; *Scenam genus fuisse cultri manifestum est: sed utrum securis, an dolabra sit, ambigitur.*

CAPUT XXIV.

Die Resurrectionis, & Parasceves, & toto tempore Pentecostes, genua non flectebant.

IN Ecclesiâ vetere die parasceves, & Paschatis, & toto illo ad Pentecosten usque tempore, genua non flectebant. Germanus, in Hist. Eccles. Τὸ *μὴ κλίνειν γόνυ τῇ ἀναστασίμῳ ἡμέρᾳ τῆς ἁγίας κυριακῆς, σημαίνει τὴν τῆς κατὰ πτώσεως ἡμῶν ἀνόρθωσιν, γενομένην διὰ τῆς τριημέρου τοῦ Χριστοῦ ἀναστάσεως.* Lucas Patriarcha, in Sancitis. Οἱ *ἀποστολικοὶ κανόνες κολάζουσι τὸν ἐν τῷ τυχόντι σαββάτῳ, ἢ κυριακῇ, γονυκλιτοῦντα, ἢ νηστεύοντα.* Et iste hoc amplius indicat; non licuisse quovis sabbatho, aut dominicâ. Tertullianus, De cor. mil. *Die dominico, jejunium nefas ducimus, vel de geniculis adorare. Eâdem immunitate à die Paschæ in Pentecosten usque gaudemus.* Videantur quoque Quæstiones Monach. Constantinop. & Balsamon, in Commentario. In Parasceve verò, neq; osculum alicui

dabant.

dabant. Berno, De Reb. ad Missam Spectantib. cap. VII. *Etiam in parasceve genua non flectimus, pro perfidis Judæis, qui illudendo genua flectebant coram Deo; ne videamur illos imitari, qui opus bonum studebant malè operari; quemadmodum tunc ab osculo abstinemus, propter Judæ traditoris exemplum; qui, per simulatæ pacis osculum, tradidit Dominum Jesum Christum.* Observabant autem ad tempus usque Pentecostes, ut initio dixi. Germanus, loco citato. Τὸ δὲ μέχρι τῆς πεντεκοστῆς μὴ κλίνειν γόνυ, ἐστὶ τὰς ἑπτὰ ἡμέρας μετὰ τὸ ἅγιον πάσχα ἐπιπλουμένας κρατεῖν τῇ διακινησίμῳ. Sed legendum esse, τῇ διακαινισίμῳ, docui in Glossario Græcobarbaro. Capitul. Carolin. Addit. I. cap. LI. *In hebdomadâ Pentecostes non flectantur genua, & non jejunetur, nisi statuti fuerint dies.* Balsamon, ad Can. LXVI. in Trullo. ὡς μία κυριώνυμος ἡμέρα λογίζεται κατὰ πάντα ἡ μετὰ τὴν ἁγίαν ἀνάστασιν τοῦ κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τρέχουσα ἑβδομάς. κατὰ δὲ τὸ γόνυ κάμπτειν, καὶ ἡ ὅλη πεντεκοστή. Ambrosius, serm. LXI. *Per hos quinquaginta dies, nobis est jugis, & continuata, festivitas; ita ut hoc omni tempore neque ad*

observandum indicamus jejunia; neque, ad exorandum dominum, genibus succidamus.

CAPUT XXV.

Val. Maximus, & Basilica emendantur.

IN Prologo Valerij. *Pop. Rom. exterarumq; gentium facta, simul ac dicta, memoratu digna, quæ apud alios latiùs diffusa sunt, quàm ut breviter cognosci possint, ab illustribus electa auctoribus, deligere constitui.* Justo Lipsio, v. cl. displicet hæc geminatio, *electa deligere*: itaq; prius expingit. Ego cum illo geminationem non fero; sed, pace viri, neque illius correctionem. Vide annon certior nostra conjectura sit. *ab illustribus electa auctoribus digerere constitui.* Transeo ad Basilic. Eclog. LVIII. *χωρὶς βασιλικῆς ἐπιτροπῆς ςερω νιμίον ἢ ςοὰν περικλείσας, ἀποδιδότο τοῦτο.* Eruditissimus Leunclaius, & patriæ suæ ingens ornamentum, tentat *ςενωπὸν, ἢ ςοὰν.* Rescribendum ego censeo: *ςενορύμιον, ἢ ςοὰν.* Considera mihi ductum literarum, & assentieris.

CAPUT XXVI.

Σκάφευσις Persarum. Ἀρταῖοι Eunapius emendatur.

De

DE Scaphiſmo Perſarum, locus elegans eſt, apud Eunapium, in Maximo. *μικρὰ γὰρ ϰ̀ ἡ Περσῶν λεγομένη σκάφευσις. ϰ̀ οἱ γυναικεῖοι τ̃ ἀρτάβρων ἀλισμοὶ πρὸς ἐπιφερομένας ὀδύνας τῷ σώματι.* Sed mendoſum eſt illud *τῶν ἀρτάβρων.* Tzetzes, Var. Hiſt. Chil. x. de hoc ipſo ſupplicio.

εἰ ἦν ὑπέςη σκάφευσιν περσῶν καὶ τῶν ἀρτάβρων,
εἴ τέ τι δυσχερέςερον ἄλλο παθὼν τι πάθος.
ἔγνωκεν ἂν βαρύτατον μελέτων τυραννίδος.

Ita editur, at cum mendo Typographico: hoc inde eſt animadvertere, quod interpres vertit, Artæorum. Ergo *τῶν Ἀρταίων* ſcripſit Tzetzes: atq; hoc rectum ſine dubio, reſcribendumq; in Eunapio. Confirmat Heſychius. *Ἀρταῖοι, οἱ ἥρωες παρὰ Πέρσαις.* Et exaggerat *ἀντίθεσις* iſta Eunapiana, *οἱ γυναικεῖοι ἀλισμοὶ τ̃ Ἀρταίων.* Hoc porrò ſupplicij genus pleniſsimè deſcribit Plutarchus, in Artoxerxe. Illic vide.

CAPUT XXVII.

Epiſtolæ. *Plautus illuſtratus. Heſychius correctus.*

APud Plautum Pœnulo, Sc. *Satis ſpectatum..*

— *bibitur, eſtur, quaſi in popinâ, haud ſecus.*

Ibi tu videas literatas fictiles epistolas,
Pice signatis nomina insunt cubitum longis literis.
Ita vinariorum habemus nostra delectum domi.

Ubi, ut de doctorum hominum explicationibus nihil dicamus, per *literatas epistolas* intelligit pocula, quæ γραμματικὰ ποτήρια veteres appellabant, ut discimus ex Athenæo. Eadem uno verbo ἐπιστολαὶ dicebantur, quod doctissimus talium Plautus expressit. Hesychius. Γητικὰ παρ' Ἀλεξάνδρῳ ἐπιστολαὶ, ποτήρια οὕτω καλούμενα. Ita scribo, non καλουμέναι.

CAPUT XXVIII.

Tiberius veste peculiari milites insignit, ablatâ purpurâ, quam in lænis gestare solebant.

Tiberius, non monstrum illud Romanum, sed Constantinopolitanus, & bonus, Imperator, milites aliquot peculiari veste suâ, & nomine, insignivit. Cedrenus narrat. Ὁ δὲ βασιλεὺς, ἀγοράσας σώματα ἐθνικῶν, κατέστησε στράτευμα εἰς ὄνομα ἴδιον, ἀμφιάσας, καὶ καθοπλίσας, αὐτοὺς, χιλιάδας πεντεκαίδεκα. Sed de numero non convenit Zonaras, Annal. III. & χιλιάδας δώδεκα tantùm

tùm statuit. Erit orta confusio ex negligentiâ numerorum ιϐʹ. & ιέ. Porrò, quod ad vestitum attinet, ejus meminit quoque alibi Hesychius. Ἐμϐρόνιον, μικρὸν, ἢ ἀπόρφυρον, ἱμάτιον Τιϐερινὸν. Et observa, quod ait ἀπόρφυρον. Nam milites, sub Imperatoribus Orientalibus, purpuram in lænis gestabant. Dorotheus, Doctr. 1. *Habet unusquisque regi militans purpuram in lanâ suâ. Ex quo enim rex purpuram ferre cœpit, omnes ejus milites togulis suis purpurea signa apposuere, ut ex his appareat, regios sese esse, & regi commilitare.* Ergo purpurea ista signa hi Tiberiani milites non habuerunt.

CAPUT XXIX.

Astrampsychus examinatus, & variè emendatus.

IN postremo capite Astrampsychum collocabo, & in eo finem Mantisæ nostræ.

ASTRAMPSYCHI

SIVE

Ἄνθραξι βαίνειν, ἐχθρικὴν δηλοῖ βλάβην.
ἄπιν κρατῶν τις, ἀστοχεῖ τῶν ἐλπίδων.
ἀργῶς κινεῖσθαι, δυστυχεῖς ποιεῖ τρίβους.
ἄρθεις νόον, γίνωσκε γῆν ναίειν ξένην.
ἄστρα βλέπειν, κάλλιστον ἀνθρώποις πέλει.
βαίνων δὲ κεράμοις δυσμενῶν βλάβην φύγοις.
βόας θεωρεῖν, εἰς κακὴν πρᾶξιν φέρει.
βότρυς κατέσθειν, ὀμβρικὴν δηλοῖ κλύσιν.
βρονταὶ καθ' ὕπνους ἀγγέλων εἰσὶ λόγοι.
βρῶσις σύκων δείκνυσι φληνάφους λόγους.
γάλα γαληνῶν πρόξενον πέλει τρόπων.
γάλα σκεδάζει δυσμενῶν συμβουλίας.
γελῶν καθ' ὕπνους, δυσφόρους ἕξεις τρόπους.
γέροντα σαυτὸν εἰ βλέπεις, ἕξις γέρας.
γυμνὸς καθεσθεὶς, σῶν ὑπεκστῇ πραγμάτων.
δυσωδίαν νόμιζε τὴν ἀηδίαν.

Per

ONEIROCRITICON.

De Somniorum Judiciis.

PEr prunas incedere, damnum ab inimicis ſignificat.

Apem habens aliquis fruſtratur ſpe ſuâ.

Segniter moveri, calamitoſa efficit itinera.

Elatus animo, ſtatue peregrinam terram tibi eſſe incolendam.

Aſtrorum conſpectus optimus hominibus eſt.

Incedens per teſtas, inimicorum damnum fugias.

Boves in ſomnis videre ſignificat malum.

Uvas comedere, imbris ſignificat inundationem.

Tonitrua in ſomnis ſunt angelorum ſermones.

Eſus ficuum ſignificat futiles ſermones.

Lac tranquillorum index eſt morum.

Lac diſsipat inimicorum conſilia.

Ridens in ſomnis, difficiles habebis mores.

Senem te eſſe ſi vides, habebis honorem.

Nudus ſedens, tuis cedes bonis.

Graveolentiam exiſtimato moleſtiam.

εἰ θυ

εἰ θυμιᾷ σέ τις, πικρὸν τὄναρ τόδε.
ἔκδηλός ἐστι βόρβορος ψυχῆς ῥύπος.
ἐχθροῖς συνέσθειν, εἰς συναλλαγὰς φέρει.
εὐχερηστον ἀνδρί συμπλακῆναι φιλτάτῳ.
ἐκκλησίαις ἑστῶσιν ἔγκλησιν φέρει.
ζώνη κοπεῖσα τὴν ὁδὸν λύει ταχύ.
ἥλους κρατῶν τὰ κέντρα τῶν ἐχθρῶν βλέπεις.
θάλατταν εἰδεῖν μειδιῶσαν, εὔθετον.
θανὼν καθ' ὕπνους, δυσφόρους ἕξεις τρόπους.
θρίδακας ἔσθειν, σωμάτων δηλοῖ νόσον.
ἰλὺν πεπλευκὼς τοῦ νόει βλάβην.
ἵππους μελαίνας οὐ καλὸν πάντως βλέπειν.
ἵππων δέ λευκῶν ὄψις ἀγγέλων

Φράσις.

καλὸν πέτεσθαι, πράξεως καλῆς τόδε.
κερδοῖ συνὼν τὴν κερδοσύνην προσδόκα.
κίρκους κατασχών, οὗ θέλοις πάντως τύχοις.
κλαίων καθ' ὕπνους παγχαρὴς πάντως ἔσῃ.
κλασθεῖσα ῥάβδος οὐ καλὸν φέρει πέρας.
κλεῖδας κρατεῖν δὲ, σύνθεσιν δηλοῖ τρόπων.
κλῆμα κρατήσας, ἐγκαλεῖσθαι προσδόκα.

Si

Si quis suffitum tibi facit, acerbum id somnium est.
Lutum manifestas animi sordes notat.
Cum inimicis edere, ad reconciliationem confert.
Perutile est virum complecti carissimum.
In concione stare crimen adfert.
Cingulum dissectum iter citò dissolvit.
Clavos tenens stimulos inimicorum cave.
Mare videre placidum, opportunum est.
Mortuus in somnis, curarum eris expers.
Lactucis vesci, corporis denotat morbum.
Si in limo navigaveris, mentis conjice noxam.
Equas nigras videre, omninò non est bonum.
Equorum verò alborum visio, angelorum appa-
ritio est.
Bonum est volare, actionis probæ hoc signum est.
Cum lucro versans exspecta emolumentum.
Accipitres si cepisti, quod voles consequeris.
Plorans in somnis, lætissimus omninò eris.
Fracta virga non fert bonum exitum.
At claves tenere, mores compositos declarat.
Palmitem si tenueris, criminationes exspecta.

κόπρῳ καθεσθεὶς, ζημίας ἕξεις τρόπους.
κρυμνοῦ πεσόντα, δυστυχῆ δηλοῖ τύχην.
κυνῶν ὑλαγμὸς ἐχθρικὴν δηλοῖ βλάβην.
λάκκῳ καθεῖναι σαυτὸν, οὐ καλὸν τόδε.
λαλεῖν καθ' ὕπνους νητρεκὲς τοὔναρ τόδε.
λέοντας εἰδεῖν, δυσμενῶν δηλοῖ μάχην.
λευκὰς ὁρᾷν τὰς σάρκας, εὔθετον λίαν.
λευκὴν στολὴν κάλλιστον εἰν ὕπνῳ φέρειν.
λύκος κεχηνὼς φλυάφους δηλοῖ λόγους.
μάχην μάχαιρα ζωγραφεῖ κρατουμένη.
μητρὶ πλακῆναι, καλὸν ἔστ' ὄναρ τόδε.
μῦς δ' αὖ φανεὶς, ἔνδηλος ἐν τρόποις πέλει.
νεκροὶ βόες, δηλοῦσι τοὺς λιμοῦ χρόνους.
νεκροὺς ὁρῶν, νέκρωσιν ἕξεις πραγμάτων.
νενησμένα κρατῶν δὲ, προσδόκα λύπας.
νῆξις θαλάσσης, ἀγρίας δηλοῖ λύπας.
νῆξις θαλάσσης ἡμέρας, ὄναρ καλόν.
ξηρῶν φανέντων δενδρέων, κενοὶ κόποι.

οἱ μάργαροι δηλοῦσι δακρύων ῥόον.
οἶνος κενωθεὶς ἀγγέων, παύει λύπας.

In fi-

In fimo si sederis, noxios habebis mores.
Præcipitio lapsum esse, calamitosam sortẽ significat.
Canum latratus hostile designat damnum.
Lacui immittere sese, non bonum hoc.
In somnis loqui, verum somnium hoc est.
Leones videre, hostium indicat pugnas.
Albas videre carnes, valdè commodum est.
Vestem albam in somnis ferre, optimum est.
Lupus hians ineptos significat sermones.
Pugnam gladius designat arreptus.
Matrem amplecti, bonum est somnium.
Mus verò conspectus benignos mores arguit.
Mortui boves significant famis tempora.
Mortuos videns, exitium rerum habebis.
Fila tenens exspecta molesta.
Natatio marina sævos indicat dolores.
Natatio marina interdiu bonum somnium est.
Cùm aridæ apparuerint arbores, inanes labores erunt.
Margaritæ significant lacrymarum flumen.
Vinum effusum è vasis, sedat molestias.

οἶνος ῥυπώδης ἐκτρανοῖ πολλὰς λύπας.
οἴνου μετασχὼν, προσδόκα δεινάς μάχας.
ὅλμον καθαίρειν, φροντίδων δηλοῖ λύσιν.

ὄρει προσέρπειν, πραγμάτων δηλοῖ βίον.

ὀρῶν ἔλαιον, ἐκφύγῃς πᾶσαν βλάβην.
ὄφεις πατεῖν, τὰ κέντρα τῶν ἐχθρῶν λύει.
πᾶσαι δὲ μίξεις πρόξενοι μακρῶν πόνων.
πέδας κρατῶν, κίνδυνον ἐλθεῖν προσδόκα.
περιστερὰς βλέπειν δὲ, προξενεῖ βλάβας.
πέτρᾳ καθεσθεὶς, ἐλπίδας χρηστὰς ἔχε.
πηγὴ διαυγὴς, τὰς νοὸς λύει λύπας.
πόδας καθαίρειν φροντίδων δηλοῖ λύσιν.
πόδας πλατεῖς ἔχοντα, σημαίνει λύπας.
ποδῶν κοπέντων, μηδ' ὅλως ἄρχου τρίβου.
πρήθων τὸ σῶμα, δυσκλεὴς ἔσῃ λίαν.
πῶλον βλέπειν τρέχοντα, μυστικὸν τόδε.
σάρκας μελαίνειν, οὐ καλὸν παισὶν τόδε.
στολὴν φορεῖν μέλαιναν, οὐ καλὴ θέα.

Vinum

Vinum mucidum declarat multas moleſtias.
Vinum ſi hauſeris, exſpecta graves pugnas.
Truncum corporis purgare, ſolutionem curarum ſignificat.
Ad montem arrepere, negotiorum ſignificat difficultatem.
Videns oleum omnem effugies noxiam.
Serpentes calcare, aculeos inimicorum ſolvit.
Omnes congreſſus longos labores conciliant.
Pedicas tenens, periculum venturum exſpecta.
Columbas videre, denuntiat detrimentum.
Saxo inſidens, ſpem bonam concipe.
Fons limpidus animi pellit moleſtias.
Pedes purgare, curarum ſolutionis ſignum eſt.
Pedes latos habere, notat moleſtias.
Pedibus amputatis, nullo modo iter ſuſcipe.
Urens corpus, admodum infamis eris.
Pullum equinum currentem videre, arcanum eſt.
Carnes nigreſcere, non bonum hoc eſt pueris.
Veſtem ferre nigram, non pulchrum eſt ſpectaculum.

στολὴν δ' ἀλουργὸν, εἰς μακρὰν νόσον φέρει.

στολὴν δ' ἐρυθρὰν, εἰς καλὴν πρᾶξιν φέρει.
στολὴν φορεῖν ἄνακτος, ἐλπίδων λύσις.
στρουθὸν κρατῶν φεύγοντα, προσδόκα βλάβην.
στύλον κρατῶν, ἔλπιζε τὴν θείαν χάριν.
σαυθλᾶν μάχαιραν, δυσμενῶν δηλοῖ θλάσιν.

τφῆκες φανέντες δυσμενῶν εἰσὶ βλάβαι.
τείχει καθεσθεὶς, εὐτυχὴς πέλειν δόκει.
τρέχειν καθ' ὕπνους, εὐσθενεῖς ποιεῖ τύχας.
τρίχας καρῆναι, πραγμάτων δηλοῖ βλάβην.
τρίχας πεσεῖν δὲ, κίνδυνον φέρει μέγαν.
τρώγων γλυκεῖα, πικρίας ἕξεις τρόπους.
τυφλὸν γενέσθαι, παγκαλὸν λίαν ἔφυ.
ὕδωρ βλύον κάτωθεν, ἐχθροὺς μηνύει.
ὕδωρ διαυγὲς, μηνύει χρηστὸν τόδε.
ὕδωρ πίνων πηλῶδες, ἐν λύπαις ἔσῃ.
φανεὶς λαγωὸς δυστυχεῖς ποιεῖ τρίβους.
φιλεῖν, ἐγείρει δυσμενῶς μακρὰς μάχας.

At

At veſtem purpuream, in longum morbum conjicit.

Veſtem rubram, honeſtæ actioni confert.

Veſtem ferre regis, ſpei ſolutio eſt.

Paſſerem tenens fugientem, exſpecta noxam.

Columnam tenens, ſpera divinam gratiam.

Gladium confringere, inimicorum ſignificat contritionem.

Crabrones viſi inimicorum ſunt nocumenta.

Mœnibus inſidens, fortunatum te fore putato.

Currere in ſomnis, firmas facit fortunas.

Capillos reſecari, negotiorum notat damnum.

At capillos defluere, periculum affert magnum.

Edens dulcia, acerbis præditus eris moribus.

Cæcum videri omnium optimum eſt.

Aqua ſcaturiens infernè inimicos indicat.

Aquam limpidam ebibere, utile hoc eſt.

Aquam bibens lutoſam, corporis prædicit morbũ.

Conſpectus lepus, infelix facit iter.

Oſculari, vel amare, excitat hoſtium diuturnas pugnas.

φλοισβος θαλάσσης, πραγμάτων δηλοῖ κλόνον.
φωστῆρας εἰδεῖν, πραγμάτων δηλοῖ φάος.
χεῖρας καθαίρειν, φροντίδων δηλοῖ λύσιν.
χειρὸς πελασθεὶς κίρκος, ἄρχουσι βλάβη.
χιτὼν ῥαγεὶς ἔῤῥηξε φροντίδων βάρος.
χιὼν φανεῖσα, δυσμενῶν ἔχθρας φέρει.
χρυσὸν κρατῶν, ἄπρακτος ὧν θέλεις ἔσῃ.
χύσις ποταμία δυσμενῶν λύει χαρὰν.
ὠά κρατεῖν, ἔσθειν τε, σημαίνει λύπας.

Δέλος.

Soni-

Sonitus maris, negotiorum ſignificat concuſſionem.

Luminaria videre, rerum ſignificat lucem.

Manus lavare, curarum ſolutionem denotat.

Manu elapſus accipiter, imperantibus noxa eſt.

Tunica diſrupta, rumpit curarum onus.

Nix in ſomnis viſa, hoſtium inimicitias adfert.

Aurum ſi tenueris, infecta erunt quæ vis.

Effuſio fluvij, inimicorum ſolvit gaudium.

Ova tenere, & edere, denotat moleſtias.

FINIS.

AD ASTRAMPSYCHI ONEIROCRITICON NOTÆ.

Ἀστραμψύχου ὀνειροκριτικόν.) Aſtrampſychi hujus mentionem non invenio præterquam apud Suidam, cujus hæc verba. ἀστράμψυχος, ὃς βιβλίον ἰατρικὸν εἰς ὄνων θεραπείαν πεποίηκε, καὶ Ὀνειροκριτικόν. Diogenes Laertius in Proœmio. καὶ μετ' αὐτὸν γεγονέναι πολλούς τινας μάγους κατὰ διαδοχὴν ὀστάνας, καὶ ἀστραψύχους, καὶ γωβρύας, καὶ παζάτας. Hoc quoq; monendum: penè omnes hos Oneirocriticos verſus apud Suidam diverſis locis inveniri, diſsimulato tamen, quod ille ſolens facit, Auctoris nomine. Nos deprehendimus, & nonnulla utrobiq; hinc inde correximus. Porrò, Onirocritica è veteribus ſcripſere multi, quos ad Artemidorum pag. 2. recenſet eruditiſsimus vir, Nic. Rigaltius, amicus noſter. Præter illos etiam Pappus Alexandrinus. Teſtatur Suidas. πάππος, ἀλεξανδρεὺς φιλόσοφος, γεγονὼς κατὰ τὸν πρεσβύτερον βασιλέα θεοδόσιον, ὅτε καὶ θέων ὁ φιλόσοφος ἤκμαζεν, ὁ γράψας εἰς τὸν πτολεμαίου κανόνα. βιβλία

βλία δὲ αὐτȣ̃. χωρογραφία οἰκȣμενική. εἰς τὰ τέσσαρα βιβλία τῆς πτολεμαίȣ μεγάλης συντάξεως ὑπόμνημα. ποταμȣ̀ς τȣ̀ς ἐν λιβύῃ. ὀνειροκριτικά.

ἄνθραξι βαίνειν.) Nicephorus, qui paucis immutatis Aſtrampſychum tranſſcripſit verius, quàm ſuum Onirocriticum dedit, habet ἄνθρακας βλέπειν. Nihil dicam de ratione verſus, quam neuter magnam habet, tamen Aſtrampſychi lectio melior eſt, eamq; tuetur Suidas. Licet nihilominus Nicephorum etiam defendere, ſi interpretemur de magno igne. Artemidorus lib. II. cap. IX. πῦρ δὲ τὸ ἐν χρήσει ὀλίγον μὲν καὶ καθαρόν ἰδεῖν, ὑφειμένον λέγω ἀγαθὸν εἶναι. πολὺ δέ, καὶ ἄμετρον, πονηρόν.

ἄπιν κρατῶν τις.) Hunc verſum in Suida non inveni. Nicephorus totum mutuatus eſt.

ἀργῶς κινεῖσθαι.) Nicephorus, & Suidas in ἀργῶς.

γῇ ναίειν.) Niceph. τὴν γαῖαν.

ἄστρα βλέπειν.) Suidas in ἄστρα. Interpretationem habes apud Achmetem cap. CLXX. Artemid. lib. II. cap. XXXVIII.

βαίνων δὲ κεράμοις.) Nicephorus. βαίνων κεράμοις. Suidas. βαίνων κεράμȣς, δυσμενῶν βλάβας φύγοις.

βόας θεωρεῖν.) Intellige de armentariis. Artemid. lib. II. cap. XII. *βόες ἐργάται, πᾶσιν ἀγαθοί. ἀγελαῖοι δὲ βόες, ταραχὰς, καὶ περιβοήσεις σημαίνουσι διὰ τὸ ὄνομα, καὶ κίνδυνον.*

βότρυς κατέσθειν.) Longè aliter Artemid. libr. I. cap. LXXV. Pro *κλύσιν* Suidas habet *λύσιν*. Rescribe.

βρονταὶ καθ' ὕπνους.) Aliter Artemid. libr. I. cap. VI. Iterum II. cap. VIII. Nicephori sententiam non adscribimus, cùm ex Astrampsycho ille hauserit.

γάλα γαλυωῶν.) Duorum horum versuum ordinem Suidas invertit. Sed hoc parvi momenti est.

γελῶν καθ' ὕπνους.) Nicephorus ita mutavit. *γελῶν ἐν ὕπνῳ, δυσφορήσεις ἐξ ὕπνου.*

γέροντα σαυτὸν.) Artemid. lib. I. cap. LII. *ἀγαθὸν δὲ καὶ παιδὶ εἰς νεάνισκον, ἢ ἀνδρὶ εἰς γέροντα μεταβαλεῖν. ἕκαστος γὰρ αὐτῶν ἐπὶ τὸ ἐντιμότερον μετέβαλεν. εἰ δέ νεάνισκος εἰς γέροντα μεταβάλλοι. τεθνήξεται μὲν οὐχὶ ὡς ὁ παῖς, νοσήσει δὲ.* Ergo ad viros tantûm interpretatio Astrampsychi pertinet.

σῶν ὑπεκστῆ πραγμάτων.) Apud Suidam est, *ὑπεκστῆς.*

εὔχρηστον ἀνδρί.) Hunc versum in Suida non invenio,

ζώνη

ζώνη κοπεῖσα.) In Zonis veteres crumenas gestabant. Aristophanis Scholiastes Ranis. *Τὰ βαλάντια ἐν ταῖς ζώναις ἀπηωρημένα φέρουσιν ἄνθρωποι.* Fusius hæc tractamus Animadvers. Miscell. libr. III. cap. XXV.

Τὴν ὁδὸν λύει ταχύ.) Apud Suidam est, *τάχος.*

Τὰ κέντρα τῶν ἐχθρῶν βλέπεις.) Suidas habet *βλέπε.*

θάλατταν ἰδεῖν μειδιῶσαν.) Artemidorus lib. II. cap. XXIII. *ἀεὶ δὲ ἀγαθὸν, ἠρέμα πορφυροῦσαν καὶ κυμαίνουσαν τὴν θάλασσαν ἰδεῖν. πράξεις γὰρ μεγάλας προαγορεύει.*

θανὼν καθ' ὕπνους.) Vide Artemid. lib. II. cap. LII.

δυσφόρους ἕξεις τρόπους.) Apud Suidam est, *φροντίδων ἔσῃ δίχα.* Et ita Nicephorus transscripsit: tueturq; hanc lectionem Artemidorus loco citato. Porrò huic versui duos alios præmittit Suidas.

θνῆξις θαλάσσης, ἀγρίας δηλοῖ λύπας.
θνῆξις θαλάσσης, ἡμέρας τοὔναρ καλόν.

θρίδακας ἔσθειν.) Artemid. lib. I. cap. LXIX.

ἰλὺν πεπλευκώς.) Nicephorus aliter. *ἰλὺν ὑποδὺς, τῆς ψυχῆς βλάβην νόει.* Artemidorus lib. II. cap. XXIII. Astrampsychi hæc interpretatur non damna mentis, sed bona impedita, & vix eventura.

ἀγγέλων Φράσις.) Corrige *Φάσις*. Et ſic in Suida eſt.

καλὸν πέτεσθαι.) Vide Artemidorum libr. II. cap. LXXIII.

κερδοῖ συνῶν.) Artemid. lib. II. cap. XII. interpretatur inimicum clam inſidias tendentem. Fœdè autem hîc labitur interpres.

κίρκους κατὰ χῶν.) Artemid. lib. II. cap. XX. refert ad prædones manifeſtos.

κλαίων καθ' ὕπνους.) Artemid. lib. II. cap. LXV.

σύνθεσιν δηλοῖ τρόπων.) Nicephorus. *σύνθεσιν ἔχει τόπων.* Malè: tu reſcribe, *τρόπων.*

ἐχθρικὴν δηλοῖ βλάβην.) In Nicephoro eſt, *ἐχθρικὸν δηλοῖ κρότον.* Sed Aſtrampſychi lectionem tuetur Suidas.

λαλεῖν καθ' ὕπνους.) Suidas confuſè, *ὄναρ καθ' ὕπνους νητρεκὲς λαλεῖν τόδε.*

λέοντας ἰδεῖν.) Vide Artemid. lib. II. cap. XII.

λευκὴν στολήν.) Suidas hîc ſubjungit hunc verſum. *λευκοὺς λίνους ἔχοντες αὐχοῦσι μέγα.* Quem licet hîc inſerere, non enim dubium eſt, quin ſit Aſtrampſychi.

λύκος κεχηνώς.) Apud Nicephorum eſt, *λάκκος κεχηνώς.* Corrige.

Φλη-

φλυάφυς δηλοῖ λόγυς.) Suidas. τρόπυς. Nicephorus Astrampsychi lectionem firmat.

μάχω μάχαιρα ζωγραφεῖ.) Artemid. libr. II. cap. XXXII. *μάχαιρα δὲ καὶ ξίφος τὸν θυμὸν τοῦ ἰδόντος σημαίνουσι, καὶ τῶν χειρῶν τὸ ἰσχυρότατον, καὶ τῆς γνώμης τὸ τολμηρότατον.*

μητρὶ πλακῶναι.) Artemid. libr. I. cap. LXXXII. Et huc pertinet somnium Julij Cæsaris, de quo Suetonius cap. VII. *Confusum eum somnio proximæ noctis (nam visus erat per quietem matri stuprum intulisse) conjectores ad amplissimam spem incitaverunt, arbitrium orbis terrarum portendi interpretantes.*

μῦς δ' ἂν φανεὶς.) Artemid. lib. III. cap. XXVIII.

ἔνδηλος ἐν τρόποις πέλει.) Apud Suidam est, ἔνδολος. Malè. Nicephorus. *δῆλον ἐμποιεῖ τρόπον.*

νεκροὶ βόες.) Sumptum ex interpretatione Josephi, quæ est in S. Scripturâ. Tamen illic est de macris, non de mortuis.

νεκροὺς ὁρῶν.) Aliter explicat Artemidorus lib. II. cap. LXII. Hunc videas, si tanti censes.

νενησμένα κρατῶν) Suid. κρατεῖν.

νῆξις θαλάσσης.) Duorum horum versuum idem initium est. Apud Suidam θυνῆξις legitur. Sed ego

ego in priori *νῆξις*, in posteriori *θνῆξις* scribendum censeo, pro ratione interpretationis. Natans sive fluctuans mare convenit doloribus, mortuum autem, sive placidum ac tranquillum è contra bonum somnium portendit.

ξηρῶν φανέντων δενδρέων.) Artemidorus aliter interpretatur lib. IV. cap. XII.

οἱ μάργαροι.) Refer ad viros. Nam si fœminæ viderint, alia est significatio. Vide Artemidorum lib. II. cap. V. In Suida porrò est, *μαργαρῖται δηλοῦσι*: ut & in Nicephoro.

οἶνος κενωθεὶς ἀγγέων.) Suidas interpunctione laborat.

ὄλμον καθαίρειν.) Suid. *ὅλον.* Atque hoc prætulerim.

ὄρει προσέρπειν.) Artemid. lib. II. cap. XXVIII.

ὄφεις πατεῖν.) Artemidorus lib. II. cap. XIII. *ὄφις δὲ νόσον σημαίνει, καὶ ἔχθραν ἐπάγει. ὅπως δ' ἂν διαθῇ τινὰ, οὕτω καὶ ἡ νόσος καὶ ὁ ἐχθρὸς τὸν ἰδόντα διαθήσουσιν.*

πρόξενοι μακρῶν πόνων.) Suid. *πόθων.* Et rectius.

πέδας κρατῶν.) Suidas, *παῖδας.* Sed hoc mendum est; & corrige. Artemidorus lib. II. cap. LII. *πέδαι*

δαι κατοχῆς καὶ ἐμποδισμοῦ εἰσὶ σημαντικαὶ, καὶ νόσου, διὰ τὸ καθεκτικὸν.

περιστερὰς βλέπειν δὲ, πρήξενεῖ βλάβας.) Sic Suidas quoque. Tamen planè contra Nicephorus. περιστερὰν βλέπων τις μηνύει χαρὰν. Et interpretationem illam firmat Artemid. libr. II. cap. XX. σημαίνουσι δὲ περιστεραὶ καὶ τῶν ἐν τοῖς πρασσομένοις ἐπαφροδισίαν, διὰ τὸ ἀνακεῖσθαι τῇ ἀφροδίτῃ. καὶ πρὸς φιλίας δὲ καὶ κοινωνίας, ἢ συναλλαγὰς πάσας, εἰσὶν ἀγαθαὶ, διὰ τὸ συναγελαστικὸν αὐτῶν. Eadem est interpretatio Achmetis c. CCXCIII.

Ἰὰς νοὸς λύει λύπας.) Suid. Ἰάς νηὸς. Sine dubio mendosè. Niceph. ψυχικὰς λύει λύπας.

μηδ' ὅλως ἄρχου τρίβου.) Nicephorus. μηδαμῶς ἄρχε βίου. omnino corruptè.

οὐ καλὸν παισὶν τόδε.) Suid. πᾶσι.

οὐ καλὴ θέα.) Suid. mendosè. οὐκ ἀληθέα. Vide Artemid. l. II. c. III.

στρουθὸν κρατεῖν.) Achmes. c. CCCI.

συνθλᾶν μάχαιραν.) Suid. μαχαίρας.

Τεῖχει καθεσθεὶς.) Artemid. lib. II. cap. XIII.

Τρέχειν καθ' ὕπνους.) Artemid. lib. I. cap. LX. τρέχειν δὲ δρόμον ἁπλῶς πᾶσιν ἀγαθὸν.

τρίχας καρῶσαι.) Vereor ne tonſuram & raſionem confundat. Vide Artemid. lib. I. cap. XXIII.

τυφλὸν φανέσθαι.) Planè contraria interpretatio eſt Artemid. lib. I. cap. XXVIII.

λίαν ἔφυ.) Suid. πέλει λίαν.

ὕδωρ βλύον.) Suid. βλύζον.

μωμύει.) Suid. ἐλπίνειν.

φανεὶς λαγωὸς.) Suid. φανεὶς ὁ λαγὼς.

δυςυχεῖς ποιεῖς τρίβους.) Artemid. libr. IV. cap. LVIII. τὰ δειλὰ, καὶ ἀνελεύθερα, δειλοὺς ἢ δραπέτας παριςῶσιν. ὡ ἔλαφος, λαγὼς, κύων. Aliter Achmes CCCLXXVIII.

φιλεῖν ἐγείρει.) Artemid. lib. II. cap. II.

φλοῖσβος θαλάσσης.) Artemid. lib. II. cap. XXIII.

φωςῆρας ἰδεῖν.) Vide Artemid. lib. I. cap. LXXVI. & lib. II. cap. IX.

ὠὰ κρατεῖν.) Artemid. lib. II. cap. XLVIII.

ποταμία δυσμενῶν λύει.) Suid. aliter. ποταμοὺς δυσμενῆ δηλοῖ κάραν.

FINIS.

INDEX

RERUM ET VERBORUM MAXIME MEMORABILIUM.

In Quo

Literà L. librum de Luxu; M. Mantisam; numerus verò capita designat.

A.

Lex

Nota-

Poma-

FINIS.

INDEX AUCTORUM,

Qui hic citantur;

Numerus fol. designat.

A.

B.

C.

D.

Moschi-

INDEX AUCTORUM,

Qui hîc illustrantur, aut emendantur.

FINIS.